

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HUSMAND
JENS CLAUSEN

OG HANS SAMTID

AF

JENS DAMSGAARD
KLIM

ALBERT BAYERS FORLAG ◦ AARHUS OG KØBENHAVN
M D C C C C X V I I I

HUSMAND
JENS CLAUSEN
OG HANS SAMTID

HUSMAND
JENS CLAUSEN

OG HANS SAMTID

AF

JENS DAMSGAARD
KLIM

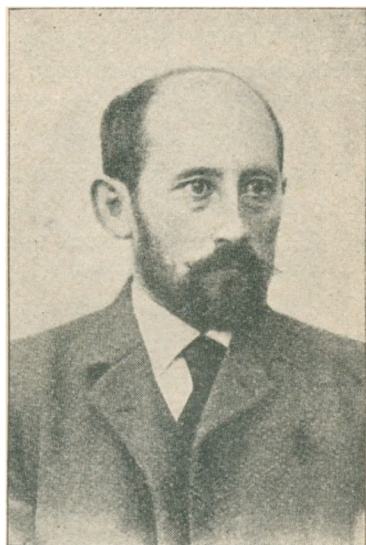

ALBERT BAYERS FORLAG - AARHUS OG KØBENHAVN
M D C C C C X V I I I

INDLEDNING

De, der Fredag den 17de November 1911 var til Stede ved Husmændenes Sendemandsmøde i Aarhus, glemmer sikkert ikke let det Øjeblik, da Formanden, nu afdøde Jørgen Nielsen, stod paa Talerstolen foran den gamle, hvidhaarede Jens Clausen og bød ham velkommen som Hædersgæst, idet han udtalte:

„Det er kun 15 Aar siden Jens Clausen sammen med andre gode Mænd i Klim satte sig i Bevægelse for at stifte en Forening af Husmænd. Der var ikke den Gang stor Tro paa vor Sag, derfor fordredes der desmere af de Mænd, der tog fat.“

Jørgen Nielsen.

Og saa sang man Skjoldborgs smukke Sang:

Vi mødes alle her fra Jyllands Banker,
fra Klitter, Kær, fra Hede, Skov og Strand.
Vi stævner sammen for at skifte Tanker,
velkommen hid til Stævnet alle Mand.

Vor Far drog før i Tiden ung og ene
 ad Arbejdsstien ind til Bondens Gaard.
 Nu under Sang i Tog vi os forene,
 vor Fanes friske Dug i Vinden slaar.

Jeg sad ved Siden af den gamle, glade Jens Clausen og saa, hvorledes Glædestaarer løb ned ad Kinderne paa ham. Jeg var stolt af Jens Clausen den Dag. — Han havde vist aldrig anet, at den første lille Spire, som han i 1896 plantede deroppe i Hanherreds Jordbund, i Løbet af saa faa Aar skulde vokse sig saa stor og kraftig, som den nu er med Grene ud i hver Krog af Landet.

Det er ny Muldrag, der er draget frem i den danske Folkeager, og den hurtige Vækst, Bevægelsen har taget, viser bedst, hvor frugtbar Muldraget har været.

Ved Fællesspisningen om Aftenen mindedes Jørgen Nielsen igen Bevægelsens første Aar og bragte en særlig Tak til Jens Clausen.

Ved denne Lejlighed svarede Jens Clausen saa smukt og jævnt med følgende korte Tale:

„Maa jeg have Lov til som Gæst at udtale først en hjertelig Tak, fordi jeg er indbudt til dette Møde. Det glæder mig meget endnu engang at samles med Husmændene eller deres Repræsentanter. Jeg ved godt, at jeg ikke er den Ære værd; mit Arbejde for Husmandssagen er grumme lille, vel nærmest fordi mine Evner er saa faa. Havde jeg ikke haft forstaaende Standsfæller i Klim, var min Tanke ikke dengang bleven til Virkelighed, og derfor tilkommer Størsteparten af Æren dem.

Dernæst vil jeg ønske for Husmændene, at deres Sammenslutning maa føre til, at de bliver mere oplyste og dygtiggjorte til deres Gerning. Derved mener jeg ikke, at de kun maa beskæftige sig med Bedriften derhjemme, men jeg mener tillige, at de bliver dygtiggjorte til at deltage i Samfundets Udvikling, baade aandeligt og materielt.

Men saa vil jeg ogsaa ønske for dem, at de til enhver Tid forstaaer at begrænse sig. Der gives Ting, som nok kan være aktuelle og bør nævnes, men som dog ikke egner sig til Afgørelse indenfor en Forening som Husmandsforeningen. Jeg sigter herved nærmest til eders Forhandling om Skoleordningen. Jeg kan saa godt forstaa, at Skolespørgsmaalet har Ærinde til hver eneste Husmand, da det maa være alle magtpaaliggende, at deres Børn faar saa god en Uddannelse som muligt; men jeg tror ogsaa at kunne paastaa, at da intet i Verden har forarsaget større Ufred og flere Kampe end netop Religionen, saa er jeg bange, at Skolesagen skal blive den Sag, Husmændene kan komme til at forløfte sig paa. Da I har været saa venlige at give mig Lov til at sige nogle Ord, saa er der endnu en Ting, jeg gjerne vil berøre. I de Aar, jeg stod som aktiv Deltager i Husmandsbevægelsen, mærkede jeg godt, at der var politiske Partier, der spekulerede i denne. Om de i saa Henseende har haft Held med sig, skal jeg lade være uberørt. Men her gælder det samme som om Religionen, det kan omtales og diskuteres, men der kan ikke som Forening tages Stilling dertil. Her maa ethvert Medlem have Lov til at gaa sine egne Veje, det er personlig Frihed, og uden denne vil enhver Forening arbejde sig selv istaa.“

Da jeg Aftenen efter fulgtes med Jens Clausen fra Mødet, sagde han til mig paa sin stille, tilforladelige Maade: „Ja, nu om nogle Aar, saa rykker vore Mænd ind i Sogneraad, Amsraad, Rigsdag, ja overalt, hvor der kræves Mænds Arbejde for at føre vort Folk fremad, og jeg er overbevist om, at deres Arbejde vil tilføre vort kære Land frisk Blod og nye Tanker.“

Da vi den 15de December 1916 begravede Jens Clausen ude paa Klim Kirkegaard, kom hans Kiste en Alen

for lidt i Jorden. Stenene i den Grusgrav, vi lagde ham i, skød sig ind under Kisten. Men ligesom han i Døden kom til at ligge en Alen over de andre paa Kirkegaarden, saaledes stod han i Livet ogsaa en Alen over sine Jævnninge i Begavelse. Og de Sten, han nu hviler paa, var ikke haardere end den Vilje og Udholdenhed, hvormed han i Livet kæmpede for, hvad han troede var Ret.

BARNDOM OG UNGDOM

Jens Clausen blev født i Hvidbjerg Sogn i Thy den 14de April 1840. Hans Fader var Gaardejer Claus Sørensen Istrup af Smerup og Hustru Ane Kjerstine Pedersdatter. Hvidbjerg Kontraministerialbog fortæller os, at han efter at være hjemmedøbt 14de April fremstilledes i Hvidbjerg Kirke med Jens og Kristen Mærkdahl samt Niels Kongensgaard som Faddere. Hvad jeg ved fra Jens Clausens Barndom er kun nogle ganske faa spredte Træk, som han i Begyndelsen af Aarhundredet fortalte mig, naar jeg ikke saa sjældent tilbragte en Eftermiddag i hans lille Værksted, mens han som den flittige gamle Mand, han altid var, tumlede med Høvl og Sav. Han har, saa vidt jeg har forstaaet, gaaet i Lyngs Skole. Nu er der Skole i Smerup, men det har der rimeligvis ikke været dengang, for han talte altid om en gammel Jens Pedersen, der var hans Lærer. Men denne Jens Pedersen er sikkert den gamle Hannæsbo, født i Arup 23de Januar 1785 og død som Skolelærer og Kirkesanger i Lyngs 1855, altsaa Aaret efter Jens Clausens Konfirmation.

At han har været en flink og begavet Dreng, kan man se deraf, at han var Nr. 1 blandt de konfirmerede Drengene i Hvidbjerg Kirke den 23de April 1854.

Jens Clausen fortalte godt og malende om alt vedrørende sin Skoletid. Den indbyrdes **Undervisning**

med sine Fordele og Mangler havde han prøvet og forstaaet. Denne ejendommelige Metode, hvis Hovedgrund-sætning var: Læreren ordner og leder, og Børnene under-viser hinanden, hvor det hele gik som en Maskine. Denne ejendommelige Metode skal jeg nu fortælle lidt om, saa-ledes som gamle Jens Clausen havde lært den ved Jens Pedersen i Lyngs.

Lad os først se lidt paa den gamle Skolestue. Rundt om paa Væggen, et Kvarter under Loftet, sidder en bred Liste med Numre paa i en god Alens Afstand fra hin-anden, og saaledes at Nr. 1 begynder ved højre Side af Katedret, og de slutes med det højeste Nr. ved venstre Side. Disse Tal er Børnenes „Løbenumre“. Nede paa Væggen i 2 Alens Afstand fra Gulvet er anbragt en lig-nende Liste, dog ikke med Tal, men med smaa Knager til at hænge Tabellerne paa. Midt paa den øverste Væg staar Katedret, og ved begge Sider heraf et lille Bord, af hvilke i alt Fald det ene er et „Sandbord“, saaledes som vi kan se det inde paa „Dansk Skolemuseum“ i Køben-havn. Det „Sandbord“ er et Bord med vandret Plade og ophøjede Kanter, saa der kan ligge et lille Lag Sand der-paa, hvori Børnene saa kan lære at skrive Bogstaver og Tal, før de faar Lov at skrive paa Tavle. De øvrige Borde staar midt paa Gulvet saaledes, at der rundt omkring dem er en Gang paa henved et Par Alens Bredde. De havde en anden Form end man dengang var vant til at se, idet de havde skraa Plader. Men de havde næsten alle de Fejl, man kan tænke sig. Pladerne var altfor høje i den bageste Kant, og desuden var de forsynede med et Ræk-værk til at støtte Regne- og Skrivetabellerne til, saa at Børnene bag Tabellerne sidder skjulte for Læreren. Bæn-kene var altfor høje og stod 8—9 Tommer ude fra Bor-dene. Tabellerne, der var klistrede paa Pap, hænger rundt omkring paa den dertil bestemte Liste med Bagsiden ud.

Læse- og Stavetabellerne var 12 Tommer brede og 18 Tommer høje, Regne- og Skrivetabellerne var paa Størrelse med et stort Halvark Skrivepapir, Geografitabellerne var af forskellig Størrelse. Naar Læsetimen begyndte, fremtog Læreren de Tabeller, som skulde bruges, og gav dem til „Hjælperen“. Denne hængte dem op. Derefter træder Læreren hen til Katedret med Hjælperen paa venstre Side, giver et lille Stød i en Fløjte, og straks staar ethvert Barn under sit Nummer med Ryggen til Væggen. Numrene raabes op og hvert af de tilstedeværende Børn raaber: „Her!“ Derpaa opraabes en „Bihjælper“, som straks gaar hen til Katedret og stiller sig foran det med den venstre Side til det. Derpaa opraabes de 4—5 Børn, han skal læse med, saa nok en Bihjælper og hans Elever og saa fremdeles, indtil ethvert Nummer er raabt op. De sidst opraabte udgør „Bogklassen“. De stiller sig stadig bag hinanden og danner derved en lang Række med den første Bihjælper i Spidsen. Paa et lille Stød i Fløjten sætter nu hele Rækken sig i Bevægelse og gaar Skolen rundt, indtil første Bihjælper naar den laveste af de fremhængte Tabeller. Her standser han med sine Elever, ligesom den næste ved den anden, den følgende ved den tredje o. s. fr. Bogklassen opstiller sig ved Bordene, Børnene staar endnu med Ryggen til Tabellerne, men et nyt Stød i Fløjten gør de omkring, og paa nok et begynder de at læse. Idet Rækken har passeret forbi Katedret, har Hjælperen overrakt hver Bihjælper en Pegepind samt et Skilt med et „B“ paa til at hænge paa sig til Tegn paa sin Værdighed. Hjælperen selv har faaet et Skilt med et „H“ paa. „Naar Maskineriet først var i Gang,“ sagde gamle Jens Clausen, „saa gik Jens Pedersen blot omkring med en lille Notebog i Haanden for at omflytte og ordne“.

Da Jens Clausen gik i Skole, var Metoden vist stærk paa Retur. Men i Lyngs har man dog brugt den baade i

Læsning og Skrivning samt tildels i Geografi. „Men der var Orden,“ sagde Jens Clausen engang jeg fortalte ham den gamle Historie om en Lærer fra hin Tid, der skrev følgende spydige Gravskrift over en meget ivrig Provst:

„Hans hele Liv og Færd var Orden.

Nu er han vist en Engel vorden.“

Og i Læsning var det nu vist godt nok som de brugte det i Lyngs. Udenadsstavning foregik nemlig paa den Maade, at Bihjælperen tydelig udtalte det Ord, som skulde staves, og Børnene, som da maatte staa med Ryggen til Tabellen, gentog det én for én paa samme Maade. Derpaa nævnte hvert Barn, Bihjælperen iberegnet, hver en Stavelse, hvorpaa Stavningen begyndte, idet hver nævnte sit Bogstav. Lad os antage, at en Bihjælper har 4 Elever, og at de altsaa er 5 Børn, som vi kan kalde A, B, C, D, E, og at de skal stave Ordet „Læsepult“. Dette vilde da ske saaledes:

A	B	C	D	E
Læsepult	Læsepult	Læsepult	Læsepult	Læsepult
Læ	se	pult	L	æ
Læ	s	e	se	Læ
se	P	u	l	t
Pult	Læ	se	pult.	

Denne Stavemaade gav en Sikkerhed, som var langt større end den, der paa lige lang Tid kunde opnaas ved Enkeltmandsstavning eller ved Korstavning, og den blev derved et godt Grundlag baade for Læsning og Retskrivning. Jeg tror, at her laa en af Grundene til mange af de gamle Mænds Sikkerhed med Hensyn til Ordenes rigtige Stavning. Skønt Jens Clausen kun var otte Aar, da Christian den Ottende døde, kunde han dog udmærket huske, hvad der foregik den Tid. Han kunde saaledes mindes, at Sognefogden kom løbende med en Træsko i

hver Haand for at komme op til Kirkebyen, hvor man begyndte at ringe med Kirkeklokken. Fogden stak Hovedet ind ad Stalddøren, hvor Jens Clausen gik sammen med en Karl og sin Fader og røgtede Kreaturer og raabte helt fortunlet, at Rensborg Slaver var lukket ud, og at de allerede brændte og myrdede ved Ringkøbing. Han havde Ordre paa at udkommandere alle voksne Mandfolk til at møde med Forke og Høleer ved Stranden for at møde Slaverne, om de kom sejlene. Alle Byfolkene fra Smerup og Lyngs samledes ved Stranden, og hele Eftermiddagen gik Jens Clausens Moder og Nabokonerne sammen for at drøfte Situationen. Om Aftenen kom Halvdelen af de vagthavende hjem fra Stranden, men der blev sendt Mad ned til de andre. De, der kom hjem, skulde igen afløse Kl. 2 om Natten. Næste Nat blev der holdt ridende Ordonnantser ved Stranden. De skulde ufortøvet melde til Herredsfogden i Vestervig, hvis der skete noget. Ovre paa den anden Side i Helligsø havde man en Præst, der med stor Iver ledede Forsvaret. Han var Søn af en Kavalleriofficer og lignede, som Jens Clausen udtrykte sig, „mere en Niels Ebbesen end en Fredsapostel.“

Søndag Aften fandt Vogterne fra Lyngs paa at ro ud med en Baad og lande ved Helligsø. Men de vagthavende ved Helligsø, der var skarp instrueret af deres krigerske Præst, satte sig kraftigt til Modværge, da de antog Lyngsboerne for Slaver. Da Fejltagelsen opdagedes holdtes Forsoningsfest, idet Lyngsboerne havde nogle Flasker Brændevin med i Baaden, og de to Vagter enedes nu om i Fællesskab at holde en lystig Nat. Der blev aldrig fra Øvrigheden givet Ordre til at holde op med Strandvagten, men alle fornuftige Mennesker kom jo snart paa det rene med, at det hele var Løgn og blind Allarm.

Jens Clausens Fader døde, da Sønnen var en halv Snes Aar og angaaende Jens Clausens Konfirmation ved jeg

kun, at han blev konfirmeret i Hvidbjerg Kirke den 23. April 1854 af Nordmanden, Pator Mentz Ryming Thaarup, og at han var Nr. 1 paa Kirkegulvet.

Saa kommer Jens Clausen i Møllebyggerlære og han flakker meget om, mest i Sydthy. Jeg har fra flere Sider faaet bekræftet, at Jens Clausen som ung var Højremand. Hans Søn, Landbrugsskoleforstander Claus Clausen, Skaarup, skriver derom til mig:

„Som ung var Fader vistnok Højremand. Det vil sikkert forundre adskillige, naar de hører det. Men det mener jeg, der ikke er Grund til, naar man undersøger Sagen. I Thy, hvor Far er født og opvokset, var de fleste Bønder konservative og er maaske endnu, og Fader er netop udgaaet fra en saadan konservativ Bondeslægt, saa det er jo ikke mærkeligt, om han var præget af Slægtens Synspunkt.“ Ved Valget i 1866 boede Jens Clausen i Gudnæs som Ungkarl. Han havde jo ikke Valgret; men var ivrig Højremand.

Thisted Amts 3die Valgkreds havde indtil 1895 Valgsted i Vestervig. Fra 1895 var det en Kampkreds, og Resultatet fra Hurup ventedes med Spænding over hele Landet.

Men saaledes var det ikke i den Tid, da Jens Clausen voksede op.

Til den grundlovgivende Rigsdag valgtes Pastor F. C. von Haven fra Hassing ved Kaaring; men 6 andre Kandidater, deriblandt de to senere Folketingsmænd fra Kredsen, A. C. Hansen og Propr. Neergaard, trak sig tilbage.

Ved Valget den 4de December 1849 valgtes den senere i Bogen omtalte Kammerraad C. A. Hansen ved Kaaring. Men han afløstes ved Valget den 4de August 1852 af Venstremanden, Møller Johannes Jensen.

Til den grundlovgivende Forsamling var som nævnt valgt Pastor Haven fra Hassing. Saa vidt jeg har forstaaet,

hørte han til Bondevennerne; men ved Afstemningen over Junigrundloven, saaledes som den blev vedtaget, stemte han imod. Han var dog ikke mellem de 10, der vedlagde skriftlig Protest. Han søgte ikke mere Valg. I 1852 valgtes nu Gaardejer og Møllebygger Johannes Jensen, Gudnæs Møllegaard. Han var en lille undersætsig Mand med tung Udtale, saa han næsten ligesom trykkede Ordene frem mellem Tænderne. Naar han talte, holdt han som Regel begge Hænder bag paa Ryggen og lagde Hovedet paa Siden, saa han paa en Talerstol saa endnu mere kort-halset ud, end han i Virkeligheden var. Men man maa jo huske paa, at i de Tider gjorde det saa grumme lidt, hvordan Folketingsmanden tog sig ud paa Valgtribunen. I de Dage var der ikke som nu i Hurup 3—4000 Mennesker til Stede og da kendte man ikke til Afbrydelser, Stikord og Interpellationer.

Nej, Valget holdtes saamænd den Gang i en lille Sal paa Raadhuset i Vestervig, hvor højst et Par Hundrede Mennesker kunde faa Plads. Johannes Jensen var nærmest, hvad vi nu om Dage vilde kalde radikal Venstre-mand eller maaske rettere „Rebel“; men han stillede sig som Bondeven. Der var nemlig i de Dage i Sydthy en lille Klike, bestaaende af Skolelærer Jensen, Villerslev, og Sognefoged Jens Mathias m. fl., der holdt J. A. Hansens Blad „Almuevennen“, og det havde bestemt hele denne Egns politiske Standpunkt, fordi de andre sov. Den lille Klike agiterede, dannede en Forening, holdt Møder og havde et Program, hvis Hovedparagraf lød saaledes: „Foreningen arbejder hen til, at Hartkornet ikke bliver det Pakæsel, hvorpaa hele Kommunens Byrder skal læsses“. Men det var Kredsens Ulykke, at da disse gamle, stedlige Førere gik bort, var der ingen til at tage deres Gerning op ude i den jævne Befolkning. Derimod fremstod i disse Egne i Nærheden af Valgstedet en Del Storbønder og

smaa Herremænd, der dirigerede hele Egnens Studehandel, og som Følge af deres økonomiske Overlegenhed ogsaa gav Tonen an politisk. Og efterhaanden blev Forholdene i Kredsen saaledes, at netop fra disse gamle Bondevenne-egne afgaves de fleste Højrestemmer ved Valgene.

Johannes Jensen var i alle Maader en hæderlig og respektabel Mand, hvis Minde er levende blandt de gamle Demokrater i den nuværende Hurupkreds. Johs. Jensen var særlig fjendtlig stemt mod „de forbandede Helstatsmænd, der havde voldt os al vor Ulykke“. En Gang fremsatte Johs. Jensen en ret træffende Sammenligning mellem Højre og Venstre. Han sagde nemlig: „Naar der skal udføres noget vigtigt, enten slaas en stor Handel eller underskrives en Forpligtelse, da er det den højre Haand, der skal have Æren, men saa snart, der skal udføres noget stort, som den ene Haand ikke kan magte, da faar den venstre Haand sin Part af det grove Arbejde; men den faar aldrig nogen Del af Æren og Anseelsen, og saadan gaar det ogsaa med det arbejdende Folk“.

Da Freden var sluttet i 1850, levede Thyboerne ligesom Danmarks øvrige Befolkning i den ulykkelige Overbevisning, at den danske Armé havde besejret hele Tyskland, og man fik jo aldrig rigtig at vide, hvor uafgjort hele det slesvigske Spørgsmaal i Virkeligheden var. Og de 13 Aar fra 1850 til 1863 gik jo politisk talt blot hen med at sætte Grundloven af 1849 ud af Kraft. For Novemberforfatningen var der saamænd ingen med politisk Forstaaelse, der haabede sat i Kraft for hele Monarkiet.

Under de vanskelige, politiske Forhold i 1853 kunde en retliniet og frisindet Natur som Johs. Jensen ikke klare sig. Ved det første Valg fik han 253 St., mens Kammerraad Hansen fik 119 og Pastor Sejdelin 71. Men ved Grundlovsvalget samme Aar valgtes Højremanden, Prokurator Lykkegaard, mens Johs. Jensen kun fik 69 St.

Under de idelige Opløsninger i Halvtredserne, blev det omsider Edvard Neergaard til Døvergaaard, der bed sig nogenlunde fast som Kredsen Repræsentant. Han var nationalliberal, en rigtig livlig og intelligent Mand med et vindende Væsen, saa kan kunde begaa sig baade mellem store og smaa. Hele Befolkningen, baade Højre og Venstre — der var jo faa af de sidste — saa op til ham som en Slags Skytspatron. Han blev flere Gange valgt uden Modkandidat. Han repræsenterede Kredsen til 1866. Ligesom saa mange andre traadte han frivillig tilbage efter at den reviderede Grundlov var vedtaget. Ved Valget den 12te Oktober var der tre Kandidater og gamle Ole Thøgersen fortæller, at de alle tre var af een Kvalitet, saa de vist ikke siden vilde kunnet komme frem. Der var en Prokurator Rech, en meget usympatetisk Person og dertil stokkonservativ. Han var opstillet af Overklassen. Saa var der en ganske ung teologisk Kandidat, Sophus von Haven, en Søn af Præsten von Haven, der var valgt til den grundlovgivende Rigsdagsforsamling. — Denne Sophus von Haven var Redaktionssekretær ved et Blad, der var udgivet af Augustforeningen. Han var nærmest opstillet af de bestaaende Rester af Bondevennerne i Hassing og Villerslev. Han optraadte meget ungdommeligt og talte meget usikkert og vaklende og fik kun 86 Stemmer.

Den tredie var Løjtnant Leth, en Søn af Pastor Leth i Visby. Han havde deltaget i Krigen og var afholdt af sine underordnede, hvoraf en Del var til Stede ved Valget. Han optraadte med Sikkerhed og dog med en vis Beskedenhed af en Officer at være. Han var 27 Aar, og han mente, at den reviderede Grundlov var saa god, som den kunde opnaas ud af det Kaos, vi havde, og han betoned stærkt, at Finansloven skulde forelægges først i Folke-

tinget. „Vi har altsaa Nøglen til Pengekassen“, sagde han. Han var paa visse Maader liberal og hørte til Mellempartiet. Ole Thøgersen, der lige var bleven Vælger, stemte denne Gang paa Leth, der valgtes med 205 Stemmer. Om Løjtnant Leth lød det i Rigsdagsruner:

„Som halvblods Thybo Løjtnant Leth
vel yppig er, men ellers net,
i Selskab ysk og velbehagelig,
til Hverdagsbrug en Smule magelig.“

Leth repræsenterede Kredsen i de gølge Aar — politisk set — fra 1866 til 1873. Reaktionen havde endnu ikke rigtig stukket Hovedet frem, og Demokratiet havde ikke forvundet Nederlagene i 1864 og 66. Men fra 1870 blæste en frisk Vind ind over det danske Folk. Alt, hvad der var af Demokrati i Danmark, havde fundet hinanden, og det forenede Venstre blev dannet, idet saavel Bønderne som det nationale Venstre og det radikale Venstre sluttede sig sammen og derved blev et Parti paa 53 Medlemmer. De nationalliberale blev til et rent Højreparti. Til de Folk var det altsaa, at den senere saa ivrige Venstremand og Husmandsfører Jens Clausen følte sig knyttet i disse Aar. I Maj 1868 giftede han sig med Maren Kirstine Madsen, Datter af Husmand Mads Olsen i Tøttrup. Hun var alle Dage Jens Clausen en god og trofast Hustru. Under Jens Clausens omflakkende Liv var hun den, der holdt sammen paa Hjemmet og opdrog Børnene til gode og dygtige Mænd og Kvinder. Jeg mindes med Vemod den bitre Sorg, der bøjede gamle Jens Clausens ellers saa stride Sind, da hun i Begyndelsen af Aarhundredet laa Lig herovre i Nabohuset ved Klim Skole, og han de lyse Sommeraftener sad omme i Haven og talte om den gode „Gudfader“, der ikke kunde nænne, at nogen af hans

Sønner eller Døtre skulde fortvivle i denne Verdens Trængsler. Da fortalte han mig om sin Ungdoms Lykke og hendes lyse Sind og Børnenes rige Udvikling, og alt det tunge, som Livet ogsaa havde bragt, netop fordi han havde haft det stride Sind. Men i Troen paa Gudfaders Kærlighed fandt han Trøsten, saa han kunde sige med Terje Vigen: „Og saa faa' du ha' Tak da Gud“.

TIDEN EFTER 1870

I 1870 flyttede Jens Clausen til Egebaksande, hvor han blev Hustømrrer for Kaptejn Jagd, daværende Rigsdagsmand i Thistedkredsen.

Agent Lützhøft.

I Thistedkredsen har Højre altid haft en fast Borg. I det hele maa det siges om denne Kreds, at den er stærk konservativ.

Paa den grundlovgivende Rigsdag var Kredsen repræsenteret af Agent Lützhøft.

I 1849 valgtes Vejinspektør Lykke ved Kaaring. Men han havde kun Kredsen i en Valgperiode, da han afløstes af Cand. jur. H. C. Schach. Ved Valget 1852 havde han til Modkandidat Skrædermester Kalum, der en-

gang senere var opstillet imod Jagd.

Men ved Valget i 1853 mødte hans Modstandere med selve Marineminister St. A. Bille.

Det blev en af de haardeste Valgkampe, den Tid har at opvise.

Bille var dengang en Mand paa 56 Aar, haard og slagfærdig.

Han havde haft en meget fin Løbebane som Militær.

Under Krigen 1848—50 var han uafbrudt i Virksomhed.

Han tjente først som Næstkommanderende ved Østersø-Eskadren, der overførte Tropper og forhindrede Fjendens Overgang til Fyn.

Han forfremmedes i 1849 til Kommandørkaptejn og Chef for Nordø Eskadren. Efter Krigen steg han til Kontreadmiral. Hele hans Forhold i Krigsaaret havde baaret Præg af Mod og Energi og Begavelse, men tillige af stor Strenghed. I Januar 1852 var han traadt ind i Bluhmes Ministerium, og han forblev som Marineminister efter at Ørsted var bleven Konsejlspræsident. Nu mødte han mod Schach, men trods stor Anstrengelse fra Embedsmændenes Side maatte han bide i Græsset. Han fik dog 484 Stemmer mod Schachs 507. Saa han faldt med Ære. Det var ved Februarvalget, denne haarde Valgkamp havde fundet Sted. Men ved Valget i Maj mødte Kredsen med hele fire og ene ny Kandidater.

Pastor E. Boesen valgtes; mens Kammerraad C. A. H. Hansen, Vejinspektør Lykke og Lærer Povlsen trak sig tilbage.

I 1854 udtraadte Pastor Boesen og gav derved Plads for C. A. H. Hansen, der valgtes ved Kaaring og repræsenterede Kredsen til 1859.

C. A. H. Hansen var vel sin Tids mest kendte Mand i Thisted Amt. Han var en Kæmpenatur, frisk og middelstor, og han skal have været meget afholdt baade af Venner og Modstandere. Som mange af de gamle Politikere skal han have været en ypperlig Selskabsmand og H. Wulff skriver om ham: „I mange Tider efter at Politikeren

Hansen er glemt, vil Selskabsmanden, Kammerraad Hansen være mindet og skattet“. Kammerraad Hansen, der i sine sidste Aar steg til Justitsraad — begge Dele var noget af det fineste en Mand fra Provinsen kunde naa til i de Dage — var født i Frederikshavn 1811, hvor Faderen var Apoteker. C. A. H. Hansen studerede en Tid Teologi, men opgav Studeringen og købte en Gaard i Nærheden af Thisted. Der var i de Tider næsten ikke et Tillidshverv i Amtet, uden at det blev betroet Hansen. Og det er et enstemmigt Vidnesbyrd fra de gamle, at han udførte Hvervene med stor Dygtighed og Flid. Han blev Landvæsenskommissær, Tiendekommissær, Formand for Jagtafløsningen, Formand for Amtsskytteforeningen, Forligsmægler, Overligningskommissær o. s. fr. i en Uendelighed. Han var ogsaa med til at anlægge en Del Fabriker. Tillige var det ham, der undfangede Planen til Oprettelsen af Thisted Realskole. Saa snart Grundloven havde givet Folket Stemmeret, kaldtes paa en Mand som C. A. H. Hansen. Ved Valget af den grundlovgivende Rigsdag var han opstillet sammen med 6 andre i Vestervigkredsen, men trak sig tilbage for Pastor v. Haven. Aaret efter sejrede han i samme Kreds over Pastor Seidelin og Slagtermester Petersen. Men allerede Aaret efter forlod han af forskellige Grunde denne Kreds og stillede sig mod Lærer Myrup i Bjergetkredsen, dog uden at opnaa Valg. 1853 stillede han sig igen i Vestervig, men kunde ikke vælte Møller Jensen. Atter ved Grundlovsrevisionsvalget samme Aar stillede han sig igen, denne Gang i Thisted, men ogsaa her maatte han bide i Græsset. Først Aaret efter lykkedes det ham at komme ind ved Pastor Boesens Udtræden. Ved tre Valg holdt han Kredsen, men udtraadte saa i 1859. I 1864 stillede han sig igen og blev valgt ved Kaaring. Men ved Valget til Rigsraadets Folketing samme Aar faldt han for Jagd med 228 Stemmer mod 363. Han-

sen genvalgte til Rigsdagens Folketing i 1866 ved det første Valg, men ved det andet trak han sig frivillig tilbage og afløstes af Klein. I 1870 valgtes han til Landstingsmand i 8de Kreds (Skive) og sad der til sin Død 29de Marts 1894. Oprindeligt hørte Kammerraad Hansen til de nationalliberale, men gik efterhaanden over til Højre. Han hørte til de saakaldte „Kammerbænk“, der i nogle Aar nok havde nogen Indflydelse i Folketinget. Hansen var blandt sine Meningsfæller anset for meget trofast og paalidelig mod sit Parti, og det maa alle Dage anses for en Politikers største Hæder.

Ved det første Valg efter den reviderede Grundlovs Vedtagelse i 1866 den 12te Oktober, opstillede Højre Højesteretsassessor senere Gehejmeetatsraad Christian Sofus Klein, der valgtes med 468 Stemmer, mens Venstres Kandidat, Niels Whig af Øster Vandet maatte nøjes med 153. Kaptejn Jagd trak sig tilbage. Men allerede ved næste Valg 22de September 1869 faldt han for Jagd med 432 Stemmer mod Jagds 515. Venstres Kandidat, Gmd. Povl Kristensen, traadte tilbage. Dette Valg var en stor Skuffelse for Embedsmændene i Thistedkredsen. Redaktør Aaberg skriver i en Artikel i „Tiden“, at Kaptejnens Kandidatur var kommen uventet og pludselig som et Uvejr paa en skøn Sommerdag, og Harmen mod Jagd var saa meget større, som det hovedsagelig var ved Hjælp af Smaakaarsfolk fra Landet, som han havde faaet Kendskab til under sit store Udtørringsarbejde ved Sjørring Sø, at han vandt sin Sejrr. Jagd paa sin Side skaanede ikke sine Modstandere. Paa sine Møder omtalte han Amtmanden i Thisted og de da i Amtsraadet herskende „Kammerraader“ som „Paschaen med de 7 Hestehaler“, og hverken Klein eller Provst Sonne — Stifteren af den første Brugsforening i Danmark — som dog begge var godt skaarne for Tungebaandet, kunde paa Møderne hamle op med Jagd,

hvis grovkornede Veltalenhed Datidens lidet oplyste Vælgerbefolkning ikke kunde staa for. Jagd slog altid med den store Hammer, og naar han, som det var hans Lyst, rasede mod Partierne og Partivæsenet, var der jo i Grunden ingen, der rigtig vidste, hvor de havde ham. I Rigsdagsruner synges om Klein:

„Sø“ og Handelsrettens Klein,
 Aalborgs danske Sejerstegn,
 Embedsvældens Ærkedegn,
 trods sin Sagkløgt aabenbar
 flere Ord end Tanker har.
 Dog, naar alt i alt man regner
 Tinget har ej mange — »Kleiner“.

Klein var født 1824 og blev allerede juridisk Kandidat 21 Aar gl. I Halvtredserne blev han Overretsassessor i Viborg og blev kendt og anset. 1858 valgtes han første Gang til Folketinget i Løvelkredsen. Han holdt Kredsen ved fem Valg. Under Grundlovskampen var han bleven slaaet af en Kapellan Berthelsen, der skal have været en ganske løjerlig Fyr. 3 Uger efter valgtes han i København til Medlem af Landstinget, men sad der kun ganske kort, indtil han i Oktober blev valgt i Thisted. Efter at være slaaet i Thisted blev han i 1873 valgt i Aalborg, og fra den Tid stammer Verset i Rigsdagsruner. Men 1876 slog Grev Tramp ham, og han søgte til Viborg, hvor Kaptejn Dalgas havde nedlagt sit Mandat. Her fik Klein en sikker Kreds, der passede til ham. Her sad han urokket indtil 1898, da han traadte tilbage. Gamle Folk i Thistedegnen tale gerne om den fine, begavede Klein. Han talte fortræffelig, altid rolig og behersket. Jeg har kun hørt ham som en ældre Mand, men jeg maa indrømme, at hans Evne til at fængsle ens Opmærksomhed var enestaaende, skønt han var, hvad mange i vore Dage vil kalde „tør“.

I 1873 skrev en anonym om Klein:

En Tilskuere paa Folketingets Tribune vilde ikke kunne undgaa at lægge Mærke til Klein. Selv blandt Medlemmernes store Skare var han en fremtrædende Skikkelse. Det er en smuk, tiltalende Personlighed, navnlig et karakteristisk Hoved, ungdommelig endnu under det graa, næsten hvide Haar, der fyldigt og krøllet omgiver det glatragede Ansigt. Der er noget præstelig ved ham, skønt det maaske mest ligger i de sorte Klæder og det hvide Halstørklæde, som han altid bærer. Dette er i alt Fald noget tilfældigt, thi han er Jurist i Sind og Skind med en Erkejurist's Dyder og Lyder, skarp i sin Tænken, sikker og logisk i sine Slutninger, selvtilidsfuld i sin Argumentation, sikker i sin Dom, i sit eget stille Sind altid sin egen Højesteret. Han er ikke som adskillige af vore parlamentariske Størrelser først Politiker og saa derefter noget andet, han er først og fremmest Jurist, og naar han er bleven Politiker, saa er det saa at sige som en Følge deraf. Ikke som om han skulde mangle enten Følelserne for Idealerne eller denne dybere politiske Sans, som maa være Drivfjederen for alle dem, der skal bringe det til noget paa den parlamentariske Arena, eller som om han skulde sætte Loven over Livet. Det er langt fra. Han føler varmt for Nationaliteten, for Fædrelandets Hæder, for Folkets Frihed og Fremskridt. Men desuagtet er dog Juristen ham i Kød og Baaen, medens Politikerens snarere er ham i Klæderne skaaren. Det er ogsaa det, der giver ham hans Styrke. Politiken er en farlig Mose, hvor der maa springes og krybes og gøres saa lange Omveje for at naa Maalet, at saare mange kommer paa Afveje. — — Han ved, hvad han vil, og han bliver ikke bange for at ville det, fordi Per eller Povl ikke synes om det. Der er mange, der har Mod til at være uenige med sine Fjender; men Tallet er ringe paa dem, som vover at dissentiere fra deres

Venner. Klein hører til disse faa. Det kommer ham afvekslende til Gode og til Skade. Men i og for sig er Egenskaben udmærket, og der trænges haardt til den i vore slappe Tider. Han har staaet som en Mand overfor det socialistiske Røre, baade det aabenbare ude paa Gader og Fællede og det tilslørede inde i Folketingssalen. Han møder uforfærdet og uden mindste Eftergivenhed alle de fanatiske Angreb, som Folketingsflertallet retter imod, hvad der ligger under ham: Vallø og Vemmetofte, Byfogden i Svendborg, Ministerialtidende, selv Herredsfogden i Bjerre Herred. I de fleste af disse Ting har han dog haft den oplyste, offentlige Mening paa sin Side. Han vilde ikke optræde med mindre Sikkerhed og Bestemthed, hvis han havde haft den imod sig.“

Der er vist meget rigtig i den Karakteristik af Justitsminister Klein.

Han døde 9. Januar 1900.

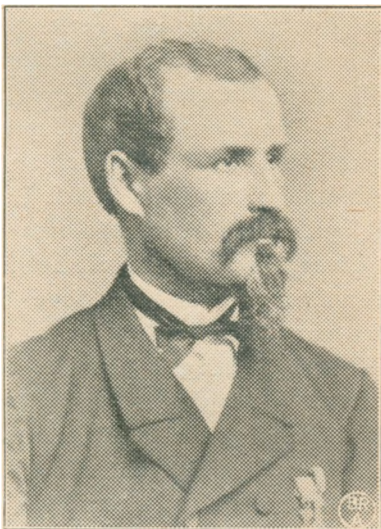
Kaptejn Jagd — Jens Clausens Husbond kunde jeg have Lyst til at kalde ham — er Thistedkredsens mest karakteristiske Skikkelse uden Sammenligning.

Om Jagds Færden, inden han blev Politiker, skriver Hr. Wulff i 1881:

„Kaptejn Jagd er en self made Mand, han skylder alene sine Evner, sin Energi og sin praktiske Natur den Stilling, han indtager og det Navn, han har vundet. Hans Barndom og Ungdom stiledede ikke hen imod noget større Maal, og praktisk Skolelæregærning var vistnok det Ideal, der efterstræbtes. Han fik ogsaa Skolelærerereksamen, men hans rastløse, hans tidligt vakte Ærgerrighed aabnede større Vidder for hans ungdommelige Blik. Ingeniørvidenskaben synes at have lokket ham, og hvordan det nu end gik til, saa var han en smuk Dag i England for at ud-danne sig, og han havde alt den Gang vidst at skaffe sig

indflydelsesrige Mænds Støtte og Anbefaling, hvilket aabnede ham en Adgang til betydelige Mænd i England, som ellers var lukket for fremmede. Saa kom Tiden for Telegrafanlægene her hjemme, og nu kunde Jagds praktiske Evner finde Anvendelse. Han var med til at grunde og anlægge en stor Del af vore første Telegrafledninger og skal have skilt sig med megen Dygtighed fra dette Hverv.

Omtrent samtidig var Krigen 1848 udbrudt, og med den kom Jagd i sit rette Element. Hans varme Fædrelandskærlighed, hans ubetvingende Frejdighed, hans Tro paa egne Evner, hans Snarraadighed og praktiske Sans afgav Stof til en fortræffelig Soldat, og det blev Jagd ogsaa. Men den menige Mands Gerning i Geledet, ja, selv en underordnet Officers Virksomhed indenfor den regulære Armés Rammer tilfredsstillede ikke hans ubundne Natur; han maatte

Kaptejn Jagd.

selv have noget at styre, selv kunne gribe ind i Begivenhederne. Hans Plan var at danne et Frikorps, der vel skulde operere i Forbindelse med og efter Anvisning af den regulære Armé, men have en selvstændig Organisation og en særlig Opgave. Han fik et saadant Frikorps dannet af vilde, forvovne Knægte, som kun en Fører med Jagds Mod, ubøjelige Energi og — fysiske Styrke var i Stand til at indgyde Respekt og noget af, hvad der hedder

Disciplin. Med dette Korps rykkede han i Felten og dannede Hærens yderste Forpostkæde, nærmest paa Livet af Fjenden. Jagds „wilde verwegne Jagt“ gjorde fortræffelig Nytte og lagde ved mere end een Lejlighed i en sjælden Grad Mod og Dødsforagt for Dagen. Den geniale Læssøe satte megen Pris paa Korpset og dets kække Fører og var meget tilbøjelig til at bruge det, netop med dets ejendommelige Organisation, men andre Ledere i Hæren saa mindre velvillig paa dette ganske vist meget irregulære Korps og vilde have det indordnet under Hærens stramme Mondur. Mangen smuk Bedrift er udført af denne Afdeling. Rundt om i Landet spredtes Beretninger om Korpsets eventyrlige Gerninger og Jagds Navn nævnedes med Hæder fra manges Læber. Der var noget af en Garibaldi i Jagd. Hans dristige Korps savner endnu sin Historie-skriver; men havde vi herhjemme en Runeberg, vilde denne utvivlsomt her have hentet ildnende Beretninger fra vor „Fändrik Staal“.

Den Retning i Armeen, der holdt paa Korpsets Inddragen under den militære Ramme, vandt Overhaand. Jagd kæmpede imod af al Magt, men forgæves, og selv gik han saa som Premierløjtnant ind i Hæren. Han kæmpede vedblivende med usvækket Mod og Tapperhed, han hentede sig hæderlige Saar paa Slesvigs Valpladser, men den egentlige Løftelse var taget fra ham samtidig med Lejligheden til at virke paa egen Haand.

Han gik ud af Krigen med Kaptejns Rang, med Ridderkorset paa Brystet for tapper Daad og med et smukt Navn ude i Folket. Han tog da atter Fredens Syssel op og blev Telegrafbestyrer i Nyborg“.

Det er altsaa en Meningsfælles Syn paa Jagd, og det var maaske godt nok. Jagd var i England bleven stærkt paavirket af de liberale Frihedsideer og sluttede sig nærmest til Venstre. Da han i 1849 første Gang mødte under

Krigen og valgtes til Folketingsmand for Svendborgkredsen, var han udpræget Demokrat og vandt en ret let Sejr over den konservative Seminarielærer Meyer ved Hjælp af Stemmerne fra frisindede Bønder og Smaaborgere. Kun en Periode sad Jagd som Repræsentant for Kredsen.

Søudtørringsspørgsmaalet interesserede Jagd stærkt, og han rejste op til Thy for at tage fat paa Udtørringen af Sjørring Sø.

Jagd blev snart en kendt Mand i Egnen, og i 1859 stillede han sig i Thisted, hvor Kammerraad C. A. H. Hansen var udtraadt. Ved Valget 1861 stillede han sig ikke, men ved Valget til Rigsraadets Folketing i 1864 besejrede Jagd Etatsraad Benzen Buchvald og ved næste Rigsdagsvalg selve Kammerraad Hansen. Ved Grundlovsvalget 1866 trak han sig paa Valgdagen tilbage for Klein. Men i 1869 fo'r Oppositionsaanden atter i Jagd og han væltede Klein.

I 1870 var det som nævnt, at Jens Clausen var kommen ud paa Egebaksande som Hustømrer hos Jagd. Og Jens Clausen havde lige til sin Død en Del tilovers for Jagd og ærede i Virkeligheden hans Minde, skønt han selvfølgelig i de senere Aar var vidt fra Højre i Anskuelse.

I 1872 vaklede Jagd frem og tilbage, men endelig i sidste Øjeblik besluttede han sig til at stille sig. Men denne Vaklen havde til Følge, at Højrebladets Red. Lund valgtes med 512 Stemmer, mens Jagd kun fik 469.

Jens Clausen var ved dette Valg Jagds Stiller, og det ærgrede ham, at Jagd faldt. Jens Clausen har undertiden hævdet overfor mig, at Jagd ikke var Højremand i 1872. Naa, selvfølgelig var Jagds politiske Standpunkt noget vigende fra 1859 til 1873. Ved Valget i 1873 valgtes Jagd og fra 1875 fulgte han Højre trofast.

I Rigsdagsruner synges om Kaptejn Jagd:

Jagd, den Friskyttehovedsmand,
 har som politisk Viking
 pløjet en Tid hver Farevand
 mellem Thisted og Peking.
 Sad han paa Højdæk og Østers aad,
 angled han Torsk i Menigmands Baad.
 I Havfrueham dog en Kammerraad
 sig altid klynger til Kølen.

De to sidste Linier i Verset hentyder til Kaptejn Jagds idelige Sammenstød med de herskende Kammerraader i Thisted og Omegn.

Jagd var et godt Hoved og et livligt Hoved. Han havde set meget i Livet, og han satte Kulør paa et Vælgermøde, mén nogen mere uvederhæftig end Kaptejn Jagd skulde man lede længe efter i en politisk Debat. Uaalige er de Historier, der gaar om Jagds Vælgermøder.

Lærer Th. Larsen, Vust, der i de Dage var Lærer i Thisted Landsogn, har fortalt mig følgende:

Jagd holdt meget af at tale om sine Minder fra Krigsaarene og Soldaternes Kærlighed til ham, han anglede altid efter Smaafolk. Det var paa et Møde i de politiske Kampaar. Jagd var højt oppe. Ordene faldt med Salvelse, og Haanden laa bævende paa Brystet: „Den skønneste Dag i mit Liv, det var ikke den Dag, da Hans Majestæt Kongen fæstede Ridderkorset paa mit Bryst. Nej, den skønneste Dag var den Dag, da jeg efter Slagets Tummel vaagnede paa den øde Mark og saa Skildvagten staa uden Kappe. Den havde han bredt over mig, hans sovende Chef. Det var den skønneste Dag i mit Liv.“ Der stod to gamle Mænd og hørte paa Talen. Den ene græd, saa Taarerne trillede ned ad Kinderne. Den anden saa det og sagde trøstende: „Græd ikke over det, Pier.

De æ Løwn aalsammel.“ „De ved a saagu nok, men de ær alligewel nowen skønne Uer aa hør.“

Jagd var grundig hadet af Venstre, vel fordi han var Renegaten. En Tid marscherede Venstre paa Rigsdagen i tætte Kolonner ud af Folketingssalen og ind i Snapstinget, naar Jagd udstræde sine Guldkorn, men det generede ikke Jagd. Med Naanden paa Brystet og højt hævet Pande dikterede han til Stenograferne. I de senere Aar blev han noget magelig. Engang hen i Marts Maaned læste man følgende Notits i „Dagbladet“: „Foraaret er nær. Kaptejn Jagd er set i Folketinget for første Gang i Aar!“ Men Vælgermøderne var stadig hans bedste Domæne. Her var han hjemme som en Fisk i Vandet, og han var ikke kræsen i Valg af Midler. Engang i Firserne var der et Lovforslag fremme angaaende „Fiskernes Benyttelse af Stranden“. Ude ved Fiskerbyerne holdt han da omtrent følgende Tale: „Jeg vil gerne spørge I gode Mænd herude ved Stenbjerg, om det kan gøre jer noget, at Fiskerne lægger deres Vaad op paa Stranden til Tørring?“ Nej nej — det var der ingen, der havde noget imod. Men ude i Sennels f. Eks. lød Talen helt anderledes: „Jeg vil gerne spørge I gode Mænd fra Sennels, hvad I vilde sige til, at Limfjordsfiskerne i Juni og Juli Maaneder kom slæbende op paa jeres dejlige Enge med deres Fiskeredskaber? I vilde nok betakke Jer?“

Ja, Jagd forstod sine Ting!

I Kamptiderne var Jagd uvurderlig for Højre. Men der kom Tider, hvor der var Fred og Fordragelighed, selv inden for Højre, og da passede Jagds drastiske Form og ujusterede Ord ikke saa godt. Han vilde tale med om alt, enten han havde Forstand paa det eller ikke. En Tid lang var han svært optaget af engelsk Historie, og baade i Tide og Utide docerede han dette Emne, der selvfølgelig-

lig blev baade trivielt og trættende for de fleste af Tilhørerne.

Livet tog ellers ret haardt paa Jagd, og store Sorger havde han; ogsaa økonomisk Modgang. Partiet gjorde ham saa til Embedsmand (Amtsforvalter). Og Jagd var vel lige-saa god som de andre. Han døde 1895.

I 1873 flyttede Jens Clausen igen til Vestervigkredsen.

Af Børnene nævner jeg her:

Andreas (Skomager, Esbjerg), født i Vestervig 11. November 1874.

Christiane, født i Vestervig 14. December 1875.

Dagmar, født i Vestervig 30. Juni 1877.

Claus (Landbrugsskolef. i Skaarup), født i Hvidbjerg v. Aa 19. September 1879.

Margrethe, født i Hvidbjerg v. Aa 16. Oktober 1881.

Valdemar (Husmand, Villerslev), født i Hvidbjerg v. Aa 8. November 1884.

Ole, født i Todbøl 6. Juli 1886.

Jens Clausen var nu atter i Vestervigkredsen. Men de to første Valg afgav han slet ikke sin Stemme. Det var der nu heller ikke stærk Grund til, da Højre var saa enevældig i Kredsen.

1877 betegner som for saa mange Bønder ogsaa Vende-punktet for Jens Clausen.

Det var i Efteraaret 1870, at det forenede Venstre dannedes, og det tog straks Kampen op med Højre, særlig de nationalliberale. 1872 tog Berg Syvmilestøvler paa og gjorde sin store Agitationsrejse gennem hele Jylland. Berg var jo den Gang en yngre Mand i sine bedste Aar. Thyboerne betragtede ham nærmest som en vore Dages Sundbo eller Slengerik! Gamle Ole Thøgersen, nu Hurup, der var til Stede ved Mødet i Ydby 1872, fortæller, at før Mødet var nogle af Løjtnant Leths Venner til Sinds

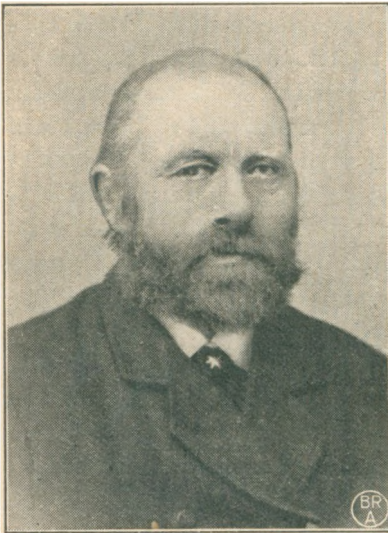
at ville gøre Berg til Grin. Men Leth svarede meget alvorligt: „Nej, I tager rigtignok fejl, hvis I tror, at Berg er en Undermaaler ved Siden af mig. Nej, her bliver det mig, der kommer til at ligge under“. Berg talte paa dette Møde med en Overbevisning og Varme, der gjorde det klart for alle, at han fuldt ud troede paa sin Sags Retfærdighed. Hele hans Tale drejede sig om Junigrundlovens Generhvervelse og om den almindelige Valgret. Leth begrænsede sig og slap derfor nogenlunde uden om Kærnepunkterne i den politiske Situation. Men Berg havde skudt en Revne i den konservative Skanse i Vestervigkredsen. Ved Valget den 20de September mødte en Del Højremænd med Højesteretssagfører Bagger mod Ivar Leth. Den skikkelige Leth var lige ved at gaa helt fra det over en saadan Formastelighed fra Meningsfællers Side; men han fik alligevel 402 Stemmer, medens Bagger maatte nøjes med 128. Grunden til, at den dygtige Bagger fik saa faa Stemmer ved Siden af en politisk Umulighed som Leth, laa vistnok i, at han lige efter Krigen havde udgivet en lille Pjece om Danmarks Forhold til Tyskland, og han havde der taget Ordet for, at Danmark skulde forsøge at glemme Voldshandlingen og derved skabe et bedre Forhold til den store Nabo mod Syd.

Men Højrebladene skrev, „at det var at kysse Voldsmændenes Hænder, mens Saarene endnu blødte og inden Jorden havde drukket de faldne Hertes Blod“. — Venstre opstillede den gamle, brave A. Oddershede fra Taabel, men han fik kun 170 St. Men Bagger var ikke den Mand, der opgav Ævret saa let, han fordoblede sine Anstregelser for at vinde nogle indflydelsesrige Mænd i Kredsen. Det lykkedes i sjælden Grad for Bagger. Det var i Efteraaret 1873, at Ministeriet Holstein opløste Folketinget, og nu var Baggers Chancer stegne betydelig.

Ogsaa indflydelsesrige Højrepolitikere udenfor Kredsen

lagde sig i Selen for Bagger. Det viste sig jo for Resten senere at være dumt af Højre, thi de fik jo i Virkeligheden en meget upaalidelig Partifælle i Stedet for den som Højremænd sikre Leth.

Leth holdt straks nogle Møder i Kredsen, men Venstre havde ingen Modkandidat. Mange Venstremænd var imod Nægtelsen af Finanslovens Overgang til 2den Behandling,

Ole Thøgersen.

deriblandt Gaardejer Ole Thøgersen. Det gamle Bondevenneparti i de nordlige Sogne havde mistet deres Fører Joh. Jensen. Han var død kort I Forvejen, og Sophus von Haven var en ren Umulighed som Kandidat. Bønderne og Smaafolkene sluttede sig da sammen og opfordrede Ole Thøgersen til at stille sig, mens de mere velstillede gik til Leth. Bagger samlede alle de egentlige Højremænd, og Søren Olsen fra Mors stillede sig som udpræget Bergs

Mand. Bagger mødte for Resten først nogle faa Dage før Valget, og Ole Thøgersens Kandidatur blev ogsaa først bestemt i den 11te Time. Nogle Dage før Valget gik han over til Søren Kr. Kristensen, Svejgaard, og Sognefoged Mikkil Hedegaard, Ydby, og bad dem være Stillere. Det gik de ind paa. Ole Thøgersen vilde ikke have flere. Bagger var den første, der havde Ordet paa Valgdagen, og Ole Thøgersen den sidste. Ole Thøgersen fortæller

selv: „I Samfundsspørgsmaal var jeg yderliggaaende demokratisk og ønskede, at vi en Gang kunde faa Junigrundloven igen, men turde ikke den Gang være med til at rejse en Forfatningskamp. Det maatte udsættes til bedre Tider. At Folketinget nægtede en af Regeringen forelagt Finanslov Overgang til 2den Behandling, ansaa jeg for meget farligt. Skolespørgsmaalet var den Gang paa Dagsordenen, og jeg mente, der skulde ofres langt mere paa Oplysningen, og at Undervisningen skulde fortsættes under en eller anden Form 2 eller 3 Aar efter Konfirmationen. Jeg var Tilhænger af de flydende Skolepenge og at Præsterne overtog Religionsundervisningen.“

Søren Svejgaard var ordførende Stiller for Ole Thøgersen. Ved Kaaringen var der næsten lige mange Stemmer for Bagger og Ole Thøgersen; men Valgbestyrelsen skønnede, at der var flest for Bagger.

Resultatet blev ved den skriftlige Afstemning:

Overretssagfører Bagger (Højre) 539 St.

Gaardejer Ole Thøgersen (Venstre) 377 St.

Løjtnant Leth (Højre) 43 St.

Friskolelærer Søren Olsen (Venstre) 23 St.

Det varede længe, før nogen Venstrekandidat i Vestervigkredsen samlede saa mange Stemmer, det skete ikke før i 1886, da Proprietær Breinholt, Vestervig Kloster, fik 538 Stemmer. Bagger repræsenterede nu Kredsen til 1881. Kun i 1879 stillede Venstre Kandidat op imod ham, nemlig Gaardejer Vestergaard, Thaliasminde, der fik 108 Stemmer. Bagger kom snart i Splid med sit eget Parti paa Rigsdagen. I den første Del af Samlingen 1874 holdt han sig noget tilbage; men saa kom Splittelsen i Venstre i 1875, og nu var der rørt Vande, hvor en Mand som Bagger kunde boltre sig. Der gik den Gang vedholdende Rygter om hemmelige Underhandlinger mellem den moderate Del af Venstre og nogle Højremænd. I disse Rygter

spillede Baggers Navn en ret fremtrædende Rolle, og man paastod, at hans private Bolig var Arnestedet for alle Sammensmelningsplanerne.

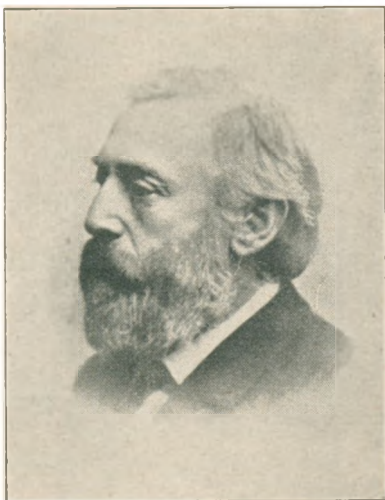
Kleins, Kaptejn Ledreborgs og Bojsens Navne nævnedes i samme Forbindelse. Men det hele løb jo som bekendt ud i Sandet. Ved Valget d. 25de April 1876 havde Højre nok at gøre, saa Bagger fik Lov at sidde. Saa kom Provisoriet i 1877. Allerede i 1875 havde Ministeriet Estrup afløst Ministeriet Fønnesbech. Saa kom Forhandlingen om Finansloven i Oktober og November 1877. Den 7de November nægter Folketinget den udskilte „provisoriske“ Lov af 12te April Overgang til 2den Behandling med 73 Stemmer mod 27. Men Dagen efter vedtoges en midlertidig Finanslov for at undgaa en „provisorisk“ Genganger. Under disse og andre Forhandlinger nærmede Bagger sig Venstre. Baade Københavnerpressen og den stedlige Højrepresse var nu imod ham. Alligevel klarede han Valget i 1879; men saa udgav han sin Pjece, hvori han afdækkede Forhandlingerne i Højres Partimøder. Det bragte Bægeret til at flyde over, og ved Majvalget i 1881 mødte Bagger slet ikke, og Proprietær Carstensen, Vejlegaard, valgtes ved Kaaring.

Allerede ved Valget i 1879 havde Højre søgt at formaa Carstensen til at stille sig, men han nægtede det bestemt. Ved Julivalget 1881 stillede Venstre P. Gravgaard, Torp, op imod ham; men han fik kun 252 Stemmer, mens Propr. Carstensen fik 723.

I Folketinget sluttede Carstensen sig trofast til Højre, og han ansaas almindelig for et af Partiets mest paalidelige Medlemmer. Han var i flere Aar Sekretær i Folketinget. Proprietær Carstensen døde den 6te September 1886, og ved Suppleringsvalget den 28de September mødte Venstre med en særdeles habil Kandidat, nemlig Proprietær Christen Breinholt.

Han var født 1842 paa Vestervig Nedergaard og hørte til den kendte vestjydske Breinholtsslægt. Bonde og Handelsmand var han som hele Slægten; men deres Syn gik altid noget videre ud end almindeligt er mellem jyske Proprietærer. Redaktør M. Aaberg skriver om Breinholt ved dennes Død i 1901:

„Chr. Breinholt var Søn af Propr. Jens Breinholt til Vestervig Kloster. Han hørte altsaa ved Fødselen til en af Vestjyllands dygtigste Storbondedefamiljer. I Begyndelsen af Tredserne overtog han Fødegaarden, der er en af Thylands bedste Landejendomme, og det viste sig snart, at Chr. Breinholt var en Mand, der vilde fremad. Særlig hvor det gjaldt Indførelse af nye Maskiner paa Landbrugsomraadet var Breinholt altid den, der uden at sky personlige Ofre gik i Spidsen; han viste sig derhos i Forholdet overfor store og smaa som en hjælpsom Mand, der gerne vilde yde Støtte, hvor saadan tiltrængtes, baade i Raad og Daad.

Proprietær Christen Breinholt.

Selvfølgelig varede det ikke længe, før Breinholt kom med i det offentlige Liv. Han blev Medlem af Vestervig Sogneraad og valgtes til Formand, men var her, trods sin store praktiske Dygtighed i mange Retninger, næppe ret paa sin Plads, for saa vidt som det betydelige Administrationsarbejde, der var forbundet med Formandsbestillingen

i den folkerige Kommune, Thisted Amts største, ikke ret laa for ham.

Efter at det thylandske landøkonomiske Selskab i Firserne havde delt sig i to Foreninger, en for Nordthy og en for Sydthy, valgtes Breinholt til Formand for sidstnævnte, og at han her var paa sin Plads, derom kan der kun være en Mening. Han beholdt denne Plads lige til indeværende Aars Begyndelse, da han paa Grund af Bortflytning fra Egnen trak sig tilbage. Tillige havde Breinholt modtaget Beskikkelse som Landvæsenskommissær, og mangfoldige er de Hverv, der i Tidens Løb i forskellig Retning har været ham overdraget. Blandt andet skal nævnes, at han stadig ved Landmandsforsamlingerne blev benyttet til Maskinebedømmelse, paa hvilket Omraade han blev anset som Kapacitet.

Breinholt var Venstremand, men meget moderat. I Kamptiden i Firserne, da Venstre og Højre stod saa skarpt overfor hverandre, mærkedes det moderate Tilsnit dog mindre, og Breinholt blev derfor af Venstre opstillet som Kandidat ved Folketingsvalgene i 1886 og 1887. Han var ganske vist ikke veltalende, men han gjorde alligevel den Gang Venstre en stor Tjeneste ved at sætte sin Person ind paa Sagen. Hans jævne, man kan næsten sige beskedne Optræden, og hans bestemte Paavisning af, hvor uforenelig Provisoriesystemet var med den fri Forfatning, kunde kun bidrage til at fæstne hans Anseelse. At dette var saa, viste sig da ogsaa senere, idet den afdøde ved Landstingsvalget i Skive i 1894 valgtes til Landstingsmand af moderate og Venstre i Forening. Venstre kunde kun sætte een Mand ind, og det valgte Søren Olesen, men sine overskydende Stemmer gav det Breinholt.

Som Landstingsmand har den afdøde vel næppe været i Besiddelse af særlig Indflydelse, men det tør dog næppe betvivles, at han har arbejdet flittigt i de Udvalg, af hvilke

han blev Medlem. Under hele sin Rigsdagsgerning fulgte Breinholt Moderationen.“

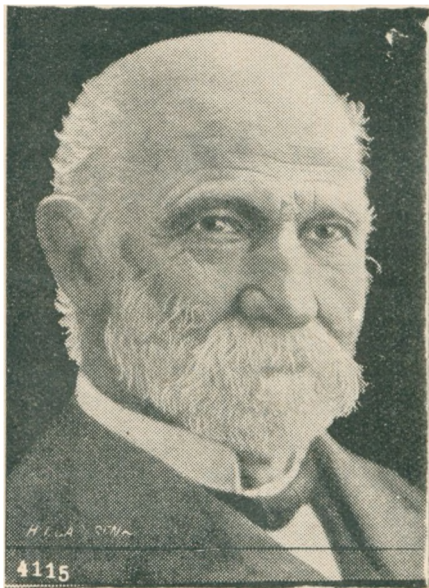
Til 1896 ejede han Vestervig Nedergaard og beklædte en Mængde offentlige Tillidshverv. Fra 1871—73 var han Sogneraadsformand og samtidig Direktør for Hassing-Refs Herreders Sparekasse. Fra 1874 var han Landvæsenskommissær. Ved Valget i 1886 stilledes han op i Vester-vigkredsen som Venstremand og fik 538 Stemmer. Han opstilledes igen i 1887, men fik da kun 476 Stemmer. Den 19de September 1894 valgtes han som moderat Venstremand til Medlem af Landstinget, hvor han sad som Medlem til sin Død 1901. Han var Ridder af Dannebrog og en Mand, der var højt anset i de Kredse, hvor han færdedes.

Det lykkedes ikke for Venstre i 1886 at føre Chr. Breinholts Valg igennem. Højre samlede nemlig 1057 Stemmer om deres Kandidat Entreprenør Niels Andersen.

Han sad nu i Kredsen til 1903, da han af Frygt for Modkandidaten A. K. Kierkegaard drog til Thistedkredsen. Niels Andersen er født i Sydthy 11te Septbr. 1835. Hans Fader havde en lille Gaard en god Mil fra Vesterhavet. Allerede i Skolen viste det sig, at den begavede Dreng med det lyse Hoved var en Regnemester. Han begyndte tidlig at arbejde paa egen Haand og kun 15 Aar gammel havde han sin første selvstændige Akkord.

Nede i Nærheden af Vestervig ligger den Grusgrav, hvor Niels Andersen begyndte, og det er med en vis Stolt-hed, at Thyboerne viser den til fremmede. Naa, den Vej, der gik fra Grusgraven i Vestervig til Etatsraadsboligen i Hellerup, er jo heller ikke af de almindelige. Efter aftjent Værnepligt købte han en Del af Faderens Gaard, og samtidig med den drev han en ret stor Entreprenørvirksomhed. Egentlig maa det jo forbaus i høj Grad, at denne vort Lands største Jernbaneentreprenør jo i Virkeligheden var fuldtud

„selvlærd Mand“. Derfor var Niels Andersen altid lige til det sidste en udpræget Modstander af den Sagkundskab, der kom fra Kontorerne. Han, den selvlærde Mand, havde grumme lidt Respekt for selvgod teknisk Sagkundskab. Tit har han udøvet en voldsom Kritik over Jernbanemyndighedernes Planer. I Tillid til sin egen praktiske Erfaring rettede han ofte stærke Angreb mod sit eget Ministeriums Forslag.

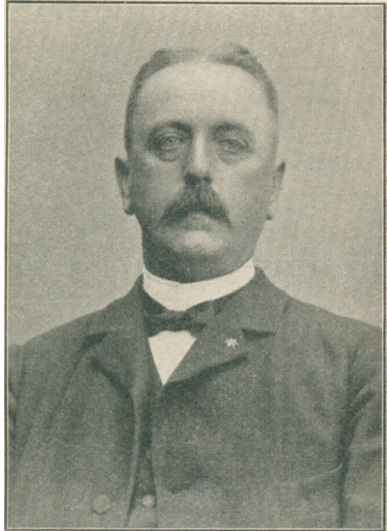
Entreprenør Niels Andersen.

I 1862—63 havde Niels Andersen sit første Jernbaneanlæg, fra Hillerød til Fredensborg; der krævedes Mod til at give sig i Lag med dette Stykke Arbejde. Det viste sig, at den 27-aarige Thybobonde var Mand for at klare Arbejdet, og nu kom der ofte Bud efter Niels Andersen, naar Baner skulde bygges. Krigen 1864 bragte nogen Afbrydelse i hans Virksomhed. Han tilhørte Hegermann Lindencro-

nes Korps; men fik ikke Krigen at føle i nogen næneværdig Grad, og straks efter Krigen tager han igen fat paa Jernbanearbejdet baade paa Fyn og i Jylland. Mest bekendt er hans Anlæg af Aarhus-Ryomgaardbanen 1876—77. Ved Københavns Befæstning og ved Middelgrundsfortet udførte han ogsaa betydelige Arbejder. Der var Aar, hvor hans Omsætning udgjorde over 1 Million Kr.

Den 28de September 1886 valgtes han saa til Folketingsmand for Vestervigkredsen. Han fulgte alle sine Dage Højre. En Del Aar var han endog Formand for Højrepartiet i Folketinget. Han var baade socialt og politisk en udpræget konservativ Natur. Et vist Snæversyn kom ofte til Orde hos ham. Jeg lagde særlig Mærke til det ved Vilhelm Lassens Møde i Thisted 1906. Det var ikke blot en gammel Mand, der talte. Nej, det var en bevidst stokkonservativ Natur.

Ved Valget i 1890 mødte Venstre ikke med nogen Kandidat. Niels Andersen fik 1070 Ja og der var kun 5 Nej. Ved Valget den 20de April 1892 mødte Venstre med Gaardejer Leth Espensen, Viby. Han fik 417 Stemmer mod Niels Andersens 987. I 1894 flyttedes saa Valgstedet til Hurup, og Venstre møder ved Valget i 1895 med den Mand, der lidt efter lidt vandt

Lærer A. K. Kierkegaard.

Kredsen for Venstre, Lærer A. K. Kierkegaard. Aaret før havde Jens Clausen forladt Kredsen.

Det var som nævnt i 1877, at det politiske Vendepunkt kom for Jens Clausen. Da gik det op for Jens Clausen, at han hørte hjemme hos Venstre, da gik det op for ham, hvad der var Ret og Uret i Politik, og han var snart klar over, hvor han hørte hjemme og hvis Sag, der var hans. Og siden da har Venstre ikke haft nogen

mere trofast Mand i sine Rækker. Bruddet med Højre betød ogsaa delvis et Brud med Familien, ialt Fald enkelte af Familien.

Claus Clausen fortæller saaledes: „Jeg husker en Episode fra mine Barneaar, som illustrerer dette. En Eftermiddag sad Faders Farbroder, den mægtige Bonde Peder Nedergaard (Pæ Næggaard) for Bordenden i vor Dagligstue. Fader sad paa Bænken foran Bordet, og jeg, som vistnok var 4 Aar, sad lige overfor Far og hørte paa deres Tale, der var meget hæftig og drejede sig om Politik. Da Peder Nedergaard rejste sig for at gaa, var det i mægtig Vrede og for aldrig mere at sætte sin Fod i vor Stue.“

Jens Clausen var ivrig Afholdsmand. Claus Clausen fortæller herom:

„Jeg erindrer fra mine tidlige Barneaar, at vi hjemme i Svankær (Hvidbjerg v. Aa) havde saa mange Afholdsangbøger i Huset, og da jeg blev større, fik jeg at vide, at det var fordi Far dengang (i første Halvdel af Firserne) var i Spidsen for den opdukkende Afholdsbevægelse og for egen Regning havde købt denne Samling Sangbøger for at der kunde blive sunget ved Møderne. Fader var selv en dygtig Sanger. Han behøvede ikke for sin egen Skyld at være med i Bevægelsen, men han indsaa, at Sagen var nødvendig for andres Skyld. Og da han igen paa sine ældre Dage med Iver sluttede sig til Bevægelsen, var det — som han engang betroede mig — for vi Søners Skyld. Han havde en mærkelig Evne til ved sit Eksempel og med træffende Ord at paavirke andre. Jeg husker, hvor fanatisk Afholdsmand jeg blev, saa jeg allerede som 16-aarig prøvede mig som Afholdstaler. Far lod sin tyndslidte Forlovelsesring omlave til en Afholdsnaal, som han skænkede mig, og det var mig til stor Sorg, da jeg mistede den ved en Folkefest paa Svinkløv.“

I 1887 kom Jens Clausen til Hanherred. En kort Tid boede han i Gøttrup og derpaa i en Aarrække i Klim.

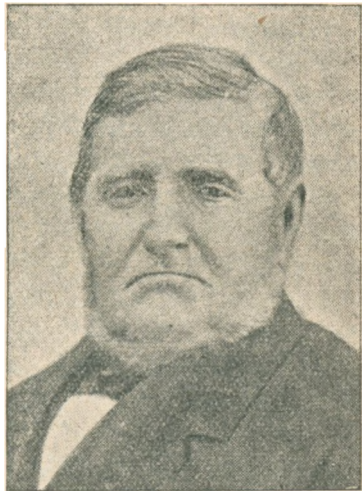
JENS CLAUSEN I KLIM

Det var en hel anden Egn af Thisted Amt, Jens Clausen her kom til. Det var lige midt i den grundtvigske Bevægelses Centrum, han kom til at bo, og det var en politisk vaagen Befolkning, han kom til at færdes imellem. Jens Clausen følte selv, hvad han skyldte Klim, for Jens Clausen var inderst inde en saare taknemlig Mand.

Folketingsmanden for den daværende Bjærgekreds, der siden kaldtes Frøstrupkredsen og nu hører ind under Thisted, og hvortil Klim hørte, var Jens Andersen Bach.

Den 12te Oktbr. 1866 blev Jens Bach valgt ved Kaaring. Pensioneret Lærer J. D. Andersen, Vester

Torup, der var til Stede ved Valget, har fortalt mig, at Grundtanken i Bachs Valgtale var de konservative Klubbers Valgsprog: „Med Gud for Konge og Fædreland.“

J. A. Bach.

Kun en eneste Gang har jeg selv talt med gamle J. A. Bach. Det var den 26. Januar 1905. I 5 Timer sad jeg og talte med den 81aarige gamle Kæmpe. Samtalen gjorde et stærkt Indtryk paa mig under den daværende politiske Situation.

Jeg skrev da om ham:

„Der er“, som Hørup skriver, „ingen, Vandene lukker sig hurtigere over end Politikeren, der gaar ud af den aktive Tjeneste.“ Politikeren skal erstattes, og følgelig bliver han erstattet. Den Dag, Eftermanden rykker ind i Rækken, samler hele det levende Livs Interesse sig om den ny Mand. Den gamle er borte, glemt!

Dette og meget andet tænkte jeg paa, da jeg for nogle Dage siden vandrede fra den nye Jernbanestation i Vesløs ned mod Vesløs Kirkeby for at besøge gamle Jens Andersen Bach.

Den jyske Natur har en storartet Side i sin Begrænsning ved det vældige Vesterhav. Denne Kendsgerning faar os ofte til at glemme det fredelige og idylliske Menneskeland, der kan ligge skjult bag ved Havbjergene. Her laa foran os Hannæsland, paa tre Sider omfattet af lavvandede Indvige, som med sit blanke Isspejl dannede en fortryllende Ramme om det frugtbare Land. Her bor den selvbevidste Hannæsbonde i sin velbyggede Gaard. Han sidder i Tryghed og lytter til de hule Drøn ude fra Havbjergene mod Vest. I en af de første Gaarde i Byen bor gamle Jens A. Bach, der fra 1866—94 repræsenterede Thisted Amts 1. Valgkreds i Folketinget. Han er nu 81, men aandsfrisk og livlig politisk interesseret som faa. Rigtig en gammel Høvdingeskikkelse, bred og myndig, en Mand, der gerne følger sin egen Vej, men følger den støt og rolig. Ja, netop derfor blev gamle Bach en erfaren Mand i Politik. Oprindelig var han Højremand, men

som Medlem af Oktoberforeningen blev han en tro Venstremand, fulgte saa Hørup, Bojsen eller Berg, alt efter som de politiske Situationer formede sig. Berg f. Eks. satte megen Pris paa Jens Bach, og han skal en Gang have udtalt: „Ja, men Bach er en sandhedskærlig Mand!“ Fra 92—95 fulgte Bach J. C. Christensen, men Bojsen satte dog saa stor Pris paa ham, at han lovede, at Povlsen-Nørbjerg skulde trække sig tilbage, hvis Bach vilde stille sig igen. En uhelbredelig Sygdom, der gør ham det umuligt at være borte fra Hjemmet, tvang ham til at tage Afsked med Kredsen, og paa Valgdagen mødte han og tog det Tag for J. P. Nørhave, der klemte Livet af Moderationen i Bjergetkredsen.

Jeg blev modtaget overordentlig elskværdig af den gamle Folketingsmand, da han fik mit Navn at vide. I 5 Timer sad vi og talte sammen om et Tidsrum, der strakte sig fra 1848 til 1905. Undertiden var vi enige, undertiden rystede Bordet imellem os. Skønt de 50 Aars Forskel i Alder, var der kun lidt Forskel paa vor Ivrighed, naar vi kom over paa de Grænselände, hvor der havde været Plads nok til gamle Bach mellem Berg og Bojsen.

Jeg spurgte ham om hans Opfattelse af J. C. Christensen fra den Tid, de var Partifæller. Den gamle svarede: „Jeg har altid haft den Opfattelse af J. C. Christensen, at han er en gennemdemokratisk Natur. Han kunde fuldtud være lige saa radikal som Berg i sine Udtalelser, men de lød ikke nær saa skærende, han havde en egen Maade at forme sine radikale Tanker paa, og det har han vist endnu.“ Om det nuværende Ministerium udtalte han: „Det er et Ministerium i Overensstemmelse med Folketingets Flertal, det er for os, der har levet og kæmpet under Mindretalsregimentet, noget saa stort, glem det ikke! Lad dette Ministerium faa Ro til at prøve paa en Løsning af Forsvarssagen. Tiden vil vise, om det kan.“ Han ud-

talte sig meget rosende om Fogtmand, Krabbe og Alfred Christensen: „De er Venstremænd, ubetinget, og det er af den Slags Folk, man holder længe paa i et Parti.“ Da jeg lod en Bemærkning falde om det farlige i at smide „de 8“ ud, svarede han meget hvast: „Det kan hverken De eller jeg udtale os om i Dag. Kun Partiet i Rigsdagen kan afgøre den Sag. I et politisk Parti giver man altid nødvendig Slip paa den radikale Fløj, men der er jo noget, der hedder „Lydighed mod Partiets Love.“ Det var med en oprigtig Tak, vi Kl. 2 tog Afsked med gamle Bach for at naa Toget i god Tid.“

Jens Andersen Bach var som alle hidtilværende Folketingsmænd i Bjergetkredsen Højremand, men han var jo tillige „Bondevæn“. Han sluttede sig straks til højre Centrum, men droges senere noget over mod Venstre og stemte med Venstre i en Række vigtige Sager. I Halvfjerdserne gled han saaledes ganske stille fra Højre gennem det saakaldte Mellemparti over til det moderate Venstre og endelig det forenede Venstre. Nu skulde man jo tænke, at denne Svingning maatte koste Bach Mandatet, men det skete ikke. Først i 1872 stiller Højre Kandidat op mod ham, nemlig den i det østlige Sogn meget ansete Højremand Herredsfoged Kjeldsen. Baade i 1872—73 og 76 stillede Kjeldsen sig og drev Højres Stemmetal op fra 276 til 430, mens Venstres Stemmetal kun steg fra 514 til 530. Hvis Herredsfoged Kjeldsen igen havde mødt ved det ret ejendommelige Valg i 1879 er det uvist, hvad der kunde være sket; men nu begik Højre den store Fejl at skifte Kandidat, idet de opstillede Proprietær Gregers Søndergaard af Gøttrup, der kun samlede 272 Højrestemmer. Fra 1876 til 1892 skiftede Højre stadig Kandidater. Det farligste Valg for Bach var Valget i 1881, da Pastor Klausen, Tømmerby, var Højres Kandidat. Pastor S. A.

Møller har fortalt mig, at det var et af de Valg, da Venstre tog til Bjerget uden at være sikker paa Sejr.

— — —

Forhenværende Gaardmand Bernt Korsbæk, Klim, har fortalt mig om de to Valg i 1881. Ved Valget den 24de Maj stilledé Herredsfoged Kjeldsen sig for fjerde Gang mod Bach — paa Skrømt eller Alvor skal ikke siges — men i sidste Øjeblik fik nogle Højremænd — nærmest af Bønderne — fat i Gaardejer Lars Jensen fra Lunde i Lerup Sogn. Denne havde tidligere repræsenteret Hjørring Amts femte (Halvrимmen) fra 1849 til 1855. Han havde under Valgkampagnen været paa Mors og fulgt Ravn og Borgmester Schjørring til nogle Vælgermøder uden dog at blive opstillet der.

Nu skulde han prøves i Bjerget. Paa Valgdagen mødte saaledes 3 Kandidater. Men Herredsfoged Kjeldsen trak da sin Kandidatur tilbage og anbefalede Lars Jensens Valg. For ret at kende gamle Bach maatte man høre ham en Valgdag, og ikke mindst ved dette Valg viste han sig i hele sin Styrke.

Der var ingen Vælgermøder holdt med Lars Jensen, og da Herredsfogden saa paa Valgdagen trak sig tilbage for L. Jensen, kunde det jo godt se ud som en Overrumpling; men det bevirkede, at Bach denne Valgdag var rigtig i Aande; hans Ord faldt stærke, og han ledte ikke efter dem. Pastor Klausen anbefalede i varme Ord Lars Jensen som Højremand, der vilde gøre noget for Forsvaret, særlig Københavns Landbefæstning, i Modsætning til Venstre. „Jeg har“, udtalte Præsten, „siddet som Barn paa min Skammel og pillet Charpi til de saarede Soldater“ og videre i samme Spor. Lars Jensen takkede ret højtidelig Præsten for de gode Ord, „der ikke blot var talt med Varme, men ogsaa havde gjort ham varm“. Dette bevirkede, at daværende Kapellan for Øsløs-Vesløs-Arup,

Søren Anker Møller bad om og fik Ordet. Der blev stille i den store Forsamling, da den unge Kapellan viste sig paa Valgtribunen og udtalte paa en egen skarp betonet Maade: „Manden fra Lunde udtalte, at Pastor Klausen havde talt ham varm, mig talte han kold; thi kold bliver man, naar der fra et politisk Parti gøres Forsøg paa at drage hele Fædrelandskærligheden over paa sig og sinnes Side. Hele Lars Jensens Stilling gør jo, at han sejler lige i Armene paa Estrup“. — Propr. Højer, Selbjerggaard,

Pastor S. A. Møller og Hustru.

der ledede Valghandlingen, paatalte ret skarpt det sidste Udtryk. Men Pastor Møller viste kort og klart, at han havde Ret i sin Udtalelse. Det kendtes paa de gamle Hannæsboere — Bachs faste Folk — naar der senere paa Dagen blev spurgt, hvem den unge Mand var, der svaredes da med en vis Selvfølelse: „Det er vor Præst!“

Naa, Bach fik 660 Stemmer, mens Lars Jensen maatte nøjes med 382.

Pastor Klausens Udtalelser ved Valget 24. Maj gjorde imidlertid, at Højre fik Mod paa ved Valget to Maaneder senere samme Aar at prøve denne Mand som Højres Kandidat imod Bach. Der var ogsaa flere kreds-kendte Mænd, som mente, at Klausen kunde være farlig for Venstre. Klausen havde nemlig mange kirkelige Venner i V. Han. Herred, ikke mindst i grundtvigske Kredse, og han var desuden personlig Ven med flere af de mere betydede Venstreledere, saaledes kan nævnes Kapellan

Møller fra Øsløs og den daværende Formand for Venstre-foreningen, Pastor Brahm, V. Thorup, der ved flere Valg var Bachs ordførende Stiller, saaledes ogsaa ved Valgene i 1881, og hans Ord havde stor Vægt, da han paa Valgdagen stod overfor sin Præsteven, Pastor Klausen.

Brahm ytrede blandt andet i sin Tale, „at alle kunde glædes over, at Kandidaterne var to brave, hæderlige og fædrelandssindede Mænd, saa enhver Vælger med Ære kunde give dem sin Stemme“. Men — fortsatte han — „det er politisk Valg, det er to politiske Opfattelser, Vælgerne skal dømme imellem i Dag, og derfor maa jeg give Bach min Stemme“.

Klausen talte om Fred, Forsonlighed, Forhandlingsvilighed o. l. og ytrede navnlig, hvor sørgeligt det var, at Folketingets Venstre ikke vilde bevilge det nødvendige til Fædrelandets Forsvar, saa blev Regeringen jo nødt til at tage det selv; men det vil vi (Højre) jo saa forførdelig nødig. Saadanne Udtalelser fremkaldte selvfølgelig en Strøm af Modsigelse fra den største Del af Forsamlingen, saa Valgdagen mistede derved noget af den Alvor, der ellers vilde været over den.

Inde paa Rigsdagen førte Bach i Virkeligheden en ret ubemærket Tilværelse. Han tog sjældent Ordet og var lige ved at blive til Ordsprog paa Grund af sin Faamælt-hed. Ogsaa hjemme i Valgkredsen var han lidt magelig. Han holdt kun faa Vælgermøder og var sjælden oplagt til at give lang Besked. Men naar saa Kaptejn Jagd fra Thistedkredsen eller en anden Højremand kom ind i Kredsen, da vaagnede Vikingenaturen i den gamle Kæmpekarl, og han slog drøje Hug baade til den ene og den anden Side. Højre hadede ham af et oprigtigt Hjerte, fordi han havde ført Kredsen over til Venstre. H. Wulff er i sin Bog fra 1881 ret haard ved Bach. Han skriver bl. a.:

„Ondskabsfulde Sjæle ville paastaa, at Bach ganske

anderledes kan vurdere en tvivlsom Kasse i Mellemlaan- den end de tvivlsomme Chancer, der frembyder sig i Rigsdagslivet; thi Bach hører til de Bønder, der har dre- vet Civilisationen til at dyrke l'Hombre, endogsaa en god l'Hombre. I det selskabelige Liv skal Bach i det hele have flere Talenter og er der en søgt og afholdt Mand.

Han er nu en Mand højt op i Halvtredserne, er mid- delhøj, ret kraftig og med et Ansigt af den almindelige jydsk Type. Han er ganske velbegavet og kan tale, men rigtignok i et noget bredt og drævende Foredrag. Han er afholdt af sine Omgangsvener og skildres af disse som en retsindig og hæderlig Karakter. Men nogen Pryd for Rigsdagen er han ikke.“

Denne Dom var i høj Grad uretfærdig mod den gamle Bach, men han var selv Skyld i, at Modstanderne under- tiden fik den Opfattelse, at han var ligegyldig for det hele. Her kan saaledes nævnes et ganske bestemt Eksempel med Thybanen. Først stemte han sammen med sit Parti om at nedstemme baade Thybanen og de andre Smaa- baner, derpaa støttede han Kochs og Jagds Forslag om at optage Thybanen, og endelig stemte han for at optage de andre udeladte Baner. Bach maatte høre meget for denne mærkelige Afstemning; men det kan ikke nægtes, at han paa Vælgermøderne forstod at forsvare sin Stilling ogsaa i denne Sag. Bach var, personlig som politisk, en over- ordentlig stejl Natur. De stramme Partibaand passede ham vist egentlig daarligt, og med Kredens Venstreorganisation laa han ofte i Strid.

Indtil 1887 gik det saa nogenlunde, men da han efter dette Valg ved flere Lejligheder gik sammen med Bojsen og Hørup, blev Bergs Tilhængere klar over, at noget maatte gøres. Ved et Møde i Thorup Kro den 13de April 1887 var Venstreforeningens Hovedbestyrelse og samtlige Sogne- formænd enig om, at man burde have en anden Folke-

tingsmand. Paa dette Møde var Stemmerne delt mellem J. P. Nørhave, 7 Stemmer, J. S. Vestergaard, Klim, 5 Stemmer, og Højskolelærer Søren Olsen fra Mors 3 Stemmer. Da hverken Nørhave eller Vestergaard under de foreliggende Forhold vilde sige ja, enedes man om at holde et større Møde med Landstingsmand Madsen Mygdal som Taler. Paa dette Møde stemte 48 for, at opstille Lærer Pedersen, Kjeldstrup, som Venstres Kandidat. Gennem hele Aaret 1888 førtes nu Forhandlinger med Bach og Lærer Pedersen, der resulterede i en Vælgerafstemning, der gik Lærer Pedersen imod. Under disse Forhandlinger viste Bach sig rigtig som den gamle kloge Politiker. Der var først sket Henvendelse af nogle Venstremænd til J. A. Bachs Søn, Anders Bach. Denne svarede meget loyalt, at saa længe hans Fader ikke havde trukket sig tilbage, ønskede han ingen Opfordring.

Nu stod saa Kampen mellem Jens Bach og Lærer Pedersen, og her fik Bach snart Overtaget. Frimenighedspræst S. A. Møller var den Gang Venstreforeningens Formand. Møller havde kun gjort, hvad Venstreforeningens store Flertal havde ønsket. Men Jens Bach udlagde alle Møllers Handlinger som en personlig Forfølgelse imod sig, og han skrev i den Anledning ret haarde Breve til Pastor Møller.

Ved den mærkelige Afstemning, der fandt Sted, har Lærer Andersen, Thorup, der var Formand for Venstreforeningen fra 1895—1905, fortalt mig, at Bach meget snildt fik Afstemningen til at staa mellem sig og Frimenighedspræst Pastor Møllers Tilhængere. Afstemningen var i Virkeligheden uden virkelig Betydning, idet en Mængde Højremænd deltog i Afstemningen og selvfølgelig for at gaa imod Frimenighedsfolkene stemte paa Bach. Denne blev saaledes igen i 1890 og 92 Venstres Kandidat. Pastor Møller støttede ved begge Valg efter

bedste Evne Jens Bach, og det samme kan siges om Lærer Pedersen, og Forholdet var i de senere Aar saa godt som vel muligt. Efter Bergs Død fulgte Bach I. C. Christensen og stemte imod Forliget 1894, men Bojsen havde dog saa meget tilovers for Bach, at han i 1895 skrev til denne, at hvis han vilde stille sig igen, skulde der ingen Modkandidat komme op i Kredsen. Om Bachs almindelige politiske Stade maa man sige, at han altid af et ærligt og trofast Sind fulgte sin Overbevisning, og han var ikke nem at faa bort fra den Vej, hvorpaa han en Gang var slaaet ind. Efter Valget 1895 blev der blandt Venstre i Kredsen indsamlet en Hædersgave til Bach og Hustru. Ved en smuk Fest den 6. Juli i Bjerget Kro tog Venstre en hjertelig Afsked med den gamle Folketingsmand. Der holdtes flere udmærkede Taler, blandt andet af Lærer J. D. Andersen, Folketingsmand J. P. Nørhave og Redaktør Aaberg, Thisted. Pastor S. A. Møller holdt ved denne Lejlighed følgende Tale, der havde Ærinde længere end til den Dag: „Der er et Ord, som har en daarlig Klang hos mange; det er Ordet Politik. Men dette kommer af, at Politiken saa tit bliver drevet paa en daarlig Maade. Blot Politiken kunde blive ført noget bedre, saa vilde ogsaa Ordet faa et bedre Indhold. Det, som skal være det bærende ogsaa i Politiken, skal være Troen, ikke just den kristne Tro, men Troen paa Sandhedens Sejr. Naar jeg har sluttet mig til det Bergske Parti, og ikke ønsker, det skal gaa op i de andre Partier, da er det, fordi jeg har faaet den Opfattelse, at det for for Mændene i dette Parti mere end i noget andet er gaaet op, at det er Troen, som er det bærende. En Mand kan være nok saa begavet, nok saa kundskabsrig, har han ikke Tro paa Sandhedens Sejr, kan jeg ikke raade nogen til at stemme paa ham. Jeg har læst et Stykke om Sønderjydernes Talsmand paa den tyske Rigsdag, Junggren, og jeg har faaet Indtryk af, at han var

en Mand, der blev baaret frem af Troen paa sin Sag. Dette fremgaar af alt, hvad han har skrevet og talt. Hvis man ikke i Forhold som de sønderjydske har Tro paa Sandhedens og Rettens Sejr, da lader der sig slet ikke føre nogen Kamp paa dette Omraade. En god Sag kan kun bruge gode Midler, men efter Junggreen har man fundet de Ord, som han havde skrevet paa et Sted, hvor han stadig kunde have dem for Øje: Jeg vil aldrig tale et usandt eller overdrevent Ord, men jeg vil saavidt mulig give Svar i hvert Tilfælde. Dette viser, at han har været et udholdende og godt Vidne. Naar Politiken skal blive en opdragende Magt i Samfundet, da maa den bæres frem i Tro paa Sandhedens Magt. Hvor Troen har Magt, faar Gerningen Indhold, og jeg vil da slutte med at ønske, at Ordet Politik paa den Maade, som jeg her har omtalt, snart maa faa en god Klang i alles Øren.“

Mellem en gammel Mands Papirer har jeg fundet følgende smukke Sang, digtet i Anledning af Bachs Afskedsfest. Den gaar til Melodien „Der er et Land“, og lyder saaledes:

Vor Bondestand, den ældste Stand i Landet,
dets største Kraft langt ned i Hedenold,
har døjet Uret — Haan og Spot iblandet —
og baaret Byrden for det hele Folk.
Men efter Seklers triste tunge Saga
og Natten, der laa mørk fra Strand til Strand,
oprandt en Dag, som end vi ser tiltage,
den spreder Lys og Liv til Folk og Land.

Ja, Frihedssolen har vi set oprinde,
men løsnat var før da det tunge Baand,
som monne Bonden fast til Sognet binde
og holdt ham nede med en jernhaard Haand.
Nu værger han ej længer Landet ene,
men Købstadmanden ved hans Side staar,
som Sønner af det samme Folk vi mene,
at fælles Virken give gode Kaar.

Og højt til Tinge Bonden nu med Ære
 har taget Plads, vor Friheds blanke Sværd,
 med Skulder bred han vil vor Fremtid bære,
 det end skal ses, at han sin Plads er værd.
 Om nogle løb — naar blot de mange holder
 paa Posten kækt og uforfærdet Stand,
 da ikke megen Sorg os Flugten volder,
 hvert Væрге kræver til dets Brug en Mand.

En saadan Mand i Dag skal priset være,
 det er vor gamle, kære tro Jens Bach,
 var ikke Klingen mægtig, han mon bære,
 han gik dog fremad uden megen Snak.
 Hvert Skridt var sindigt, sikkert og forsigtigt,
 men hvor han kom, der stod han ogsaa fast,
 og stemte han, han stemte altid rigtigt,
 man aldrig saa ham vende om i Hast.

Hans Hjerter slog for Fædrelandets Lykke,
 i al sin Jævnhed var han Patriot,
 han gerne vilde Folkets Fremtid bygge,
 saaledes som nu han det bedst forstod.
 Hav Tak da Bach! for hvad du har udrettet,
 hav Tak fordi, at aldrig du blev mør,
 fordi du Venstres Fane holdt uplettet,
 skønt syg og svag, du gaar med fuld Honnør.

(M. A.)

Naar man i faa Ord vil sammendræge Bachs politiske Udvikling, da maa man sige, at han støt og roligt førte sin Kreds fra Højre over til Venstre. Der var Tider i Firserne, da han blev bange for den unge Venstreslæggt, der radikalt trængte paa. Men i Halvfemserne tog han bestemt Afstand fra den moderate Politik. Bach gik ind i det politiske Liv ligesom vi havde faaet den reviderede Grundlov. Da han i 1894 havde stemt mod Forliget, var hans politiske Gerning endt. Et Stykke dansk politisk Historie var gaaet i Graven. Ny Mænd maatte arbejde med den ny Tid.

Jens Andersen Bach døde i 1907 og ligger begravet paa Vesløs Kirkegaard. Egnens Venstre har rejst en smuk Sten paa hans Grav.

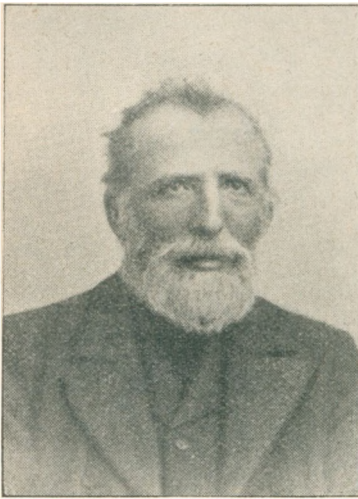
I Thisted Amt har Venstres Politik altid været ført i Tilslutning til Chr. Bergs Politik. Da Bach i 1887 nærmed sig Bojsens, mødte han straks Modstand, og da han efter Bergs Død i 1891 sluttede sig til J. C. Christensens Politik, fik han straks sine Vælgere igen. Det var derfor naturligt, at Bach blev afløst af J. P. Nørhave, og Jens Clausen var fra første Færd med til at støtte J. P. Nørhave imod den udprægede Agrarpolitik, der førte hans iøvrigt dygtige Modkandidat frem sammen med Højres Rester i Kredsen.

J. P. Nørhave.

Jens Clausen var en Mand paa 56 Aar, da jeg i 1896 lærte ham at kende. Han havde lidt mange Skuffelser i Kampen for at hæve sine Standsfæller Husmændene opad, og det havde sat sit stærke Præg paa hans Sind og hele Skikkelse. — Han var en ensom Stridsmand, var hyppig hadet og sjældent forstaaet. Thi trods sin klare Forstand og betydelige personlige Evner, manglede han komplet den for en pæredansk Mand nødvendigste af alle Egenskaber, hvis han da vil fremad i Danmark, nemlig Tillæmpningsevnen. Jens Clausen kunde ikke lukke det ene Øje i og klappe

paa Skulderen, naar han fandt, der fortjentes Rap paa Bagen. Og man kan jo nu engang hos os ikke lide den, der altid med klar Forstand vil ransage og analysere enhver Svaghed og Uklarhed. At saadan en Arbejder, en Møllebygger og Husmand uden Skaansel tillod sig at afklæde den Tids ofte dumme Hovenhed og Selvgodhed hos en Proprietær eller større Gaardmand, kunde man ikke godt forsonse sig med.

Jens Clausen.

Og saa Jens Clausens egen Hær, de smaa og fortrykte i Samfundet. — Hvor var de henne dengang?

De dukkede sig bange hen i deres Fattigdom og Uoplysthed. Og saa saa man dette triste ved Jens Clausen som ved saa mange Banebrydere. Hans Tid kom først, da den var forbi. Hans Tid kom først, dengang han var for gammel til at være en ny Stands fyrige Høvding. Men det tjener til denne Stands Ære og værsler

godt for dens Fremtid; at den nu kaster Blomster paa hans Grav. Den 26de Januar 1896 stiftedes en Kreaturforsikringsforening for Klim, Torup og Vust Sogne. Det var mest Husmænd, der var til Stede; og Jens Clausen fremførte da det Forslag at danne en Husmandsforening. En Husmandsforening! Nej, nu havde man hørt det med. Hvad skulde saadan en Forening lave? Mon Jens Clausen var ved at gaa fra Forstanden. Jens Clausen udtalte ved

denne Lejlighed, at den Opgave, Husmandsforeningen først og fremmest skulde have, var at bringe Oplysning til Husmandsstanden og saaledes skabe det Grundlag, hvorpaa Fremtidens saavel sociale som politiske Liv skal bygges. Men det var en trist Aften for Jens Clausen; thi der var kun nogle ganske enkelte, der forstod Sagens Betydning. Særlig kan nævnes to Mænd, nemlig Mogens Imer, Ullerup, og Martinus Olsen, Klim. De er begge kendte Mænd indenfor den nordjydske Husmandsbevægelse. Mogens Imer har som Formand for Øster og Vester Hanherreds Biavlforening og Husflidsforening udført et stort Arbejde for det mindre Landbrug. — Han var fra Husmandsforeningens Stiftelse til 1909 Medlem af Husmandsforeningens Bestyrelse.

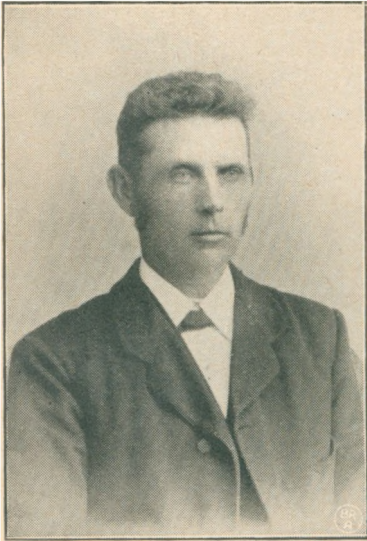

Mogens Imer.

Martinus Olsen, der for Tiden er Husmændenes Repræsentant i Amtsnævnet for Kornordningen, var oprindelig Snedker og boede 1877—78 i København som Svend. I 1886 fik han Landejendom. Han har siddet i Husmandsforeningens Bestyrelse siden Stiftelsen og i en Aarrække som Formand. I 5 Aar var han Formand for Landboforeningens Husmandsudvalg.

Som nævnt blev Sagen nærmest til Grin paa dette første Møde. Men Jens Clausen, Mogens Imer og Marti-

nus Olsen var ikke Folk, der lod sig forknytte af lidt. Den 23de September samme Aar samledes 20 Husmænd atter til Møde i Klim, og denne Gang blev Foreningen dannet. „Det gik med denne Tanke som med saa mangen anden, der har Livskraft i sig“, sagde Jens Clausen, „at den døde ikke, men blev drøftet Mand og Mand imellem og tilsidst sejrede den“. Jens Clausen udtalte ved denne

Martinus Olsen.

Lejlighed, at naar man burde danne Husmandsforeninger, saa var det først og fremmest for derigennem at blive selvhjulpne, frihedskærlige Mænd, men ogsaa for som Stand at arbejde hen til at faa Indflydelse og Medbestemmelse med Hensyn til Husmandsbevillingerne. Men vi skal ikke hænge et politisk Skilt ud, for saa gør vi let Modstandere til Forfølgere og Venner til Modstandere. Men vi har saamænd heller ikke behov at forbyde

Politik i vore Love, for saa kan det gaa os som Agrarforeningen, der ogsaa har det forbudt i Lovene, men som ikke har talt om andet end Politik lige fra dens Stiftelse. — Der blev indmeldt 16 Medlemmer den Aften, og i den første Bestyrelse kom blandt andet til at sidde Jens Clausen, Mogens Imer og Martinus Olsen. Jens Clausen blev Foreningens første Formand — selvfølgelig —. Han var den, der mer end nogen anden var Foreningens Fader, og

vi træffer ham i de kommende Aar som en af Samarbejdets trofaste Mænd.

I Løbet af September og Oktober fik Foreningen 28 Medlemmer. Men der var selvfølgelig Modstand, og her var Jens Clausen ikke selv uden Skyld. Jens Clausen skriver i et Brev fra 1896:

„Vi har Modstandere, der paa forskellig Maade vil modarbejde os. Særlig vil man mistænkeliggøre os. Man siger, at vi vil sætte Skel og forstyrre det gode Forhold mellem Gaardmænd og Husmænd. Og saa modarbejder man os i det skjulte, saa vi ikke paa virkningsfuld Maade kan komme til at imødegaa dem. Bare de vilde gaa frem med aaben Pande! De Gaardmænd, der modarbejder Husmandsforeningerne, er mere kortsynede, end de har Lov til at være.

Hvorledes kan de tro, at de fra Grunden af kan fæste den demokratiske Politik uden at være allieret med vi Husmænd. Det mangler saamænd ikke paa gyldne Løfter fra Socialdemokraternes Side, og jeg fejler vist ikke meget, om jeg mener, at det ene og alene afhænger af Gaardmændene, om vi skal lytte til Socialdemokraterne. Men en Ulykke vilde det være, om et gammelt aristokratisk Tankesæt skulde skille de danske Landbrugere fra hinanden. Vi er kommen for kort frem ad Frihedsvejen til at dette Brud kan taales. Nej, skal Danmark klare sig udadtil i Konkurrencen for Afsætning af sine Produkter, da maa vi reformere ved ligelig Fordeling af Byrder og Rettigheder. Til dette kan en oplyst, selvbevidst Husmandsstand blive Midlet.“

De Vedtægter, Jens Clausen skrev, lød saaledes:

§ 1. Foreningens Formaal er at hæve Husmandsbruget fremad i Retning af en mere lønnende Dyrkning af Jorden. Dette Formaal søges opnaaet ved **Afholdelse**

aå Foredrag, Diskussionsmøder og Udbredelse af Landbrugsblade.

- § 2. Alle Jordbrugere i Klim, Torup og Vust Sogne kan blive Medlemmer af Foreningen. Dog har kun de Stemmeret, der har Jord til en Ko og ikke over en Td. Hartkorn.
- § 3. Det aarlige Medlemsbidrag er 50 Øre, der første Gang betales til Formanden ved Indmeldelsen og senere i hvert Aars Januar Maaned.
- § 4. Den aarlige Generalforsamling afholdes i Februar, hvor Regnskabet fremlægges. Bestyrelsen skal bestaa af 5 Medlemmer. Der vælges 2 i Klim, 2 i Torup og 1 i Vust. Valget gælder for 2 Aar. Bestyrelsen vælger Formand og Næstformand.
- § 5. Foreningens Virksomhed bestemmes af Generalforsamlingen, og kan Medlemsbidragene ikke dække Udgifterne, bliver det manglende at indsamle ved frivillige Bidrag.

Ja, saadan var Lovene — særlig § 2 var jo meget uheldig, idet baade Socialdemokraterne og Agrarerne angreb den fra hver sin Side. Efterhaanden indsaå Lederne, at denne Paragraf var uholdbar, og paa Generalforsamlingen i 1898 slog Jens Clausen en Streg over § 2's sidste Punktum. Hermed var den værste Kritik ovre og Gaardmændene begyndte efterhaanden at melde sig ind i Foreningen.

Samtidig begyndte Jens Clausen at arbejde stærkt med Undervisningen.

1896 holdtes Foredrag af P. Stenbæk, Mors. 1897 af Lærer A. Christensen, Sdr. Tranders. I 1898 af H. Knudsen, Slagelse. Samme Aar afholdt Foreningen et Kursus

i Landbrugsregnskab i Klim Skole. Jeg glemmer aldrig dette ejendommelige Kursus, hvor jeg i min 23-aarige Uforstand agerede Landbrugslærer for gamle Husmænd, hvoraf ialt Fald 5—6 Stykker var op imod de 60 Aar.

Samme Aar oprettede Husmandsforeningen en lille Bogsamling.

Da i 1901 Arbejdet for Samvirksomheden begyndte, stod Klim Husmandsforening godt rustet til at tage Del i Arbejdet.

JENS CLAUSEN OG SAMVIRKSOMHEDEN

I det jeg iøvrigt henviser til min Bog „Den moderne Husmandsbevægelse“, 2det Oplag, Albert Bayers Forlag 1916, behandler jeg her særlig Ting vedrørende Jens Clausen og hans personlige Forhold til Samvirksomheden.

Den 16de Novbr. 1901 holdtes et Møde i Køge for at faa samlet samtlige Husmandsforeninger i Landet. (Se den moderne Husmandsbevægelse Pag. 44 o. flg.).

Redaktør Oehlerich ved Husmandsbladet var særlig ivrig for Oprettelsen, mens f. Eks. Jørgen Nielsen, Viby, Jens Clausen og Carl Hansen, Skive, var ret betænkelige ved denne hovedkuls Sammenslutning, der jo, som Tiden viste, bragte store Vanskeligheder for Husmandssagen.

Vedtægterne for Dansk Husmandsforening lød saaledes:

- § 1. Under Navn af Dansk Husmandsforening dannes en Forening, hvis Opgave det er at samle de forskellige Husmandsforeninger til Løsning af Fællesopgaver.
- § 2. Medens de enkelte Husmandsforeninger skriver sine egne Love og stiller sit eget Program for sit Virksomhedsomraade, hvad enten dette omfatter et eller flere Sogne, maa den enkelte Forening, der vil være Medlem af Fællesforeningen, i sine Vedtægter have følgende Bestemmelser:

1. Som aktivt, stemmeberettiget Medlem optages kun den Mand eller Kvinde, det driver en Jordlod under 1 Td. Hartkorn eller under 15 Tønder Landareal; som passivt Medlem optages enhver voksen Mand eller Kvinde.
 2. Tillidshverv kan udelukkende overdrages aktive Medlemmer.
 3. Alle Valg gælder for et Aar.
- § 3. Fællesforeningens øverste Myndighed er Sendemandsmødet, der skal afholdes 1 Gang aarligt i November i de forskellige Landsdele. Ved dette Møde vælges Styrelsesmedlemmer samt Udvalgsmedlemmer for det kommende Aar; næste Aars Mødested bestemmes; Udvalgenes Meddelelser forelægges og drøftes, og rettidig anmeldte Forslag drøftes. Undtagelsesmøder kan forlanges af Sendemænd og Styrelsesmedlemmer, naar simpelt Flertal stemmer derfor.
- § 4. Sendemænd vælges af de enkelte Foreninger indenfor hvert Herred eller Birk uafhængig af Medlemsantallet efter den Regel, at saa snart den enkelte Forenings eller samtlige Foreningers Medlemsantal udgør over 100 Medlemmer, da har Herredskredsen Ret til at vælge to Sendemænd og fremdeles 1 for hvert overskydende 100 Medlemmer.
- Enhver Sendemand kan forlange Forslag drøftede ved Sendemandsmødet, naar disse Forslag er indsendte til Fællesforeningens Skriftefører senest 8 Dage før Sendemandsmødets Afholdelse.
- § 5. Fællesstyrelsen repræsenterer Foreningen overfor Stat, Laneboforeninger, Stiftelser eller lignende Institutioner samt leder Foreningens Anliggender. Fællesstyrelsen har at sørge for, at dens egne eller indgaaede Forslag, som skulde drøftes ved det fore-

staaende Sendemandsmøde, tilsendes Sendemændene samt de enkelte Foreningsformænd senest 4 Uger før Sendemandsmødet Afholdelse.

Fællesstyrelsen bestaar af 9 Medlemmer, deraf 1 Formand, 2 Næstformænd, 1 Skriftfører, 1 Kasserer, 2 Tilsynsmænd (Revisorer). Styrelsesmøder bestemmes af Styrelsesmedlemmernes Flertal.

- § 6. Tilsynsmændene skulle foruden at gennemgaa Aarsregnskabet Enkeltheder endvidere en Gang aarligt uden forud at meddele Tidspunktet, sammenligne Kassebog med Kassebehold.

Regnskabet afsluttes 30. Oktober og tilstilles 1ste Tilsynsmand den 31. Oktober. Ethvert Styrelsesmedlem har til enhver Tid Ret til at gøre sig bekendt med Kasseregnskabet.

- § 7. Alle Tillidshverv er ulønnede med Undtagelse af Kassererens og Skriftførerens, der lønnes i Forhold til Arbejdets Omfang. Dette Vederlag bestemmes af Sendemandsmødet. Som Grundlag for Fastsættelse af Lønnen benyttes Kopibogen. Indgaaende Skrivelser bogføres med Skriverens Navn og opbevares numererede. Udgaaende Skrivelser fra Sekretær eller Kasserer kopieres. Kun Rejseudgifter dækkes.
- § 8. Husmandsforeningerne i hver Kreds faa Del i Fællesmidler i Forhold til hvert fyldte 50 Medlemmer. Efter samme Forholdstal forudbetales til Fællesforeningen ved den aarlige Indmeldelse fra de enkelte Foreninger gennem Kredens Sendemand 10 Ø. pr. Medlem.
- § 9. Fællesstyrelsen skal søge Pengemidler til Fællesopgavers Løsning hos Stat og Stiftelser eller lign.
- § 10. Alle Afgørelser træffes ved almindelig Flertalsbeslutning. Foranstaaende foreløbige Love skulle paany drøftes ved Sendemandsmødet i November 1902.

Som Fællesbestyrelse valgte: Fr. Oehlerich, Thoreby pr. Grænge, Formand, Jørgen Nielsen, Viby pr. Aarhus, 1ste Næstformand, Jens Hansen, Skalbjerger pr. Skalbjerger, 2den Næstformand, Søren Ladefoged, Gunget pr. Roslev, Jens Clausen, Klim pr. Fjerritslev, Karl Hansen, Ankerstræde pr. Køge, Kasserer, Carl Hansen, Vinde pr. Skive, Skriftfører, N. P. Jensen, Vonge pr. Jellinge, 1ste Tilsynsmand, Rasmus Jensen, Skørringe pr. Ryde, 2. Tilsynsmand.

Efter Mødet blev udsendt nedenstaaende Programtale:

DANSK HUSMANDSFORENINGS PROGRAM

Programtale af Karl Hansen-Ankerstræde, holdt ved Husmandsmødet i Køge.

Hvad vil Husmændene?

Vi vil være myndige!

For at naa dette Maal vil vi slutte os sammen i mindre Foreninger for et eller flere Sogne, og vor Foreningsvirksomhed skal gaa ud paa at sprede Oplysning om alt det, der vedrører Agerbrug og Kvæghold samt de vigtige Bieerhverv, og endvidere om de kommunale og socialøkonomiske Spørgsmaal, der har Betydning for Husmandens Stilling i Kommune og Stat.

Kundskab er Magt!

Ved denne Magt vil vi hævde vor Plads!

Ikke ved vort Flertal! Fremfor alt vil vi opøve os i Selvhjælp!

Derfor er Kernen i vor Bevægelse denne: 1) Husmænd samler os, 2) Husmænd styrer os, 3) Husmænd leder os!

En økonomisk velstillet Husmandsstand er det første Maal, vi sigter efter. Til Opnaaelse af dette mener vi indenfor Husmandsstanden at eje Kræfter nok til at kunne undvære vore Vejledere og Raadgivere, og derfor begynder vi straks med Husmænd som Foredragsholdere ved vore Møder.

Mænd af Husmandsstanden uddanner sig til at kunne blive Vejledere i kommunale og socialøkonomiske Spørgsmaal, for senere at drage dem frem til Drøftelse indenfor Foreningerne.

Det er vort Haab ved Samarbejde med de større Landboforeninger at kunne bidrage til Løsning af landøkonomiske Opgaver; men vi tilsigter særligt det mindre Jordbrugs, Husmandsbrugets Udvikling, og vi vil i den Retning selv stille os Opgaver og selv pege paa den Vej, ad hvilken Opgaven skal løses.

Med andre Ord: Vi vil staa paa egne Ben!

For at hindre al Fortolkning og Tvivl har vi straks ved vort første offentlige Møde fremsat disse Hovedpunkter i vort Program, der er vedtaget ved et i Dag afholdt Sendemandsmøde af Foreningsformænd, og skal endnu tilføje, hvad vi ikke vil.

Vi vil absolut ikke danne et politisk Parti!

Vi samles ikke til Kamp mod Kapitalisme eller Socialisme, men vi vil heller ikke lade os lede fra nogen af disse Sider.

Drøftelse af politiske Spørgsmaal tillades ikke ved vore Møder.

Vi vil ikke sætte Skel mellem Gaardmænd og Husmænd eller mellem disse og Landarbejderne!

Tvertimod! Vi søger enhver Lejlighed til at faa dette Skel udslettet, og derfor byder vi alle til Gæst i vor Foreningsvirksomhed; men vi forbeholder os selv Styret, og medens enhver Mand og Kvinde opfordres til at være Medlem af vor Forening, kan kun de mindre Jordbrugere eller enligstillede Kvinder, der har en Jordlod under 1 Td. Hartkorn, være aktivt Medlem.

Ligesom de forskellige Haandværkere og Arbejdere

samles i Fagforeninger for selv at varetage deres Særinteresser, saaledes vil vi Husmænd ogsaa samles.

Det er Trangen til Selvstyre, der hovedsagelig har fremkaldt den nu stærkt voksende Husmandsbevægelse.

At der ogsaa har været nogen Utilfredshed med det Formynderskab, vi hidtil har levet under, skal der ikke lægges Skjul paa; thi i mange Egne har der blandt Husmænd været ikke liden Utilfredshed med, at de Midler, der fra Statens Side ydes til Husmandsbrugets Fremme — Præmier og Rejser — skal forvaltes af de større Jordbrugere; men paa den anden Side skal det nævnes, at mange Landboforeninger har løst denne Opgave med saa stor Interesse og Forstaaelse, at Husmændene fuldt ud har paaskønnet dette. Og da der her i Dag er Repræsentanter til Stede fra saadanne Landboforeninger skal disse nævnes: Salling, Skodberg Vandfuld Herreders og Lemvig, Hanherredernes, Vendsyssel og Aalborg Landboforeninger som smukke Eksempler blandt de jyske Landboforeninger, saa meget mere, da flere af disse Landboforeninger har stillet sig velvilligt overfor de derværende Husmandsforeninger og sluttet sig til Samarbejde med disse ved at benytte fælles Foredragsholdere m. m.

Og her ved vort første Møde paa Sjælland skal der fra Husmændene udtales Tak og Paaskønnelse til de sjællandske Landboforeningers Husmandsudvalg for det store og gode Arbejde disse har udført, ikke mindst fordi Indførelsen af Præmielaan er blevet saa omfattende benyttet; og en særlig Tak skal bringes de Udvalgsformænd, der viser deres Interesse ved at komme til de rejsende Husmænds Møder, og ikke mindst til dem, der som Førere følger Husmændene.

Men hvor gerne vi end paaskønner og takker Landboforeningerne for deres Forvaltning af Midlerne til Husmandsbrugets Fremme, saa er Trangen til selv at tage

Del i denne Forvaltning nu bleven saa levende, at vi maa udtale den og vedkende os, at vi vil søge den tilfredsstillet. Saasnart den Mindreaarige naar Myndighedsalderen, tager han Styret, selv om hans Formynder har ledet hans Anliggender til hans fuldkomne Tilfredshed.

Nu mener den danske Husmandsstand at være naaet til Myndighedsalderen; derfor takker den sine hidtidige Formyndere og melder sig til selv at tage Tømmen i Haanden.

Vi mener nu at have saa dygtige Kræfter indenfor vor egen Stand, at disse bedre end Godsejere og Gaardmænd kan fordele Husmandspræmier m m., og bedre end Konsulenter og Højskoleforstandere kan lede vore Rejser, ligesom vi ogsaa mener at kunne dømme bedre om, hvorledes vi skal udvide vore Kundskaber end Hofjægermestre, Overretssagførere og Redaktører af politiske Dagblade.

Altsaa: Vort Maal er Fuldmyndighed! Vort Middel bliver Oplysning! Vor Magt skal være Kundskab!

Men hertil er nu det at bemærke, at Talen, der var skrevet af Oehlerich, slet ikke blev holdt. Men derfor var Meningen lige god og overfor Offentligheden gjorde den samme Virkning, som om den var holdt, idet Carl Hansen paa ingen Maade fralagde sig Faderværdigheden til Barnet. I det Eksemplar af Talen, der i Særtryk blev sendt til Klim, har Redaktør Oehlerich med egen Haand skrevet følgende Randbemærkning:

„Mærk: Nogle jyske Foreninger vil med os, nogle laver Storpolitik, andre vil lade Landboforeningerne beholde Overstyrelsen, det tegner til godt Sammenhold! Men Socialisterne er allerede ude at fiske!“ —

Der nedsattes paa Mødet i Køge et Agitationsudvalg med Carl Hansen, Vinde, som Skriftfører.

Jens Clausen var — som vi senere skal se — meget utilfreds med, at han var valgt. Men han sad jo i Bestyrelsen, og han tog ogsaa med Iver fat paa Arbejdet. Han modtog i de kommende Uger en Række Skrivelser fra Formanden, Redaktør Oehlerich, der er ret karakteristiske. De kom i Form af Rundskrivelser, der cirkulerede blandt Bestyrelsesmedlemmerne:

Den 25de Novbr. 1901.

Hvorledes skal D. H. stille sig til Dagspressen?

Dette Spørgsmaal er privat rettet til mig.

Jeg svarer saaledes: Da vi Husmænd rækker hinanden Haanden til Sammenhold uden for Partipolitik, saa stiller vi os til Dagbladene saaledes, at vi afsiger de, der angriber os og holder de, der vil fremme vor Sag.

J. Oehlerich.

Den 26de November 1901 modtog Jens Clausen følgende Brev:

Kjære Ven!

I Dag skriver jeg saaledes til Eder alle:

Nu maa vi hurtigst muligt gaa frem i Agitation; derfor maa hver skaffe sig Medhjælpere i de ham underlagte Amter, saa at vi faa flere til at uddele Program, Vedtægter samt Husmandsbladets Ekstranummer. Allerhelst skulde Foredrags- eller Agitationsudvalget have en Repræsentant i hvert Herred. Derfor maa enhver af Eder skrive til en halv Snes Venner i de forskjellige Egne af Amtet, og hvor I ingen have, maa I bede Venner i tilgrænsende Sogne om Adresser paa Mænd, der kan staa for Landboforeningers og politiske Partiers Lokketoner.

Begynd Brevskrivningen samme Aften, I modtage dette Brev; bestil straks Adressebreve, saa at alt er klart til Afsendelse af Tryksagerne Dagen efter, at disse ere komne, omtrent 1. Decbr.

I Breve til Venner maa I lægge dem paa Sinde at begynde straks med at faa et Møde til Dannelse af en Forening samt bed dem om at sende Tryksagerne til Nabosogne og om at give ufortøvet Besked, om de vil være med i Arbejdet, og hvis ej, om de da kan skaffe en dertil egnet Mand. Selvfølgelig kan I godt skrive og sende Tryksager til Venner i andre Egne af Landet.

Fra nu af og til Nytaar maa vi have dannet mange Foreninger hele Landet over. I 1884 dannede jeg ene Mand i 4 Maaneder 89 Sogneforeninger; er det da for meget at vente, at enhver af Eder møder med mindst 10 inden 1ste Januar.

Vort Program er uangribeligt! Bli'r' vi dette tro, da gaa vi frem til Sejr! Lad andre udæske; vi udæske ingen til Kamp; vi gaa til fredeligt Arbejde!

Som Formand beder jeg samtlige Styrelsesmedlemmer om at tage fat straks! Giv mig dernæst en Gang maanedlig en Meddelelse om, hvad I have udrettet, hvilke Skuffelser og Glæder, hvilke falske Profeter og fuldtro Venner I have mødt paa Eders Vej.

Den første Meddelelse venter jeg fra Eder d. 9. Decbr. og fremdeles 9. Jan., 9. Febr. og 9. Marts. Disse Maanedsberejtelser sender jeg da paa Omgang til Eder; derved lære vi meget og blive fortrolige med Forholdene rundt omkring i Landet, og vi lære indbyrdes at kjende hinanden bedre, saa det Venskabsbaand, der ved vort første Møde knyttedes i fælles Kærlighed til samme Sag, kan styrkes og fæstnes ved vort Samarbejde.

I næste Indberetning have vi da Lejlighed til at udtale os om, hvad der kunde være at sige til et eller andet i Styrelsesmedlemmernes Maanedsberejtelser. Fra Vaar til efter Høst hviler Agitationen, og vi spare da paa Pen og Blæk.

Jeg vil nu ret ønske, kjære Venner! at I følge den Anvisning, som jeg her har givet Eder baade som Ven og

som Dansk Husmandsforenings Formand. I denne Egen-
skab føler jeg det som en Pligt at tilskynde Styrelsen
til frugtbringende Arbejde; nærmest fordi vi lovede hin-
anden ogsaa at være virksomme Agitatorer.

Men jeg foreslaar ogsaa denne Maanedsbetretning, fordi
jeg er overbevist om, at vi indbyrdes derved virke op-
dragende paa hinanden.

Nu have vi vovet at samle Husmændene; det er vor
Pligt at benytte ethvert Middel til at dygtiggjøre os selv
saa at vi kunne vejlede og styre!

Vi have rejst en stor Sag, og derved have vi paataget
os et stort Ansvar!

Vi maa aldrig glemme, at den, der skal hjælpe Hus-
mandsstanden frem til god Oplysning og fuld Myndighed,
først og fremmest selv maa søge klar Erkendelse; hans
Følelse for sine Standsfæller maa lutres og hans Villie-
styrke opøves!

Blandt de Midler, der kan tjene til vor egen Opdra-
gelse til Fuldmyndighed paa den Post, vi have stillet os,
kan jeg ikke finde et bedre end den foreslaede indbyrdes
Undervisning ved et læse om hinandens Erfaringer og
Arbejde, og jeg vil haabe, at I alle ville følge den Op-
fordring, som nu herved er rettet til Dansk Husmands-
forenings Styrelse ved dens Formand.

Og saa til Slut en hjertelig Hilsen fra eders gamle Ven

J. Oehlerich.

Gode J. Clausen! Jeg husker ikke, om Du fik foran-
staaende Besked i mit forrige Brev. Jeg har nu i „Hus-
mandsbladet“s næste Nr. nævnt Dig som Repræsentant
for Foredragsudvalget i Aalborg Amt og Hanherrederne;
Du kunde gjerne ogsaa tage Thisted Amt under Din Agita-
tion. C. Hansen, Vinde, har nok Arbejde som Skriftfører.
— Dit Brev om Bladet bliver optaget.

Venlig Hilsen

Den 13de December 1901 modtog Jens Clausen en af Oehlerichs bekendte Rundskrivelser. Deri skrives bl. a.:

„Baade aabne Angreb og Kaninarbejde vil møde os alle Vegne fra. Jeg personlig faar det allerede at føle fra Landboforeningernes Side. Der er almindelig Forbitrelse mod mig. En lang Skrivelse fra en sjællandsk Formand for det største Husmandsudvalg er sendt til Optagelse i Husmandsbladet, men jeg tager det næppe.

Lad os samle Materiale til et senere Hovedangreb. Det batter bedre end stadige Forpostfægtninger; vort Materiale skal samles af de Vaaben, som vore Modstandere giver os i Hænde ved aabne og skjulte Angreb. Lad os fremfor alt ikke spilde vort Krudt! Vor vigtigste Opgave er at være tavse og forsigtige i Skrift og i Tale, foreløbig!

„Husmandsbladet“ skal boykottes. Men jeg har før staaet ene og har overlevet Orkanen. Dengang tjente jeg saa gode Penge andetsteds, at jeg kunde tage den med Ro. Nu er det anderledes, og dog tager jeg den med Ro; thi jeg har valgt efter min Overbevisning og staar paa mit oprindelige Program, og jeg har flere Gange, hvor der lokkedes og truedes, sagt, at jeg forandrede aldrig Program; men skulde Forholdene fremtvinge et Valg, da blev jeg hos Husmændene. Dette Punkt bliver nok fremskudt fra Landboforeningens Side og, skønt jeg helst vil Fred, saa frygter jeg ikke Kampen; thi jeg har Retten paa min Side.

Nu vil det vise sig, om Husmændene kender deres Pligt til Sammenhold og kan forstaa, hvad det gælder om!

Jeg stoler paa Eder! Nu gælder det mer end før, at I ikke blot for Sagens Skyld, men ogsaa for min Skyld, saa hurtig som mulig faar ny Holdere; thi fra Landboforeningerne kan der blive opsagt omtrent 1400 Eksempl. Dette maa ikke nævnes offentlig eller privat udenfor Vennekredsen.

Hæng i med Dannelse af Foreninger og med at faa indsendt Bestillinger paa mindst 10 Eksemplarer fra hver Forening snarest mulig; thi ellers kommer jeg i forfærdelig Pengetrang.

Af et Brev en Uge senere til Jens Clausen ser vi, at der arbejdes.

Kjære Ven!

Siden 18de November har jeg skrevet 127 Breve for „Husmandsforeningen.“

Af Opsigelser fra Godsejere og Landboforeninger har jeg faaet mange for mit Arbejde for D. H. Jeg begynder dette Kvartal med tæt ved 300 Aarsholdere færre end i Fjor, og faar derved 600 Kr. mindre ind i dette Kvartal. — For D. H. har jeg mange Udlæg og har forpligtet mig til at betale de store Regninger for Papir og Tryk; derfor er jeg spændt haardt for.

Dette meddeles Bestyrelsesmedlemmerne for at I kan vide, at der trænges til at faa hurtig Tilgang af nye Holdere; men denne Meddelelse er kun til fortrolige Venner og maa ikke omtales offentlig.

Men I maa ved Venner agitere hurtigst muligt for Oprettelse af Foreninger og for Tegning af Aarsholdere.

Din Ven

J. Oehlerich.

Efterskrift:

I Dag fik jeg i Stedet for Aarsbetaling Opsigelse af Vallø Stifts Abonnement paa 100 Eksemp.; — at dette vil følges i de nærmeste Dage af flere fra sjællandske Godser er jeg temmelig vis paa. Jeg har nu besluttet at meddele i Nr. 1 disse Kjendsgjerninger. Jeg staar nu med gamle Forpligtelser overfor Kreditorer, som regelmæssigt og punktligt hvert Aar have faaet Betaling; nu ser det ud til,

at jeg fra nu af og til 1ste Januar faar omtrent 1000 Kr. mindre ind, end jeg har været vant til at regne med. — Det er lige haardt nok at gaa paa. — Hjælp mig nu med hurtigst muligt at faa tegnet Aarsholdere og indsendt Penge. Nu kan I godt sige, hvad sandt er, at Opsigelse af disse gamle, faste Abonnenter følge Slag i Slag.

Jeg medsender 1 Eksemplar af „Husmandsbladet“s Historie, der fandtes i „Husmandsbladet“ fra 94 og som blev uddelt til alle Rigsdagens Medlemmer; — lad dette Eksemplar gaa rundt, saa alle Bestyrelsesmedlemmer blive kjendte dermed. Nu er det 3die Gang jeg faar Prygl, fordi jeg staar med Husmændene. Gid disse nu for Alvor ville sørge for, at jeg faar Opfejning! Dermed, kjære Venner, glædelig Jul!

Eders hengivne

J. Oehlerich.

I min Bog „Den moderne Husmandsbevægelse“ er det udførligt skildret, hvad der var Vanskelighederne ved den første Sæmmenslutning. Her skal kun omtales Jens Clausens Forhold dertil.

Den 2den Februar 1902 modtog Jens Clausen fra Redaktør Oehlerich følgende Brev:

Kære Jens Clausen!

I Gaar kom jeg hjem fra København og i Dag meddeler jeg dette. I Henhold til Forhandlinger med Landbrugsministeriet samt Rigsdagsmedlemmer i Finansudvalget saavel af Højre, Venstre samt Socialdemokraterne, kan jeg meddele, at vi faar bevilget 2000 Kr. for i Aar. Disse Penge skal efter Aftale med Ministeren fordeles saaledes: 1000 Kr. til 100 Foredrag, 200 Kr. til 5 eller 10 Husmandskoner eller -døtre til Kursus. 100 Kr. fordelt i Partier paa 5 Kr., for hvilket hver Forening efter eget Skøn kan købe Smaaskrifter om Agerbrug, Kvægavl, Biavl,

Hønseshold o. l. Fordelingen skal ske efter Grundsætningerne i D. H.s Vedtægter, dog for dette Aars Vedkommende efter Reglen: Den, der kommer først til Mølle, faar først malet. Altsaa, hvis 22 Foreninger søger til Kursus, faar de første 20 hver 10 Kr. Derved er vi Bestyrelsesmedlemmer fri for Kritik over Fordelingen. Planteavlssudvalget faar 500 Kr. til Rejser og Foredrag og 200 Kr. til Uddeling af Frø, Ærter, Majs o. s. fr. efter den Plan, som jeg forelægger Ministeriet. Endvidere ønsker Ministeren og de Finansudvalgsmedlemmer, som vilde anbefale D. H. til Statsunderstøttelse, ¹⁾ at al Agitation af Amts- eller Stiftsforeninger standser for D. H.s Vedkommende, ²⁾ at D. H.s Tillidsmænd (Bestyrelsen) og at de enkelte Foreningsformænd ikke søger at paavirke andre Husmandsforeninger til at gaa ind under Dansk Husmandsforening og altsaa ikke tage Del i saadanne Møders Afholdelse for at de forskellige Former for Foreningsdannelse kan have Lejlighed til at udvikle sig til Sammenligning med D. H.s Organisation. ³⁾ Hvis nogen af os derimod opfordres af Indbyderne til at tale ved saadanne Møder, da er dette selvfølgelig frit for enhver. Meningen er altsaa den, man synes bedst om D. H.s Program og Organisation, men man ser helst, at vi nu afventer om nydannede Foreninger vil arbejde for egen Haand eller melde sig ind under D. H.

Stillingen er altsaa denne: Vilde vi have Pengene, saa skulde vi efterleve, hvad der er os meddelt fra første Side, og hvis vi opfylder de fremsatte Ønsker, da kan vi gøre Regning paa at faa mange Penge næste Aar, og at der ikke vil blive bevilget Statsmidler til nogen som helst anden Forening hverken i Aar eller i Fremtiden, med mindre de har meldt sig ind under Dansk Husmandsforening. Altsaa D. H. er anerkendt som berettiget Organisation. Denne Meddelelse er givet i foran-

staaende Form, saaledes som Landbrugsministeren ønsker den fremsat til Bestyrelsesmedlemmerne med saa udtrykkelig Forbehold og Paalæg, at disse vel maatte omtale Enkelthederne til paalidelige Foreningsformænd, men paa ingen Maade fremdrage det ved Møder eller i Dagblade. Meddelelse vil blive givet i Husmandsbladet af 15. Febr., som vore Velyndere i Regeringen og Finansudvalget ønsker den offentliggjort. Nu har vi altsaa sejret. Lad os nu i vort stille Sind i Ydmyghed takke for vort Arbejdes heldige Begyndelse. Og lad os nu mere end nogensinde være tavse, maadeholdne og forsigtige. Lad os arbejde i Stillehed paa vor Dygtiggørelse, hver for sig og for sin Forenings Udvikling og indbyrdes i Bestyrelsen, saa vi kan gøre os fortjente til den store Velvilje og Tillid samt Støtte, der er ydet os. Vi skulle altsaa stille store Krav til os selv. I dette Øjemed har Carl Hansen, Ankerstræde, og jeg i Gaar i Fællesskab fattet følgende Beslutning:

Vi vil kun arbejde paa vor Mark indenfor vort Hegn: Vedtægterne og Program.

Vi lader Køtere og Skændegæsten skabe sig som de har Lyst til ved Møder og i Dagblade. Vi svarer dem ikke.

Kalder man paa os for at klare Foreningsspørgsmaal, saa møder vi, naar der er Udsigt til, at vi kan gavne, og saa siger vi kort og fyndigt vor Mening, men kritiserer ikke andres. Vi beholder vort politiske Standpunkt, men foretrækker i alt Fald foreløbig at holde os borte fra Deltagelse i Kamppolitik ved Møder og i Dagblade. Vi vil søge Samarbejde med Landboforeningerne. Det skulde glæde mig, om I alle vil gøre ligesaa.

Venligst

Fr. Oehlerich.

Et saadant Brev havde selvfølgelig en ubehagelig Smag for en Mand af Jens Clausens Natur. Hemmelighedskræmmeri og den Slags Diplomati, som her tegnede for

ham, fremkaldte stærk Modstand, og den 9de Febr. 1902 modtog J. P. Nørhave følgende Brev fra Jens Clausen:

Hr. Folketingsmand Nørhave!

Hoslagt Brev, der er ordret Kopi af en Skrivelse, jeg for faa Dage siden modtog fra Hr. Redaktør Oehlerich, og hvoraf jeg synes det fremgaar, at den Understøttelse, som deri er nævnt, ikke for Fremtiden kan ventes bevilget til andre end Medlemmer af Dansk Husmandsforening. Nævnte Forening, hvis Program og Vedtægter jeg tillader mig at vedlægge, er, som det fremgaar af Programmet og flere private Skrivelser, baseret paa at gaa uden om Landboforeningerne, saa Statsstøttet gaar direkte fra Staten til Husmandsforeningerne.

Husmandsforeningerne her i Hanherred har bemyndiget mig til at udtale, at saalænge Landboforeningen stiller sig som hidtil, nemlig velvillig overfor Husmandsbruget, da vil vi nødigt foretage os Skridt, der paa nogen Maade kan virke forstyrrende paa et godt og tillidsfuldt Forhold mellem de mindre og større Jordbrugere, og det tror vi, at Indmeldelse i D. H. paa dette Tidspunkt vil. Og som Følge deraf beder jeg dig besvare følgende Spørgsmaal:

Kan Husmandsforeninger, der ikke ønsker at komme ind under D. H., vente at blive ligestillet med denne ved Uddelingen af de til denne bevilgede Midler?

Eller er det nødvendigt at melde sig ind i D. H. for at Bevillingen kan komme saa mange Husmænd tilgode som muligt?

Er det saaledes, at D. H. er den eneste anerkendte Organisation, der kan vente Støtte af Staten?

Disse Spørgsmaal ønsker vi gerne besvarede. Og kan Du som Medlem af Finansudvalget give fyldigere Oplysninger om Forhandlingerne mellem dette og Hr. Oehlerich

— naturligvis kun om, hvad der vedrører Husmandsforeningerne og deres Forhold til D. H. -- saa vil det være os kært.

P. H. V.:

Jens Clausen.

Herpaa svarer Nørhave:

København, d. 19. Febr. 1902.

Gode Jens Clausen!

Dit Brev har jeg modtaget tilligemed de vedlagte Skrivelser fra Redaktør Oehlerich, og jeg finder ligesom Du, at der er noget underligt mystisk ved disse Skrivelser. Med Hensyn til den omhandlede Bevilling paa Finansloven, da forholder det sig rigtig, at Landbrugsministeren for Finansudvalget har forelagt Forslag om et Beløb til hans fri Raadighed til Uddeling til Husmandsforeninger til de omhandlede Forhold, men Ministeren ønsker nærmere Oplysninger om Foreningens Virksomhed og Organisation, forinden han tager bestemt Standpunkt dertil og forinden han uddeler noget. Finansudvalget er indgaaet paa Bevillingen efter Ministerens Forslag. Forøvrigt vil jeg tilraade, at Husmandsforeningen hos jer ikke for Tiden indtræder i D. H. Selv om I skulde gaa Glip af denne Bevilling, som er stillet i Udsigt i Aar, er den jo for intet at regne mod, hvad der ydes igennem Landboforeningen. D. H. er jo paa ingen Maade anerkendt endnu, og selv om den med Tiden bliver det, saa tror jeg det er heldigst at vente og se, hvorledes det udvikler sig.

Venlig Hilsen

J. P. Nørhave.

Jens Clausen var meget utilfreds med, at han var valgt ind i Bestyrelsen. Saa vidt jeg kan se af Breve Oehlerich har skrevet til Jens Clausen, havde Jens Clausen dog selv givet Tilladelse til at indvælge ham. Men hans efterladte

Breve viser tillige, at han før Mødet i Køge havde stillet visse Krav, som han ønskede gennemført.

J. C. hævdede, at første Paragraf burde lyde saaledes:

„Husmandsforeningens Opgave skal være at bringe Oplysning. Kundskab og Arbejde i Forening skal være det Fundament, hvorpaa saavel vort sociale som politiske Liv skal opføres.“

Iøvrigt hævdede han, at der i Programmet maa tages tilbørlig Hensyn til de forskellige Anskuelser, der gør sig gældende blandt Husmænd. Vi maa ikke smide noget mindre godt væk, før vi er sikker paa, at vi har noget bedre at sætte i Stedet. Naar der i Programudtalelsen er udtalt, at der blandt Husmænd har været Utilfredshed med, at de Midler, der fra Statens Side ydes til Husmandsbrugets Fremme, skal forvaltes af de større Jordbrugere, da er det de allerfleste Steder Husmændenes egen Skyld, for de kunde jo melde sig ind i Landboforeningerne og derved gøre deres Indflydelse gældende. Hvor der er almindelig Stemmeret, er der ingen Grund til at melde sig ud.

„Lad os samle og ikke sprede, men kræve almindelig Valgret baade her og der. Paa den Maade skal det nok vise sig, at vi sikrest vinder frem til Selvstyre. Kommunesager, Skolesager, Mejeri og Slagteri har vi fælles med Gaardmændene. Men vi fordrer ogsaa vor Ret paa det landbrugsfaglige Omraade.

Vi maa først danne Kommuneforeninger, deraf dannes Kredse og af disse Kredse dannes saa Dansk Husmandsforening.“

Der var stærkt Røre om Sagen rundt om. Den 4de Februar holdtes et Møde i Aarhus.

Dagsordenen for Mødet var følgende:

1. Meddelelse fra Udvalget for Husmandsbrug.
2. Er Landboforeningernes Arbejde for Præmieringen af

Husmandsbrug tilfredsstillende, og i hvilke Retninger bør dette Arbejde udvikles?

3. Er Landboforeningernes Arbejde for Husmandsrejserne og Uddelingen af Rejseunderstøttelser tilfredsstillende? Bør Trangen til at deltage i Rejser med landøkonomiske Formaal ikke imødekommes ogsaa ved, at de enkelte Foreninger ordner lokale Rejser og understøtter Husmænd til at deltage i disse?
4. Bør Landboforeningerne optage andre Arbejder til Husmandsbrugets Fremme, hvilke og paa hvilken Maade? (Kursus-, Foredrags- og Diskussionsmøder m. m.).

Dagsordenen blev dog ikke fulgt i den Orden; vel blev de to første Punkter behandlet først, men man mærkede hele Tiden, at det ulmede saa smaat, og at der var noget, der laa en Del af Forsamlingen mere paa Sinde, og trods al Umage kunde Ordstyreren, Statskonsulent Fr. Hansen, Askov, heller ikke hindre, at man ved disse Punkter gik over til at berøre det, der ulmede, nemlig Husmandsforeningernes Stilling til Landboforeningerne. Der faldt fra en enkelt Taler temmelig skarpe Udtalelser mod Landboforeningernes og de større Landbrugeres hidtidige Stilling til Husmændene og Husmandssagen, men som Helhed gjorde den Opfattelse sig gældende ogsaa hos vedkommende Taler, at det var absolut nødvendigt, at de to Institutioner, Husmandsforeningerne og Landboforeningen, arbejdede Haand i Haand.

Efter at man havde behandlet de 2 første Punkter, gik man over til Punkt 4, og Diskussionen herom tog saa lang Tid, at Punkt 3 kun ganske kort blev indledet af Byriel Jensen.

Vi hidsætter nedenstaaende stærkt sammentrængte Referat af nogle af de faldne Udtalelser.

Fr. Hansen indledede Punkt 1: .

Udvalget har sammenkaldt til dette Møde for at staa

i nogen Rapport til de Mænd, der i de forskellige Landboforeninger befatter sig særlig med Husmandssagen. Man mener derved de faa Mænd, der har Interesse for Husmandssagen, frem med deres Erfaringer. Man har tillige indbudt Repræsentanter for de de nydannede Husmandsforeninger, der jo har til Formaal de samme Opgaver som de større Jordbrugere, om end i en særlig Form. Endvidere er indbudt Formanden for Fællesforeningen for Husmandsforeningerne, samt en Del Mænd, om hvem man har erfaret, at de har vist Husmandssagen særlig Interesse.

Med Hensyn til de enkelte Spørgsmaal paa Dagsordenen, ønskede Udvalget især, at der kunde komme en Udveksling af Tanker, hvorfor Spørgsmaalene vil blive indledede ganske kort.

Gaardejer Schaarup indledede Punkt 2.

Der har været rettet Anker imod Maaden, hvorpaa man gaar frem, og det var derfor rart, om man i Dag fik klaret, hvorledes Landboforeningen helst bør gaar frem. Bedømmelsen nu til Dags foretages som oftest enten af en enkelt Dommer, der kommer igen hvert Aar, hvilket kan have sin Skyggeside, idet han kan fælde en noget ensidig Dom, eller ogsaa af et Husmandsudvalg, der er valgt paa Generalforsamlingen. Men der lyder jævnlig Røster, der kræver, at Husmændene selv skal have mere Indflydelse paa Valget af dette Husmandsudvalg.

Efter at have omtalt hvem der bedømmer, omtalte han hvorledes Bedømmelsen foretages. Taleren anbefalede Pointsystemet, naar der iøvrigt tages forudsat Hensyn til de forskellige Jordbundsforhold. Endelig kunde der være Grund til at tale om Anvendelse af Midlerne.

Lars Mortensen, Fjaltring, fandt, at der laa Uretfærdighed i Pointsystemet og deri, at de samme Mænd Aar for Aar tog de store Præmier. Har en Mand opnaaet en 1ste Præmie, burde han ikke kunne faa Præmie oftere, man

skulde saa søge til andre Egne, og faa andre frem. Man burde f. Eks. støtte en Mand med Penge, naar han vilde anlægge en Ajlebeholder, Møddingshus ell. lign. Man kunde ogsaa dele Præmiebeløbene saaledes, at Halvdelen anvendes til Præmielaan.

Lærer Pedersen, Foding, gav nogle Oplysninger om Præmieringen i Tyrsting-Vrads Herreds Landboforening. Der burde ses paa Hovedresultatet, og dette skulde være, at Husmanden naaede dertil, at hans Huslod med Fordel optog hele hans Tid.

I den Tid Taleren havde haft med Husmandssagen at gøre, var der anvendt ca. 16,000 Kr. til Husmandsbrugets Fremme, medens der ved Dyrskuer kun var anvendt 12,000 Kr. I vor Landboforening vælger Husmændene selv deres Dommere, og ikke en af de tilstedeværende større Brugere afgiver Stemme. Desuagtet vælger de Gaardmænd til Dommere.

Lærer Vaaben, Faarup, vilde først sige til Landboforeningerne, at der ikke var nogen Grund til, at der skulde ske noget. Der var endnu Opgaver nok at tage op, blot man arbejdede støt og godt, saa gik det nok fremad. Taleren anførte, hvad der var udrettet, og hvilke Opgaver, der endnu er at arbejde paa.

Til Slut vilde han indtrængende betone, at det fremfor alt gjaldt om, at alle Landboere, store og smaa, holdt sammen. Vort lille Land taalte ikke nogen Splittelse, hvis det skulde staa sig i Konkurrencen.

Larsen, Bakkely, var ikke tilfreds med det nuværende Præmiesystem og anbefalede Fællesregler og Inddelingen af Sognene foreningsvis. Taleren anbefalder, at der under tiden ydes fattige Husmænd betingede Præmiebeløb Aaret før Bedømmelsen foretoges.

Fr. Hansen oplyste, at saadanne Fællesregler forelaa. Carl Hansen, Vinde, havde ment, at det skulde komme

til et Sammenstød mellem Husmandsforeningen og Landboforeningen. Saa meget glædeligere var det for Taleren at høre Petersen, Fovling, omtale den Maade, hvorpaa Tyrsting-Vrads Herreds Landboforening tog Husmandsbrugets Præmiering, en Maade, som han kunde give sin fulde Tilslutning.

Schaarup: Det er vistnok kun en Saga, at man vedblivende præmierer det samme Husmandsbrug. Naar man bedømmer, maa man tage Hensyn til de økonomiske Forhold. Vi Gaardejere ønsker absolut, at der kan skabes mange selvstændige Husmandshjem. Men mange Steder var baade Manden og Konen nødte til at gaa paa Arbejde hos Fremmede; hos saadanne maatte man tage fornødne Hensyn. Taleren var enig med Vaaben om, at alle Landbrugere bør staa sammen, de faar jo samme Pris for deres Produkter. Taleren oplæste de udsendte Fællesregler, der vist kunde bruges endnu, maaske med nogle enkelte Ændringer.

Fr. Hansen og Statskonsulent Riedel oplyste, at de Anker, der kom frem, havde Husmandsudvalget allerede gentagende søgt at raade Bod paa gennem Aarsberetningerne.

Lærer Pedersen, Fovling, anførte, at foruden de omtalte ca. 16,000 Kr. anvendte Landboforeningen aarlig 1000 Kr. til Præmiering af Husmandskøer.

Gmd. Holm, Madebjerggaard, omtalte, at man ved at støtte Husmænd til Anlæg af Ajlebeholdere var paa Samsø naaet til, at der nu næsten ikke er Brug for flere. Taleren vilde nødigt have Fællesregler. Den Maade, hvorpaa man var gaaet frem i Samsø Landboforening, havde bragt saa gode Resultater, at man ikke kunde gaa fra dem.

Gartner Jørgen Nielsen, Viby, advarede mod at staa imod Husmandsforeningerne, der var en Magt, og de vilde drage sejrende frem, trods Gaardmænd og Proprietærer.

Forøvrigt vilde Husmandsforeningerne intet hellere end samarbejde med Landboforeningerne.

Jægermester Krabbe, Hald: Man bør se paa de mange Husmandsbrug, der langt fra staar paa den Højde, som de kunde naa; der trænges til Agitation og skal Husmandsforeningen hjælpe, skal den derfor være velkommen.

Husmand Jens Clausen, Klim, anbefalede betingede Præmier. Det var sket, at en Mand havde erholdt 1ste Præmie et Aar, 3die og 4de de følgende, dette burde ikke ske. Man burde yde den mindre velstillede Husmand Laan til Anskaffelse af nødvendige Ting, selv om hans Husmandsbrug ikke iøvrigt er præmieværdigt.

Man gik derefter over til Punkt 4, der indledes af Holm, Madebjerggaard.

Nogle Landboforeninger arbejder gammeldags, og tager kun Dyrskuet frem, der kan Husmandsforeningerne være paa deres Plads, og Taleren kunde ligesom Jægermester Krabbe byde dem Velkommen. Foreløbig skulde man tage Kursus og Foredrag op i Forening. Det var bedre end at fremkalde Ukærlighed mellem større og mindre Landbrugere. Foredragene skal holdes i hvert Sogn og paa en Tid, da Husmændene kan komme, f. Eks. om Aftenen. Man maatte ikke mødes ad Aare som man var mødt i Dag, med de Tanker, at der forestod et Opgør, men tværtimod foreslaa et Samarbejde.

Som ny Opgaver kunde man søge at faa dannede Læresteder oprettede, hvor Husmænd kunde faa en Uddannelse, som de havde Brug for; Husmænd kan jo ikke vente med deres Arbejde at tjene deres Uddannelse.

Krabbe foreslog, at Husmandsudvalget og et Udvalg for Husmandsforeningen slog sig sammen og udarbejdede Regler for Samarbejdet mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne.

Hmd. Petersen, Lillerødsminde, hilste ogsaa Husmands-

foreningen med Glæde og haabede paa et godt Samarbejde. Særlig vilde Taleren anbefale korte Kursus.

A. Nielsen, Svejstrup Østergaard: Der er gaaet en Understrøm i de faldne Udtalelser, nemlig, at man vil modarbejde Husmandsforeningen. Vel kunde der nævnes Eksempler paa dette, men ogsaa paa det modsatte. Taleren var overbevist om, at der var mange der med Glæde hilste Husmandsforeningen. Husmandsbrugerne indtog de 60 pCt. af det danske Landbrug, og dem kan man ikke undlade at tage i Betragtning.

P. Pedersen, Søllinge, var fra først af imod Husmandsbevægelsen, men ved at se, at man derved kunde komme til at faa Husmændene i Tale, var Taleren bleven af en anden Opfattelse. Naar man først faar Husmændene i Tale, vil man ogsaa kunne udrette noget.

Anton Jakobsen, Herskind, fremhævede, at Husmændenes økonomiske Stilling forbød dem at foretage lange Rejser, hvorfor Landboforeningerne skulde komme til dem og dette kunde ske ved at sende Foredragsholdere, der kunde fortælle noget om den daglige Bedrift, saa fik man nok Husmændene i Tale. Forøvrigt anbefalede Taleren Samarbejde.

Kristensen, Salling, vilde have de mindre Gaardmænd med i Husmandsforeningen, da mange mindre Gaardmænd var daarligere stillede end Husmændene.

Carl Hansen, Vinde, refererede Husmandsforeningens Historie og dens Retning; han fremhævede, at de ikke var overflødige, da de tog Opgaver op, som laa hen. Det var ikke Meningen at modarbejde Landboforeningerne, tværtimod hjælpe. Maalet var, at der blev en Afdeling i hvert Sogn. Fællesledelsen skulde lede det hele i eet Spor.

Nielsen, Saxild, betonedede ligeledes, at det var Husmandsforeningens Agt at arbejde sammen med Landboforeningen. Hidtil har Husmændene ikke arbejdet med.

Lars Mortensen, Fjaltring, glædede sig ved Husmandsforeningen, hvis den kunde samle Husmændene, hvilket hidtil ikke har kunnet lykkes.

Jørgen Nielsen, Viby, anbefalede Husmandsforeningen og angreb Lærer P. Pedersen, Søllinge, for nogle Udtalelser om „umyndige“ og myndige Husmænd, hvorpaa de nævnte Talere vekslede nogle Replikker Sagen aldeles uvedkommende.

En Deltager udtalte, at de korte Kursus vist ikke gjorde den tilsigtede Nytte, da Kursusdeltagerne ikke mødte med tilstrækkelige Kundskaber. Han blev imødegaaet af en Husmand, der havde deltaget i et saadant Kursus og af en, der var med til at lede saadanne Kursus. Det havde endog forbavset Vedkommende, at Deltagerne mødte med saa gode Forkundskaber, som sket var, og at de kunde tage saa livlig Del i de ved Kursus'erne foranstaltede Diskussionsmøder.

Efter at endnu nogle Talere havde haft Ordet, foreslog Jægermester Krabbe Husmandsforeningen at nedsætte det foromtalte Udvalg, der skulde træde sammen med Foreningen af jyske Landboforeningers Husmandsudvalg og eventuelt danne en særlig Afdeling for Jylland. Ligeledes henlede han Husmandsforeningens Opmærksomhed paa Nødvendigheden af, at Lovene blev tydelig affattede, saa de ikke indeholdt andet, end hvad der tilsigtedes. Det var saaledes uklart, hvem der kunde blive Medlem eller ikke. Kun virkelige Landbrugere burde være med.

Jørgen Nielsen kunde paa Husmandsforeningens Vegne erklære, at den var rede til at nedsætte det af Krabbe foreslaede Udvalg.

Lærer Larsen, Vennebjerg, vilde, da der var Tale om nye Arbejder for Husmandssagens Fremme, og der fra flere Sider var udtalt, at det gjaldt om, at Husmanden fik større Kundskabsmasse, henlede Opmærksomheden paa

Aftenskoleundervisningen. Det vilde blive let for mangen Lærer at samle interesserede Husmænd i Aftenskolen, naar han vilde give Undervisning i det, der vedrørte deres Bedrift. Rigtignok var Forholdene saaledes, at Aftenundervisningen kun angik den konfirmerede Ungdom, men der kunde vist virkes for, at en Lærer i Aftenskolen fik Lov til at tage Husmændene med.

Fr. Hansen sluttede sig paa Husmandsudvalgets Vegne til Krabbes Forslag, men sagde, at det var en ufravigelig Betingelse, at Husmandsforeningen ligesom Landboforeningen dannede en særlig Afdeling for Jylland. Der kunde saa dannes lignende Afdelinger for Øernes Vedkommende.

Holm, Madebjerg, afsluttede Diskussionen om Punkt 4, og da Tiden var stærk fremrykket og en Del af Forsamlingen var gaaet, blev Punkt 3, som anført, kun behandlet ganske kort.

Niels Frederiksen.

Jens Clausen var stærk optaget af Sagen. Mange har givet ham Skyld for at være imod Øboerne. Det passer aldeles ikke. Jens Clausen sagde ofte til mig: „Vi hører sammen“. Han havde stor Tiltro til en Mand som Niels Frederiksen, Formanden for de sællandske Husmandsforeninger fra 1910.

Niels Frederiksen udtalte dengang:

„Jeg gaar ind til den vanskelige Stilling med god Fortrøstning; thi jeg har paa Forhaand sagt, at jeg ikke er Formand et Øjeblik længere, end Freden og Samarbejdet kan bevares.“ — Jeg husker, hvor Jens Clausen var glad for denne kloge Udtalelse.

Ovre paa Fyn i Vissenbjerg havde Jørgen Nielsen, Viby, og Jens Hansen, Skalbjerger, den 17. Novbr. 1902 holdt et større Møde under stærk Kritik fra Socialdemokraternes Side. Den 22. skrev Jørgen Nielsen i et Brev til Oehlerich:

„Jeg sender dig her en Anmeldelse, som „Fyns Socialdemokrat“ giver af vort Program. De har aldrig raset imod os før, som de gør nu. Af hvad Grund de gør det, er jeg ikke klar over; men den vil vist vise sig engang. Der blev paa Mødet i Vissenbjerg hævdet fra deres Side, at vi satte Skel, naar vi ikke tog Arbejderne med. Der var Tale om at holde et Møde i Odense med det første, hvis de nu kan faa det ordnet“.

Men at der har været Vanskeligheder med at faa Sagen til at gaa i Orden derovre, ser vi af følgende Brev fra Jens Hansen til Oehlerich:

•Kære Ven!

Nu er det jo snart 3 Uger siden, du sidst skrev. Der har endnu ikke været afholdt noget Møde ved Odense; jeg tænker, at Jørgen Nielsen, Viby, og jeg er bleven kasseret, fordi vi ikke vil støtte den politiske Grund, hvorpaa de bygger. Det var nemlig nogle af de Mænd, som lavede Opposition paa Vissenbjergmødet, som har sat sig i Spidsen for en Husmandsforening ved Odense; men den skulde jo startes paa politisk Grund, men jeg har hørt, at efter Mødet i Vissenbjerg skulde nogle af dem have

forandret Anskuelse. Jeg haaber, at Jørgen Nielsen, Viby, har sendt dig et Par Referater af Mødet, nemlig: „Fyns Tidende“ og „Demokraten“, hvor jeg faar Klø; men vor Forening gaar fremad; vi er nu 56 Medlemmer.

Venlig Hilsen

J. Hansen.

Paa Fyn blev Husmandslandboforeninger alligevel startet paa et rent landøkonomisk Grundlag. Den første Formand blev Hans Jørgen Nielsen, Ferritslev. Han var kun Formand ét Aar, saa meldte Brydningerne sig, og han blev da træt af Spliden. Derefter var forhenværende Folketingsmand for Holbækkredsen, Tange, Formand. I 1906 kom Revolten, og Formand blev Emil Rasmussen. — Den, der saar Vind, høster Storm! kom ogsaa til at passe her. I 1911 maatte hans Folk vige fra Ledelsen.

Paa Lolland-Falster tog man ogsaa fat i Slutningen af 1901. I et Brev den 10. Decbr. skriver Rasmus Jensen, Skørring: „Søndag den 8. Decbr. holdt Skørring og Omegns Husmandsforening Generalforsamling. Det blev vedtaget, at vi vilde indmelde os i „Dansk Husmandsforening“. Jeg har været en Del omkring i den sidste Tid, og saa ofte Lejlighed gaves, anbefalet Husmændene at danne Foreninger. Det lader ogsaa til, at der er nogen Stemning derfor, men der mangler vistnok Mænd, der vil tage fat og sætte Sagen i Gang, eller ogsaa er det vanskeligt at træffe disse.“

Men allerede i Løbet af Januar og Februar Maaneder 1902 viser det sig, at Oehlerich slet ikke forstaar at holde sammen paa Sagerne. Baade Karl Hansen, Ankerstræde, og Jørgen Nielsen, Viby, bliver hen paa Vinteren mere og mere klar over, at Sammenslutningen er forhastet. Ganske stille dør Landsforeningen i Løbet af Foraaret

1902. Hr. Oehlerich prøver en kort Tid at puste lidt Liv i den kære afdøde, men det mislykkes heldigvis.

Hver Landsdel tager nu fat for sig. Afslutningen blev forresten ret drastisk; ved forskellige Artikler i „Husmandsbladet“, særlig en den 15. Novbr. 1902, samme Dag, som Jyderne holdt Møde i Aarhus, toges der haardt fat af Oehlerich.

Den 2. Novbr. havde han modtaget følgende Brev fra Jørgen Nielsen:

Til Redaktør Oehlerich!

Karl Hansen, Ankerstræde, Carl Hansen, Vinde, og jeg havde, som Du maaske ved, en Sammenkomst i Aarhus i Sommer, hvor vi enedes om at samle de to Provinsers Foreninger hver for sig, henholdsvis i Jylland og Sjælland, da det maatte anses for at være ret usandsynligt, at der vilde møde nogle fra Sælland, naar Mødet blev holdt i Jylland og omvendt.

Rigtigst vilde det være, om Bestyrelsen for Dansk Husmandsforening samledes forud for disse Møder. Carl Hansen, Vinde, og jeg enedes saa om, at vi samler Bestyrelsen til Møde forud for Sendemandsmødet for at klare, hvad der kan være. For Jyllands Vedkommende har vi sendt Indbydelse til alle Foreninger, og Mødet er ansat til den 15. Novbr., Kl. 12. Kunde det saa ikke være heldigt, at Bestyrelsen samledes Kl. 10? Jeg tror, at det tjener os alle bedst. At Foreningen vil faa Gavn af, at Styrelsen er samlet, er der ingen Tvivl om. Altsaa mødes Styrelsen for „Dansk Husmandsforening“ i Aarhus paa Højskolehjemmet den 15. ds., Kl. 10 Formd.

Jørgen Nielsen.

Dette hensynsfulde Brev tog aldeles Vejret fra den gode Oehlerich, der i Bladet fremkom med Ubehersket-

heder, som „disse Herrer vil opkaste sig til Enevoldsherrer i „Dansk Husmandsforening“ og træffe Bestemmelser om Foreningens Anliggender udenom Formanden.“

„Dansk Husmandsforening“ afholdt sit Sendemandsmøde 29. Novbr., hvor Oehlerich trak sig tilbage.

Til Bestyrelsen valgtes: Chr. Nielsen, Jerslev pr. Vejle, Formand, Jens Hansen, Skalbjerger, Næstformand, N. P. Jensen, Vonge, Skriftfører, Jens Bay, Sparkær, Tilsynsmand, Jens Chr. Jensen, Randrup, Tilsynsmand.

Det blev Gravstenen over Dansk Husmandsforening, da Oehlerich den 15. December skrev i „Husmandsbladet“:

„Efter at jeg nu har trukket mig tilbage fra al Deltagelse i Husmandsbevægelsen, indlader jeg mig ikke paa at drøfte dette Spørgsmaal, hverken ved Møder eller i Breve, hvorfor alle Henvendelser i saa Henseende forbliver ubesvarede.“

Derefter gled Oehlerich og hans Blad helt ud af Bevægelsen, og i nogle Aar hørte man aldrig noget til Bladets Eksistens. Først efter at det var bleven klart, at Knud Thøgersen ikke kunde naa frem til Ledelsen i Husmandsorganisationen, saa man en Gang imellem en af Knuds pebrede Artikler mod „Lederne“, hvad der satte lidt Liv i Landskabet og mindede om „Husmandsbladet“s Eksistens.

I Slutningen af Maanedene modtog Carl Hansen, Vinde, et Brev fra Oehlerich, der sluttede saaledes:

„Det Muldvarpearbejde, der føres i smuk Forstaaelse mellem Regeringspartiet, Landboforeningens og Agrarfor-

eningens Ledere er saa mægtigt, at jeg vil prøve dette Forsøg paa at modarbejde det, før jeg griber til Kampen og afslører hele Ynkkeligheden.

Kommer Du for egen Regning eller andres til København, da rejs absolut herud. Det jeg kan fortælle Dig, kan jeg ikke skrive. Hovedsagen er, at jeg skal ryddes af Vejen.“

I Løbet af Marts og April søger Oehlerich at intrigere de andre Bestyrelsesmedlemmer op mod hinanden indbyrdes. Karl Hansen, Ankerstræde, og Carl Hansen, Vinde, sætter da igennem at faa et Møde med O. i København den 13. Maj. I Dansk Husmandsforenings Forhandlingsprotokol findes kun et eneste beskrevet Blad og det omhandler dette Møde den 13. Maj. Bladet er mig velvillig overladt af Carl Hansen og er interessant i al sin Lidenhed. Punkt 2 omhandler kort dette: „Man er enig i at stille Forslag paa næste Sendemandsmøde om Organisation provinsvis saaledes, at de provinsielle Fællesforeningers Formænd fremtidigt kommer til at danne Dansk Husmandsforenings Bestyrelse.“

Dette Punkt betegner det afgørende Brud med Oehlerich. Kort efter faar Carl Hansen fat i et meget interessant Brev dateret 19. Maj til Jens Hansen, Skalbjerger, hvori der prøves paa at sætte Jens Hansen og Jørgen Nielsen op mod de to Carl Hansen'er. Brevet har Oehlerich ladet sin Datter skrive, og det lyder saaledes:

„Ved Mødet i København tilbød K. H. og C. Hansen at ville ordne Foredragene. C. H. for Jylland og K. H. for Øerne. Men forud havde Fader besluttet at bede dem om at samle det hele paa deres Haand; ligesom han vilde bede J. N. at samle Oversigt over alt vedrørende indgaaende Ansøgninger og Pengenes Fordeling. Nu er han jo nødt til at bede Dem og J. N. holde godt sammen, og

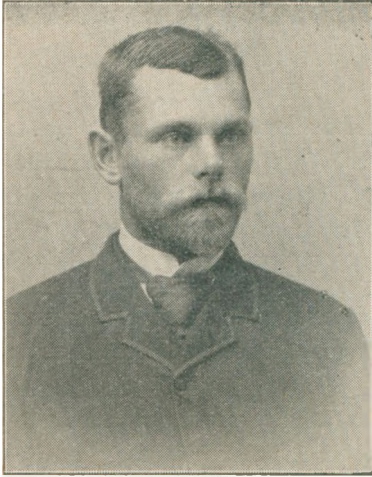
han gør sikkert Regning paa Deres og J. N.s Tillid og Venskab, trods de Forsøg, der er gjort paa at sætte Splid ogsaa mellem dem og ham.“

Nu gøres aabenlyst Oprør mod Oehlerich. Det kan indvendes, at det valgte Tidspunkt var mindre heldigt valgt, og O. benytter straks dette til et kraftigt Angreb paa Carl Hansen (Løjtnant, som han spottende kaldes). Karl Hansen, Ankerstræde, og Jørgen Nielsen, som han nu ogsaa er rasende paa. Særlig angreb han J. N., som han beskylder for at have smidt 3 Ansøgninger væk under sin Virksomhed som fungerende Formand under O.s Sygdom. O. slutter sin Rundskrivelse til D. H. saaledes:

„At slige Handlinger af Mænd, der opstiller sig som Førere, ikke bidrager til at give Husmandsforeningerne Anseelse siger sig selv.

Ogsaa indenfor D. H. har J. N. været saa ubesindig at benytte sin Funktionstid til at lade sig udbetale en betydelig Sum af Planteavlsudvalgets Midler til Rejser, som han ikke har foretaget for dette og uden at spørge mig som Formand for Planteudvalget om Tilladelse dertil, ja, uden at give mig nogen Meddelelse derom. Ved Sendemandsmødet skal jeg oplyse flere andre Misgreb, som helst skulde omtales inden Døre. Det er saare ubehageligt at skulle give Oplysninger som foranstaaende, men jeg anser det for min Pligt, nu da jeg trækker mig tilbage fra al Deltagelse i Husmandsbevægelsen, at henlede Opmærksomheden paa den Fare, der ligger i at lægge Ledelsen i Hænderne paa Mænd, der maaske mener det godt, men hvis Begreber om Sandhed og Ære er saa forvirrede, og hvis virkelige Evner er saa ringe, at de kan gøre sig skyldige i en Opræden, som kun kan undskyldes under den Forudsætning, at de i høj Grad lider af den for Tiden saa ofte forekommende Sygdom, der gaar under Navn af

Storhedsvanvid. Dette er min sidste Meddelelse til Husmandsforeningerne. Jeg tager ikke Del i noget som helst vedrørende disse efter Sendemandsmødet.“

Carl Hansen.

Disse ubeherskede Udtalelser, der borttog sidste Rest af Sympati for Oehlerich, sluttede meget betegnende med følgende: „Kun de Foreninger, der holder mindst 5 Eksemplarer af Husmandsbladet, vil jeg bistaa med Raad og Vejledning.

Det var særlig Carl Hansen, Vinde, nu Redaktør i Skive, (se den moderne Husmandsbevægelse 44 o. fl.), der førte Kampen mod Oehlerich.

— Jens Clausen mente egentlig, at Carl Hansen var den Tids dygtigste Mand og betydeligste Agitator indenfor Husmandsbevægelsen. Men Døgnpolitiken tog ham for tidlig; og Jørgen Nielsen traadte i Forgrunden.

JENS CLAUSENS SIDSTE AAR

Den 26. Maj 1903 døde Jens Clausens Hustru. Det var et saare haardt Slag for den gamle Mand, som jeg ogsaa før har nævnt. Han gik i lange Tider og nagedes af Selvbebrejdelser, fordi han mente, at han ikke havde taget Hensyn nok til hende. Den rastløse Natur, han jo alle Dage havde været, blev langt fra dæmpet af Sorgen over Ensomheden. Tværtimod. Han begyndte nu at flakke om i hele Danmark. Et Aar her, og et halvt Aar der. Der menes bestemt, at Jens Clausen skal have boet nogle og tyve forskellige Steder. Endelig slog han sig vistnok i 1910 ned i Ljørring Mejeri ved en af sine Svigersønner, der, saa vidt jeg har kunnet forstaa, kom til at betyde meget for den gamle Stridsmand. Jeg stod i disse Aar i jævnlig Brevveksling med ham. I det følgende gør jeg et lille Uddrag af Breve og Artikler fra ham. — Den 10. Maj 1905 boede han i Vadum og skrev derfra:

Kære Damsgaard!

At der har været et stort politisk Møde i Sulsted, det har Du selvfølgelig allerede set i Aviserne; men at jeg var til Stede for paa nært Hold at høre og studere disse Uroens Mænd, det ved Du. naturligvis ikke, for derom meldte Avisen intet, men jeg var til Stede og gjorde nogle Betragtninger og Erfaringer, som jeg paa Grund af

Mangel paa interesserede Omgivelser vil meddele Dig. Jeg fik Køretur derved med fire af Sognets største Gaardejere, og ved den Tale, der blev ført paa Vejen hen og hjem, blev jeg vidende om, at de var Modstandere af en Udvidelse af den kommunale Valgret, at de var misfornøjet med Jens Jensen, Sønderup, og ingen Sinde havde givet ham deres Stemme, og ønskede Jørgen Hald til Rigdagsmand ved næste Valg. Disse fire Herrer var alltsaa kørt til Sulsted for at demonstrere mod J. Jensen, Sønderup, og give Fæbropartiet med Jensen, Onsted, i Spidsen deres Tilslutning.

Hvilken Logik er der nu egentlig i dette, at Folketingets Venstre (Zahle og hans Folk), der udtraadte af Reformpartiet, fordi dette Parti ikke var dem radikalt nok, og saa ser vi, at de saa udmærket godt kan gaa sammen med de mest konservative og bekæmpe dens tidligere Meningsfæller. De paastaar jo nok, at det er Regeringen, der er svunget nogle Grader til Højre; men min Erfaring i Søndags har overbevist mig om, at kan Jensen, Onsted, gøre saa stor en Svingning, at forlade Reformpartiet og lade sig bruge som en lydige Tjener og virksom Talerør for Sundbykredsens konservative Vælgere, saa er jeg overbevist om, at hans Samvittighed ikke er mere ømfintlig, end at han godt uden Skrupler kunde have været med i den Svingning Regeringen havde gjort.

Jeg har endnu ikke faaet Øje paa Regeringens Svingning; men derimod er jeg overbevist om, at kunde det lykkes for Zahle og hans Folk, at drive en tilstrækkelig stor Kile ned i Reformpartiet og Vælgerne, hvortil Slagordet „Stor Indskrænkning af Militærudgifterne“ skal tjene, saa havde d’Herrer Spillet gaaende, og vi kom til at lede i Landevejsgrøften efter en Udvidelse af den kommunale Valgret, Understøttelse til Højskolerne, Rejseunderstøttelse til Husmændene m. m., men derimod kunde der blive Tale

om lidt Told paa Korn, smaa Heste o. s. fr. Og kan Zahle og de store Bønder blive som „to Hjærter med et Slag“, hvad Mødet i Sulsted vidnede om, saa kan vi sikkert vente mange artige Ting. Lad os derfor haabe, at Vælgerne vedbliver at være vaagne. Og der gør Uroens Mænd sikkert en god Gerning. De rykker i Frihedstræet, og derved gror det sig mere fast.

En venlig Hilsen fra din

Jens Clausen.

Vi var dengang svært enige. Aaret i Forvejen havde han derimod været ikke saa lidt vred paa mig. Jeg havde i Thisted Amtstidende skrevet en maaske nok lidt ensidig Artikel om „Kirken og Nyrationalismen“. J. Clausen svarede da i Bladet:

KIRKEN OG NYRATIONALISMEN

(Artikel i »Thisted Amtstidende« 15. Marts 1904)

I dette Blads Nr. 58 har Hr. D. atter funden Anledning til at fremkomme med et Aandsprodukt, men denne Gang just ikke oplysende.

At der er enkelte Mangler ved vor Kirke, politisk set, er vist noget, vil alle ved. Hvortil skulde ellers Menighedsraadene m. m. Det er jo, som Hr. D. maa vide, Statsmagtens Hensigt at reformere vor Folkekirke, men hvorledes den bliver, ved ingen; og hvorledes det efter Hr. D.s Mening burde være, har han glemt at oplyse om. Altsaa, vi faar lade det ligge indtil videre, maaske vi saa senere faar Lejlighed til at tale derom. Hr. D. er just ikke en udpræget klog Stats- eller Kirkemand, for var han det, saa vilde han ikke puste til Urosflammen indenfor sin egen Lejr (Folkekirken) og samtidig ruste til Kamp mod de Nyrationalister, da de som bekendt er sat udenfor af Biskop Skat Rørdam, rimeligvis med Minister I. C.

Christensens Billigelse. De er saaledes gjort uskadelige i Arbejdet indenfor Folkekirken, og man skulde saa synes, at de maatte have Lov til at dyrke Gud paa den Maade, de finder mest Glæde og Opbyggelse ved; men det synes som om Hr. D. er af en anden Mening, ellers havde han vel næppe skænket dem saa stor Opmærksomhed, som sket er. Hr. D. skriver, at den Hovedsandhed, de Nyrationa- lister stærkest angriber, er Loven om Jesus som Guds Søn. Her kunde være Grund til at spørge: Er vi ikke alle Guds Børn, og oplyse, at Jesus aldrig har sagt om sig selv, at han var Gud. Tillige vil han forsøge paa at bevise, at vor kirkelige Autoriteter, hvortil Hr. D. vel sagtens hører, har ladet det være dem mere magtpaalig- gende, at forandre Bibelen efter deres Ønske end efter at give Sandheden Æren og oplyse og retlede Menighederne til den rette Forstaaelse af Jesu Mission. Jeg vil ind- skrænke mig til blot at omtale et Par af de lutherske Dogmer, for hvilke der endog, efter hvad der er offentlig udtalt af en Mand som Pastor Klavenes, umulig vil kunde hentes Beviser fra Bibelen. Enhver, der kender en lille Smule til Kirkehistorien ved, at det i Aaret 325 blev be- stemt at fastslaa Treenighedsdogmet som guddommeligt Sandhed, som senere af Athanasius udvikledes i en Form, der absolut er meningsløs. Men dog skal vore 'Præster den Dag i Dag aflægge en højtidelig Ed paa, at de vil lære efter den og holde dem den efterrettelig i alle Maader. — Her en lille Prøve: „Men dette er den rette kristelige Tro, at vi ærer en Gud i Trefoldighed og Trefoldigheden i Enheden, idet vi hverken sammenblander Personerne eller udskiller Væsenet. En er nemlig Faderens Person, en Sønnens, en den Helligaands. Men Faderens og Sønnens og Helligaandsens Guddom er en; Herligheden er lige stor, Majestæten lige ivrig. Som Faderen er, saadan er Sønnen,

saadan den Helligaand. Uskabt er Faderen, uskabt er Sønnen, uskabt er den Helligaand.

Umaalelig er Faderen, umaalelig er Sønnen, umaalelig er den Helligaand. Evig er Faderen, evig er Sønnen, evig er den Helligaand. Og dog er der ikke tre evige, men én evig. Ligesom der ikke er tre uskabte, heller ikke tre umaalelige, men én uskabt og én umaalelig. I lige Maade er Faderen almægtig, Sønnen almægtig, den Helligaand almægtig, og dog er der ikke tre almægtige, men én almægtig. Saaledes er Faderen Gud, Sønnen Gud, Helligaanden Gud, og dog er der ikke tre Guder, men én Gud o. s. v.“

Det vilde føre for vidt at citere det hele. „Den, som altsaa vil blive salig“, føjes der endnu til, „maa tænke saaledes paa Treenigheden“. Det er for oplyste Mennesker let at indse, at var dette sandt, vilde kun faa Mennesker blive salige, men saadan lærer vor Kirke jo ogsaa; thi at tænke saaledes er en Umulighed.

Hvad det her gælder, er jo imidlertid alene Spørgsmaalet om, hvorvidt den af Luther fra den katolske Kirke adopterede Treenighedsdogme ogsaa findes i Biblen. I Virkeligheden er dette nu ikke længere noget omstridt Spørgsmaal mellem videnskabelig, dannede og sandhedskærlige Teologer, men dog ser vi, at vore protestantiske Teologer — der jo ikke godt kan paaberaabe sig de katolske Kollegaer. Ja, de er desværre endog i den Grad bleven Sandheden utro, at de for at skaffe Kirkens Treenigheds-lære en Støtte af Bibelen, har indsmuglet i denne et vit-terlig falsk Skriftsted, som allerede Luther havde udeladt af sin Bibelovertrædelse, idet han samtidig udtalte sin Forbandelse over enhver, der atter skulde vove at smugle det ind. Derfor er det ikke til Ære for vor ortodokse lutherske Teologer, at de, for at faa et Skriftsted at støtte

dette Dogme paa igen, ved en Oversættelse af Biblen har indført det af Luther udeladte Skriftsted. 1. Joh. 5,7.

Allerede af dette Skriftsteds Tilblivelseshistorie fremgaar det tydeligt, at der ikke fra Bibelen kan hentes noget Bevis for den kirkelige Treenigheds Dogmes Sandhed. Det var i det femte Aarhundrede, at der i Afrika under Paa-virkning af hedenske Forestillinger, at den berygtede Biskop Vigilius fabrikerede nævnte Skriftsted.

Først i den allerseneste Tid efter 1870 har Følelsen af det aabentbart skandaløse i, at den hellige Skrift paa den Maade blev forfalsket, ledet til, at man i norsk Bibeloversættelse har sat Stedet i Klammer og i al Stilhed med smaa Typer indskudte den dannede Læser en vejledende Bemærkning.

At Jesu ikke gjorde sig til Gud, fremgaar af det hele Ny Testament, saaledes hos Johs. 17, 21., der lyder: „Paa det de maa alle være et ligesom Du Fader i mig og jeg i Dig, at de og skulle være et i os osv.“, saa her taler Jesu jo kun om, at han er et Menneske, der sammen med sine Disciple vil leve som et i Faderen. Og da han i Getsemane siger: „Fader er det muligt osv.“ og paa Korset: „Fader i dine Hænder befaler jeg min Aand“, og: „Vor Fader, Du som er“ osv., vidner ikke det altsammen om, at han anser sig som Mennesket, Guds Søn.

Vore ortodokse Teologer, — hvortil Hr. D. utvivlsomt hører — begaar i en anden Henseende en stor Synd mod deres Samtid, deri, at de prædiker om Bibelens Ufejlbarelighed; derfor de mange Sekter og deraf igen den megen Ufordragelighed. Gjorde de derimod Bibelen til det, den er, et Menneskeværk, der bestaar af 66 Bøger, der omtaler et Tidsrum af ca. 1000 Aar, saa vilde den Kamp med Bibelsteder som Vaaben høre op, og dens Kærne „Gud, vor Fader, vi hans Børn, og vi alle Brødre“, paa en anderledes velsignet Maade blive det raadende og

bærende i hele vort Samfundsliv. Foruden de vitterlig indførte Fejl indeholder Bibelen saa mange Modsigelser, der umuligt kan have højere end Menneskeaaender til Forfattere. Her skal anføres enkelte. Der er to forskellige Historier om Skabelsen og Syndfloden, to forskellige Gengivelser af de 10 Bud. I Sam. 24, 1. siges det: Gud fik David til at tælle Folket, i Krøn. 21, 1. siges det, at det var Satan, der gjorde det. I 1. Mosebog, 11, 1. siges det, at var Gud, der fristede Abraham, men i Jacob 1, 13. fortælles, at Gud fristede ingen. I 1. Mosebog 32, 30. staar der: „Jeg har set Gud Ansigt til Ansigt“, men hos Johs. 4, 12. staar, at ingen nogen Sinde har set Gud.

Saaledes er der en Mængde, ogsaa i det Ny Testamente. Kort sagt: Den, der fortæller Børn og barnlige Sjæle, at Bibelen er en ufejlbarlig Vejleder i Moral, han undgraver helt bestemt Grundloven for Ret, Sandhed og det Gode. Derfor, at holde paa Bibelen som ufejlbarlig kan jeg ikke, og kaste den bort vil jeg ikke. Saa er der kun en Udvej. Vi maa betragte Bøgerne, saavel i det Gamle som det Ny Testament, som fuldkomne menneskelige Bøger, og bruge vor Forstand og Samvittighed overfor dem, som overfor alt andet, vi læser og hører.

Betragtet som en Beretning om Religionens Udvikling op gennem Tiderne, bliver Bibelen interessant og værdifuld. Thi den viser Fremskridt i Menneskets Tanker om Gud, lige fra det raa, barbariske og grusomme i Josva og Dommernes Bog til det milde og kærlige i Bjergprædiken og Lignelserne. Vi ser, at der gaas fra Tilbedelse af saadanne livløse, sære Ting som Træ, Sten osv. over til den ene sande Gud. Din og min og alles Fader, hvorfor vi alle som Søkende skal leve Kærlighed med hinanden. En bedre Religion kan ikke findes. Det er min Trosbekendelse, saa faar Hr. D. kalde denne med hvad Navn, han vil.

—n.

Nu var der det morsomme, at J. Clausen først 5—6 Aar senere fik at vide, at D. var den samme som Forfatteren af denne Bog. I Diskussionen sammenlignede jeg Præsten og Skomageren paa en Maade, Jens Clausen fandt utilbørlig, og han huskede mig det længe. Den 27. April 1912, kort efter at min lille Pjece „Folkets Ret i Folkets Kirke“ var udkommen paa Albert Bayers Forlag, fik jeg et af de Breve, der ogsaa karakteriserer Jens Clausens Karakter saa udmærket. Han havde i et Brev 3 Uger før bedt om Pjecen, men i Travlheden havde jeg glemt det.

Nu skrev han:

Kære Damsgaard!

I mit forrige Brev bad jeg dig om at sende mig din lille Bog, som for nogle Dage siden blev anmeldt i „Aalborg Amtstidende“. Send den paa Efterkrav. Jeg betaler gerne alt; men du faar finde dig i, om jeg finder noget, der er i Strid med Sandheden, som den er aabenbaret for vi Nutidsmennesker, at jeg da siger det — selvfølgelig privat —. Offentligheden er naturligvis spærret for saadan en Kætter som mig. Her passer Blædels Ord, at „Religionens Levedygtighed er afhængig af, at Skrifterne holdes i en saadan Uklarhed og Dunkelhed, at en Tilpasning og Ordfortolkning er mulig.“ Det er noget, der ikke maa meddeles Lægfolk!

Dit lille Skrift er vist paa enkelte Punkter tilstrækkelig ren, siden Redaktøren i Aalborg dertil kan knytte sine Kommentarer.

Hoslagte Udclip er, som du kan se, en Prædiken af Grundtvig. Disse Grundtvigs Ord troede jeg vilde være kærkommen for de Mænd, der kalder sig Grundtvigianere, og som af Folket er valgt til at styre og lede Folkekirkens Anliggender. Jeg sendte derfor en Afskrift af denne Prædiken til „Tiden“ og bad høfligt om at faa den optaget.

Der hengik saa 3—4 Uger uden at mit Ønske blev opfyldt. Jeg bad saa atter om Plads. Men saa kom det straks tilbage J. C. C.s egen Underskrift for, at „Tiden“ ikke havde Plads. Jeg har ogsaa forsøgt det i „Aalborg Amtstidende“, men heller ikke der var der Plads for Grundtvigs Kirkesyn. Derimod optog „Jydsk Morgenblad“ det, og derfra er Udklippet.

EN RIGSDAGSPRÆDIKEN AF GRUNDTVIG

I 1856

„Idet jeg paa Folkekirkens Vegne skal byde de danske Rigsdagsmænd velkommen og ønske dem Himlens Velsignelse til deres Dagværk, da maa jeg ønske at lægge dem en vigtig, i vore Dage meget miskendt Sandhed paa Hjerte, som den findes udtrykt i den vise Salomons Ordsprog 4,17: „Bevar dit Hjerte fremfor alt det som bevarer, thi derfra gaar Livet ud.“

Hvad skulde jeg ogsaa enten i Folkets eller i den sande Menneskefriheds og Borgerfriheds Aand hellere indskærpe det danske Folks Tillidsmænd. Saavist nemlig, som Gud ser paa Hjertet, da maa ogsaa Hjerteligheden som Hjertets Bevarelse være Vilkaaret for Himlens Velsignelse, og saavist, som heller intet Folk velsigner andre Love og Indretninger end dem, der er efter deres Hjerter, saa kan jeg umulig indskærpe dem andet end hvad der ene har Himlens og Jordens Velsignelse med sig og hvad alle Lovgivere skulde føle Vigtigheden af; men hvad dog fremfor alt i vore Dage de lovgivende Forsamlinger, smaa eller store, kongelig eller folkelig af Navn, sædvanlig enten glemmer eller tænker dog alt for lidt paa: Menneskehjertets Trang og Ret til Frihed i sine egne Anliggender, og Følgerne af denne Trangs og Rets Miskendelse, som enten er Død og Dorskhed eller Raseri og Voldsomhed, fordi, hvad man gør, saa er det dog alene fra Hjertet Menneske-

livet udgaar. Ja, visselig ved vi det alle sammen, naar vi kun i et saligt Øjeblik vil besinde os derpaa, at det dunkle Dyb inden i os, som vi kalder vort Hjerter, og som ingen af os kan maale, det er Vuggen baade for vore Glæder og vore Sorger, altsaa ogsaa for vor Lykke og vor Ulykke, saa det samme Hjerter maa nødvendig ogsaa være Moder-skødet for at vor Livskraft, vi nærmest hver især kalder vor egen, eller den Livskraft, vi kan have tilfælles med hele vort Folk eller med hele Menneskeslægten, som vi kalder Aanden; saa vil vi være lykkelige og bidrage, hvad vi kan, til at gøre vort Folk lykkeligt, da maa vi aldrig glemme, at Menneskelykken er en Hjertesag, og at Menneskehjertet har sin egen Lov, som det og Livkraften, som udgaar derfra, ufravigelig følger uden at nogen anden Lov eller lovgivende Forsamling i hele Verden kan forandre eller forhindre det. Overalt derfor, hvor man giver borgerlige Love for Hjertet, hvad det skal tro eller hvad det skal føle sig lykkelig ved, der gør man kun Vold paa Hjertet uden derved i mindste Maade at kunne forandre det, ja, uden dermed at kunne udrette andet end at saare Hjertet og saavidt mulig gøre Mennesker ulykkelige. Og er dette Tilfælde alle Vegne, hvor Mennesker bor og bygger, saa er det fremfor alt saaledes i vor lille Danmark, der bebos af det hjerteligste Folk under Solen. Ja, hvad enten man tror det eller ikke, saa er det dog saaledes og har været saa langt vi kan gaa tilbage i det danske Folks Historie, ligesom det al Tid og alle Vegne er med Kvinden, om hvem vi alle ved, at alle mulige Fornuftgrunde er aldeles spildte for hende, naar vi vil have hende til at prise sig lykkelig ved, hvad der saarer og knuser hendes Hjerter.

Idet vi i Dag møder i den danske Folkekirke, der ligesom Folket i det hele maa modtage sine borgerlige Breve ene fra Kongen og Rigsdagen, da har vi vistnok Opfor-

dring til at anvende det sande Ordsprog om Hjertet og Livet som udgaar derfra, paa denne vor Folkekirke, som baade for at svare til sit Navn, og fordi den opholdes paa hele Folkets Bekostning, skal aabenbart saavidt mulig være efter hele Folkets Hjerte. At vi har beholdt og ved Grundloven, saavidt det stod til os, har grundfæstet en saadan Kirke-Anstalt paa fælles Bekostning, det kunde vi derfor aldrig forsvare, dersom vi ikke med det samme havde gjort Trossagen, som vi alle ved er en Hjertesag til en fri Sag, der ingen Indflydelse skal have paa de borgerlige Forhold og Rettigheder; thi enhver saakaldt Statskirke, hvori et helt Folk borgerlig bindes og tvinges til at bekende den samme Tro, enten de har den eller ikke, enhver saadan Statskirke viser ikke blot en rædsom Ligegyldighed for Sandhed, men en ligesaa rædsom Yndest for Hykleri i Menneskets højeste og helligste Anliggende, men er som en uhyre stor Stenkirke, den tungeste Sten, der kan væltes paa et Folks Hjerte, en Byrde, hvorunder Danmarks ømme Folkehjerte kun alt forlænge har sukket.

Men skal der være nogen Billighed i at vedligeholde en saadan Folkekirke paa hele Folkets og Landets Bekostning, da er det ingenlunde nok, at Folk har Lov til at være udenfor den saakaldte Folkekirke; men der maa saavidt muligt sørges for, at Folket kan være derinde, kan have Gavn og Glæde af den, det vil sige, finde den Bestyrkelse og Trøst, Oplysning og Opbyggelse, som deres Hjerter trænger til og forlanger; thi skal en stor Del af Folket gaa ud af Folkekirken for at finde det med ny Bekostning og Opofrelse, da bliver den saakaldte Folkekirke dem nødvendig en Torn i Øjet, og en saa meget tungere Byrde, som den altid vil skælde dem ud for Sekter og Kættere.

Til at forhindre denne store Ulempe, som tillige er

en stor borgerlig Ulykke, har vi imidlertid nylig gjort et Kæmpeskridt ved at vedtage Sognebaandets Løsning, og derved styrte det lille Pavedom sognevis, der er lige saa utaaleligt for Menneskehjertet som det store Pavedom, der vil strække sig til den ganske Kristenhed; men der mangler endnu en tilsvarende, Tungebaandets Løsning for Præsterne i Folkekirken, saa de frit kan tale af Hjertet og til Hjertet, som de selv tror Kristendommen og forstaar den hellige Skrift, eller naar vi dog lægger Regeringen paa Hjertet, at lade Friheden uforstyrret, som om vore Præster og Bisper tillige med vore Præstelærere har taget sig selv.

Men for at dette kan ske, og for at Hjertet i sit højeste Anliggende kan være sikker paa at beholde sin Frihed, da maa Lovgivningen for Folkekirken nødvendig hel og holden, som det sig efter Grundloven bør, blive hos Kongen og Rigsdagen, da al Erfaring lærer, at der hvor den saakaldte Gejstlighed enten helt eller halvt kommer til at raade for Kirkelovene, der bliver den ubarmhertig i højeste Grad, thi den herskende Gejstlighed har aldrig haft mindste Medlidenhed med Folkehjertet, og har aldrig brudt sig om den aandelige Død, der er en nødvendig Følge af alt Præsteherskab, fordi Livet udgaar fra Hjertet, men det har altid indmuret og befæstet sig i Stenkirken til at staa og falde med den. Dette bør jeg sige med højeste Alvor, og dette bør jeg haabe skal ej være forgæves sagt, da jeg i et halvt Aarhundrede har været bekendt i Danmark og hele Norden som den, der kæmpede ivrigst netop for den Tro og Lærdom, der i tre hundrede Aar har været Folket og Præsterne saavidt muligt borgerlig aftvunget og aftruet. Thi naar jeg desuagtet taler Kirkefrihedens Sag i alle Maader, da er det klart, at jeg nu maa anse, at Samvittighedstvang og al Præsteherskab for ligesaa stridende mod

Kristendommens Aand og vel forstaaende Tarv, som det er utaaelige og fordærlige for ethvert sundt Menneskehjerte og undergravende for det borgerlige Selskab, hvis Grundpiller Ærlighed og Sandruhed aldrig kan have farligere Fjender. Saa gid da kun Danmarks Rigsdag fremdeles som hidtil vil i alt, hvad der angaar Folkekirken, staa fast paa sin grundlovlige Ret, og staa fast paa Frihedens Side, som Hjertet, hvorfra Livet udgaar, slet ikke kan undvære. Da tør jeg love for, at Danmarks frie Folkekirke skal blive en velsignet og frugtbar Moder til Liv med Friheds Aand og Sandheds Kraft i alle Retninger, mens aandelig Død og Trældom nødvendig maa herske, hvis man vil gøre med Haanden, hvad kun kan virkes med Aanden, for det staar urokkelig fast, at fra Hjertet udgaar hele Folkelivet i Ord og i Gerning, i sine timelige, saavel som i sine evige Forhold.“

Du kan nok tænke, jeg gør mig allehaande Forestillinger om den Presse, der ved enhver Lejlighed skilter med Grundtvigs Navn, taler højt og skriver bredt om, at de er de rette Arvtagere af Grundtvigs frie Kirkesyn. Men Aarsagen til Nægtelsen kan være denne, at Grundtvigs Ord skal gøre deres forlorne Grundtvigianisme til Skamme. Naar du nu faar læst ovenstaaende, saa tænker jeg, du udbryder: „Den Jens Clausen er dog vistnok Medlem af Snakkønbjerg Sogneraad, for hans Produktion ligner saa grangivelig P. Mikkelsens, der hører til samme Raad.“

Ja, nu faar du jo tænke, som du vil og kan, men Sagen er, at jeg tror, at hvor der lægges Baand paa Hjærtets fri Rørelser, der begaas Synd mod den Helligaand. Disse Kontraktmennesker, der sammenligner en Præst med en Skomager eller en Socialistredaktør, har ikke erfaret, hvad aandelig Frihed er for et sandhedskærligt Menneske.

Til Slut beder jeg dig at undskyldte, at jeg lægger saa stor Beslag paa din Tid. Men send mig nu „Folkets Ret i Folkets Kirke“, saa hører du nok siden fra mig.

Kærlig Hilsen!

Med megen Agtelse

Jens Clausen.

Dette „Med megen Agtelse“ karakteriserer Jøns Clausens Vrede. Det er den eneste Gang, han i alle sine Breve har benyttet den Sluthilsen, der i Virkeligheden betegner, at han er lige ved at tabe „Agtelsen“ for mig.

3 Uger senere modtog jeg følgende venlige Hilsen:

Kære Damsgaard!

Tak for Bogen! Den var meget bedre, end jeg havde troet. Du er jo for Resten ikke nær saa slem, som du har været. Men der er nu alligevel noget om Præsteløftet, som du ikke ser rigtig paa, og det vil vi tale om, naar jeg kommer til Klim.

Kærlig Hilsen,

din hengivne

Jens Clausen.

Hvis man nu faar det Indtryk, at Jens Clausen bar paa Vrede til J. C. Christensen eller „Aalborg Amtstidende“ for den lille Uoverensstemmelse om Kirkespørgsmaalet eller rettere sagt — det rent redaktionelle Spørgsmaal — for Prædikenen var altfor lang til at aftrykkes i alt Fald i et Dagblad, saa tager man grundig fejl.

I Efteraaret 1914 stod der under Mærket „Søren Bonde“ et meget stærkt Angreb paa J. C. Christensen i Godsforvalter Bertelsens Blad „Ret“ og Artiklen gik over i „Husmandshjemmet“, hvorfra der førtes nogen Diskussion om

Sagen. Nu havde jeg i mange Aar skrevet i „Aalborg Amtstidende“ og „Thisted Amtstidende“ under dette Mærke, og det vidste Jens Clausen. Jeg gjorde ikke noget ved Sagen, da jeg gik ud fra, at alle, der fulgte nogenlunde med, aldrig vilde antage mig for Forfatteren. Men saa fik jeg d. 22. Novbr. 1914 et langt Brev fra Jens Clausen, hvor han blandt meget andet skrev:

„Jeg saa for en Tid siden en Artikel i Husmandshjemmet under Overskriften „Overklassens Samling“ og med Underskrift „Søren Bonde“. Jeg kom da til at erindre, at du skriver under det Mærke, og jeg læste saa Artiklen igennem nok en Gang. Forudsat, at du er Forfatteren til den omhandlede Artikel, vil jeg gøre dig opmærksom paa, at der er sket en stor og meget uheldig Forandring med din Opfattelse af J. C.s politiske Arbejde.

At J. C., som du skriver, „er sjakret over til Højre“, som du beskylder ham for, naar du skriver, at „han gør et klodset Forsøg paa at samle Venstres Overklasse sammen med Højre til Kamp mod Husmændene og den frisindede Underklasse og Mellemlasse“, det kan jeg aldeles ikke se af hans gode Artikler i „Tiden“. J. C. ønsker, at det danske Folk skal enes noget bedre, end det gør, og det har han Ret i, for det Hus, der er splidagtig med sig selv, kan ikke bestaa.

Har jeg gjort „Søren Bonde“ Uret, naar jeg nu til Slut skriver, at hans Artikel forekommer mig at være et Forsøg paa at opagitere hos Husmændene en bitter Stemning mod deres nære Standsfæller Gaardmændene, som J. C. nærmest repræsenterer.“

Kærlig Hilsen fra

Jens Clausen.

Jeg svarede selvfølgelig Jens Clausen, at jeg var uskyldig i den formastelige Artikels Fremkomst.

Allerede en god Maaned før havde jeg skrevet til Godsforvalter Bertelsen, Høng, og beklaget mig over Sagen, som jeg jo iøvrigt vanskeligt kunde gøre noget ved. Jeg modtog fra Bertelsen følgende:

Høng, d. 11. Oktbr. 1914.

Hr. Lærer Jens Damsgaard, Klim.

Deres Brev har jeg modtaget og sendt til „Søren Bonde“. Maaske vil han svare dem direkte, hvis han finder Sagen det værd. Han har brugt Navnet i mange Aar — maaske før Dem — og det er mærkeligt, kan han maaske mene, at man ikke nord for Limfjorden har vidst dette. Rime­ligvis er der mange Søren Bonde'r Landet over, som ikke kender hinanden, ingen enkelt har Ejendomsret dertil. — Men jeg skal gøre mit til, at Misforstaaelse undgaas.

Deres forb.

Bertelsen.

Efterhaanden som Husmandsbevægelsen tog Fart i Thisted Amt, blev det jo Mænd som N. N. Stensgaard, Hurup (se den moderne Husmandsbevægelse Side 102) og Edven Danielsen, Aggersund (se samme Side 103), der kom i Forgrunden. Jens Clauseu udtalte ofte sin Glæde over, at Husmændene samlede sig om den Slags Mænd, vel ogsaa fordi de stod ham saa nær i politisk Anskuelse. Hver Gang, der fra enkelte Sider prøvedes paa at gøre Husmandsbevægelsen til en politisk Bevægelse, var han paa Post. I September 1915 havde Direktør Jens Jensen, Als Brohuse, foreslaaet, at alle Husmænd i hele Landet skulde samle sig i et stort Parti. Straks var Jens Clausen der, og han skrev nedenstaaende i „Aalborg Amtstidende“:

Siden Hr. Jens Jensen, Als, fremkom med sin originale Opfindelse, at Husmændene over hele Landet skulde

slutte sig sammen i et eneste stort Parti, har jeg troet, at der skulde være kommen Røster frem enten for eller imod, men i den Retning har jeg endnu ikke set noget; maaske det bebudede Husmandsstævne, som skal finde Sted i Odense i Januar 1916, er Stedet, hvor Fosteret skal komme til Verden. Den Tanke, at Husmændene med D — Gevalt skal indrulleres under socialistisk Styre, er akkurat lige saa gammel som Husmandsforeningerne, og denne Taktik har siden da troligt været fulgt til Tider paa en plump og hensynsløs Maade. Skulde Husmandsforeningernes Ledere virkelig tro, at de i en saa vigtig Sag som den omhandlede, fremdeles tør tale paa Husmændenes Vegne uden at erholde det fornødne Mandat dertil, da er jeg overbevist om, at Organisationen gaar i Stykker, for jeg tror bestemt at det store Flertal ikke vil sælge sin politiske Overbevisning for en Ministertale eller for at komme til at staa i Gunst hos en eller anden af Lederne, Jens Jensen indbefattet.

De Spekulanter, der tror, at Husmændene, særlig her i Jylland, kan købes til at afgive deres Stemme til hvad som helst, tager sikkert fejl. Jeg tror, at Begivenhederne siden sidste Valg har belært dem om, at det er ikke de københavnske Kapitalister eller Socialister, der er deres rette Standsfæller. Det maa være gaet op for enhver Husmand, ogsaa de, der er noget tungnemme, at vil han sikre sig for Misbrug — derved forstaar jeg uretfærdig Skattepaalæg — Indskrænkning i at skrive og tale, Frihed osv., da bør han ikke være med til at sætte Skel inden for Landbrugets Mænd, enten de saa har tyve Køer eller de kun har en.

Kan det blive til Gavn for de almindelige Landbrugere, Husmænd og Gaardmænd, at Husmændene skiller dem ud i deres egne Partier og vælger deres egne Mænd? Vil der ikke gaa noget i Stykker, for Eksempel i deres Meje-

rier, Brugsforeninger, Slagterier, Indkøbsforeninger osv., der jo alle er indrettet saaledes, at Husmanden har samme Ret som Gaardmanden og faar den selv samme Behandling som denne. Jeg tror, der vil gaa noget i Stykker, og det er denne Fællesskabs Aand, der nu er den raadende, som vil gaa i Stykker, om Jens Jensens Foster nogen Sinde skal blive født som et livskraftigt Væsen. Og hvem tror I, „Husmænd“, der særlig vil komme til at føle Følgerne, om det lykkes for disse nedbrydende Kræfter at faa et Skel sat mellem Eder og Gaardmændene?

Ljørring, i September 1915.

Jens Clausen.

Kort Tid efter var „en Husmand“ ude med en Artikel i Husmandshjemmet, og Jens Clausen skrev da nedenstaaende Artikel:

MAKSIMALPRISERNE

„En Husmand“ har i „Husmandshjemmet“ været ude med et Forsvar for Hr. Rodes Foranstaltninger, der jo alle har den skønne Devise: at lindre den økonomiske Trang for de daarligst stillede i Samfundet, og samtidig beklager „en Husmand“ sig over, at en enkelt Husmandskreds har turdet vedtage en Resolution derimod, og fremstiller det som en Brand, der kunde tænde Husmandsbægelsen, jævne den med Jorden og udslette den af Organisationernes Tal. „En Husmand“s Frihedsbegreber maa være af en noget relativ Beskaffenhed, dersom han tror, at de mange Tusinde menige Medlemmer, der staar indenfor Husmandsbægelsen, blindt, uden Kritik, skal følge Lederne i tykt og tyndt. Skal et saadant Krav aksepteres, da tror jeg det bliver den Brand, der kommer til at jævne Bægelsen med Jorden, og ikke omvendt. Tænk paa

Agrarforeningen, da dens Ledere, i sin Tid, i et meget vigtigt Tilfælde, udtalte: „Bag os staar 80,000 Medlemmer“. Døt var den Brand, der opløste den store Agrarforening. Lær deraf, I Husmænd, og gaa ikke hen at gøre ligesaa!

At Hr. Rodes Foranstaltninger skulde være hævet over al Kritik er vel nok for meget at forlange; jeg kan saaledes ikke se, at det var retfærdigt, at der i sin Tid blev sat Maksimalpris paa Brødkorn, men tilladt Møllerne og Bagerne at tage en hvilken som helst Pris for Mel og Brød, de fandt for godt. Og heller ikke kunde jeg indse det retfærdige i, at det blev den fattige, rugavlende Del af Landbrugerne, som kom til at betale denne indirekte Skat, som Forskellen mellem Maksimalprisen og Dagsprisen jo virkelig var. Skade for „en Husmand“, at han ikke kan se dette, men derimod tror, at de Røster, der den Gang lød derimod, var en Bejlen til Husmændene for at komme til at fiske i rørte Vande. Nej, min „Husmand“, det er ikke fra den Kant, Fiskerne har meldt sig! Hr. Rodes Maksimalpris paa Flæsk er „en Husmand“ meget veltilfreds med, selv om han skal bære en lille Part af Byrden. Men selv om „en Husmand“ nu har Lyst og Raad til at bære denne Byrde, der jo af Fagmænd og Mænd, der sætter deres Navne under, hvad de skriver, er opgjort at andrage 17 Kr. pr. Gris, synes „en Husmand“ saa ikke, det er en temmelig stor Byrde at lægge over paa alle Husmænd, der producerer Grise, og hvoraf en Del ikke selv har Raad til at spise Flæsk. Og var det saa saaledes, at alt dette Roderi kom den betrængte Del af Folket tilgode, da burde der ties til meget, men desværre, saaledes er det jo langt fra, nu gaar denne Skat, som ved Maksimalpriserne afkræves Landbruget, over paa andre Hænder, og som Regel Hænder, der har nok i Forvejen. „En Husmand“ skriver noget flot: „Et er at kritisere, et andet er at finde noget bedre“, og deri har han

Ret: Men der er fremkommen mange Forslag, der alle var bedre end Hr. Rodes i den Henseende, at Hjælpen kom dem tilgode, som den var tilsigtet, og det maa vel være det væsentlige. At Hr. Rode saa ikke har villet høre en anden end sig selv, kan være en simpel Følge af, at han er bleven noget svimmel over den store Magt, han er kommen i Besiddelse af, og al den Virak, hans Tilbedere baade i Tide og Utide, lader tilflyde enhver af hans Handlinger.

Til Slut vil jeg minde „en Husmand“ om Ingemanns jævne Ord:

„Vil Dansken i Verden fægte,
men dølger Aasyn og Navn,
jeg ved, at hans Aand er ej ægte,
jeg tager ham ej i Favn.“

Ljørring, den 10. Oktober 1915.

Jens Clausen.

I Brevet lagde Jens Clausen en frankeret Konvolut. Da Jens Clausen havde ventet godt 14 Dage, skrev han til Red. Chr. Johansen og fik nedenstaaende Brev:

Hr. J. Clausen!

Jeg skal gerne optage medfølgende Artikel i „Husmandshjemmet“, naar De vil forandre nogle af de Udtryk, De bruger, som jeg mener ikke tilhører den Tone, der har hjemme i Bladets Spalter.

Ærb.

Chr. Johansen.

Men nu blev gamle Jens Clausen for Alvor vred. Han skrev følgende Brev til „Aalborg Amtstidende“s Redaktør, Hr. Jordan:

Ljørring pr. Aulum, den 12. November 1915.

Hr. Redaktør!

„En Husmand“ har i „Husmandshjemmet“ haft et Par Artikler om Maksimalprisen m. m., som jeg fandt Anled- til at imødegaa.

Den 10. Oktober sendte jeg til „Husmandshjem- met“s Kontor i Aarhus hoslagte Svar.

Men dette Svar var af den Beskaffenhed, at Hr. Chr. Johansen ikke fandt det passende for Bladets Spalter og lod det ligge, uagtet jeg havde sendt frankeret Konvolut til dets Tilbagesendelse. Nu for et Par Dage siden bad jeg ham tilbagesende det, hvad ogsaa skete, men med den Bemærkning, som kan ses af hans Brev.

Grunden til, at jeg ulejliger Dem, Hr. Redaktør, med nærværende er denne:

Jeg anser det for en Ulykke, om Landbodemokratiet skal tabe sin Indflydelse paa Landets Styrelse og derved blive en Malkeko for Landets øvrige Erhverv. Og det tror jeg vil ske, om det lykkes Socialdemokraterne og de radikale (de første ved at fremkalde og nære Misundelse hos Husmændene, og de sidste ved at love dem Guld og grønne Skove) at sætte Skel mellem Husmænd og Gaard- mænd. Og det er jo egentlig dette, som er Midlet til at naa Maalet.

Derfor er det, jeg tilsender Dem nærværende, og det maa De benytte, som De tror er bedst — —

Det vilde glæde mig, om der ved Sendemandsmødet i Aarhus kom Røster frem, som lod Chr. Johansen forstaa, at Husmandsorganisationen er en landøkonomisk og ikke en partipolitisk Bevægelse — —

Ærb.

Jens Clausen.

Redaktør Jordan optog nu det hele i „Aalborg Amtstidende“ og skrev den 11. November følgende:

Man vil lægge Mærke til, at Hr. Johansens Brev er udateret, og at der heller ikke staar noget om, hvor længe Jens Clausens Artikel har ligget hensyltet paa „Husmandshjemmet“s Kontor — en Skæbne, der nok ret ofte overgaar Indlæg, som ikke passer Socialdemokraten Chr. Johansen.

Dernæst er det bemærkelsesværdigt, at Hr. Johansen, der tilhører Partiet med Devisen „Frihed, Lighed og Broderskab“, ganske utilsløret optræder som Censor og ønsker Udtryk i Jens Clausens Artikel ændret.

Men allermest bemærkelsesværdigt er det dog, at Hr. Johansen ikke med et Ord siger, hvad det er for Udtryk han ønsker ændret. Gaar han maaske ud fra som en Selvfølge, at Jens Clausen uden nærmere Paapegning vil forstaa at ændre Artiklen saaledes, at den kommer til at harmonere bedre med hans — Redaktørens — socialistiske Opfattelse af Tingene? Eller er det et Forsøg paa yderligere at forhale Artiklens Fremkomst eller paa at gøre Jens Clausen ked af det, saaledes at han ikke fastholder at faa Artikler optaget i „Husmandshjemmet“?

Hvad nu end Motiverne er — alle vil være enig om, at det er en skammelig og uværdig Optræden af den Mand, der staar som Leder af den jyske Husmandsforening og som Redaktør af denne Bevægelses Organ, et grimt og utiltalende Forsøg paa at knægte Ytringsfriheden indenfor Foreningen. Og det gør jo ikke Hr. Johansens Adfærd mere tiltalende, at Attentatet mod Ytringsfriheden finder Sted overfor en af den jyske Husmandsbevægelses Veteraner, den kloge og rettænkende, gamle Jens Clausen, som alle jyske Husmænd ser op til med Tak og Ærbødighed for hans store betydningsfulde og grunlæggende Arbejde for Husmændene og deres Sag.

Hr. Johansens Bemærkning om „Udtryk, jeg mener ikke tilhører den Tone, der har hjemme i Bladet“, er ganske hen i Vejret. Nedenfor geniver vi Jens Clausens fortrinlige Artikel i Helhed. Enhver kan da dømme om, hvad Chr. Johansen mener er stridende mod den gode Tone i „Husmandshjemmet“. Hvis det ikke er Meningen, at „Husmandshjemmet“ skal være Hjemsted blot og bart for radikal-socialistiske Toner, vil det være umuligt at finde noget der i mindste Maade kan siges at være stødende eller usømmeligt.

Sagen vakte en Del Opmærksomhed, og mange forundredes over, at den gamle Mand skrev saa godt. Ja, „Aalborg Venstreblad“s Redaktør udkastede endog den Beskyldning, at Jens Clausen ikke selv havde skrevet Indlægget. Nu skal jeg selvfølgelig gjerne indrømme, at Jens Clausen maaske de sidste Aar ligesom blev lidt fremmed for den Husmandsbevægelse, han var med til at rejse. Men i det hele og store saa han ret. Grundlinierne forstod han. Han forstod saa saare godt, bedre end de fleste, at Husmandsbevægelsen er en Kulturbryder, hvis Interesse i økonomisk Hensende er, at der rejses flere og flere Husmandshjem. Ogsaa forstod han godt, at de politisk vilde trænge sig frem. I Begyndelsen saa Gaardmændene med Mistillid paa Husmandsbevægelsen, men de fleste har nu indset, at de gode Husmandsforeninger ikke paa nogen Maade vil lægge sig paa tværs af Gaardmændene. Deres Interesse er i det hele og store ens. Husmændene kan i al Almindelighed slet ikke faa Tid til at beskæftige sig videre med Politik. Husmandsforeningerne bør som saadan være upolitiske. Skal de endelig deltage, ved de nok, hvor deres Interesser vil blive varetagne.

Den 9. December 1916 døde gamle Jens Clausen paa Herning Sygehus. Den 15. December blev han begravet paa Klim Kirkegaard.

Et Væld af Kranse dækkede Kisten og hang paa Stole-rækkerne op i Kirken.

Efter Salmen „Han, som har hjulpet hidindtil“ traadte Edvard Danielsen, Aggersund, frem foran Kisten og udtalte paa Husmandsforeningens Vegne:

Jens Clausen var lykkelig da han for 20 Aar siden var med til at rejse Husmandsbevægelsen paa denne Egn. Da han for 5 Aar siden var til Stede paa Husmændenes Delegeretmøde i Aarhus som Hædersgæst og saa, hvor stærk Bevægelsen var bleven, da ved jeg, at Jens Clausen var glad. Hans Minde skal være æret, fordi han rejste denne Sag blandt Husmændene.

Frimenighedspræst Søren Anker-Møller: Saadan en Dag som den i Dag, hvor Børn følger deres Fader til Graven, er en Dag, da Minderne kaster Glans. Jeg tror, I tænker tilbage paa eders Barndomshjem baade med eders Mor og med eders Far. Minderne kan ligesom være glemte, men saa kan de vaagne op ved en Lejlighed som denne, og Minderne er en Skat, som det er værd at vaage over. Naar I mindes eders Barndomshjem, kan I kun takke Gud. Derudfra er det vokset, som bærer frem i Livet. Eders Fader var jo ikke saadan et helt almindeligt Menneske. Han var ejendommelig. Vil vi skelne mellem Forstandsmennesker og Følelsesmennesker, da var han jo det første absolut, et grublende Menneske og uroligt. Derfor flyttede han jo fra Sted til Sted. Det vidner om Kraft og Energi, og naar I tænker paa eders Hjem, med Tak, saa vil I vel nok sige, at eders Moder havde den største Part i at bygge Hjemmet, for han var jo Haandværker og lidt derhjemme. Men han var, som Danielsen sagde, en Mand, der kunde se ud over sin egen Dørtærskel. Men selv om

eders Moder særlig bar Hjemmet, saa tror jeg, I har mange gode Minder fra det.

Det med den stærke Forstand kan jo have megen Betydning, men med Hensyn til det aandelige kan det skabe stor Vanskelighed. Forstandsmennesker forstaar mange Gange ikke, at det er Hjertets Vej, Ordet skal gaa. Det, at han var det stærke Forstandsmenneske, kom ham vist i Vejen her, saa han vilde sige: „Jeg tror paa Gud Fader, men Jesus Kristus var kun en Lærer, ikke vor Frelser“. Hvor vidt han har fastholdt det Standpunkt, ved jeg ikke.

Naar man møder den Slags Mennesker, er der saa mange, der er tilbøjelig til at frakende dem Kristendommen. Men her skal man være varsom. „Dømmer ikke, at I ikke skal dømmes.“

Vi maa huske paa, at mange Mennesker med vildfaren Tankegang alligevel er stillet saaledes overfor Gud, at Gud godt kan yde dem sin Naade. Der er Mennesker, som bifalder alt, hvad Kristentroen lyder paa, og saa kan deres Hjerte være aldeles uden Tro paa Jesus Kristus. Den Stilling er jo vist anderledes almindelig hos os. Nej, vi skal ikke dømme i det Forhold, men overlade Vorherre at dømme om det. Her kan vi tænke paa Apostlens Ord: „Herren kender sine.“

Guds levende Ord er det, der staar fast til alle Tider. Hver, der bygger paa Grundvolden skal nok erfare, at Herren kender sine, kendes ved de, der bygger paa Grundvolden, fordi han deler sin Glæde og sin Kraft og saa kendes Vor Herres Naade som det, der skal sejre i Guds Time.

Det gælder ikke om at dømme andre Mennesker, men hver især at komme til at bygge paa Grundvolden. Men naar vi ikke skal dømmes, saa har vi Ret til at gaa Bønnens Vej, og det er det, der skal give Dybde i en Sammenkomst som denne, at vi ledsager Sjælen med vor For-

bøn, vor alvorlige og hjertelige Forbøn, og det har sikkert Betydning for dem, der kaldes bort herfra, og det vil jeg ønske for I Børn, og det vil have Velsignelse baade for jer og ham. Vi har Velsignelse deri, og vort Liv gror ved det.

Lad os da befale ham til Guds Naade og Barmhertighed. Hos Gud er ingen Vanskeligheder, alle Vanskeligheder ligger i Menneskehjertet. Han slukker ikke den rygende Tande, han knækker ikke det brudte Rør. —

Den afdødes Søn, Claus Clausen, Skaarup Landbrugsskole, takkede paa Familjens Vegne.

Dette Referat sendte jeg til „Amtstidenderne“ i Aalborg og Thisted, og sidstnævnte Sted medfulgte følgende Diskussion:

EN LIGTALE

„Man skal høre meget, inden Ørerne falder af“, siger et gammelt Ord. Jeg har nu her i Bladet for 18. December læst en Ligtale af Frimenighedspræst Anker-Møller, gengivet af Søren Bonde.

Jeg maatte Gang paa Gang spørge mig selv: Er det muligt, at en alvorlig Præst kan føre slig ukristelig Tale — jeg gaar ud fra, at det væsentlige i Talen er gengivet rigtigt.

Frimenighedspræsten klarer den afdødes aandelige Standpunkt ved at lægge ham følgende Ord i Munden: „Jeg tror paa Gud Fader, men ikke paa Jesus som min Frelser“. — Saa fortæller han os, at saadanne Mennesker maa man ikke frakende Kristennavnet — Gud kan godt give dem sin Naade (det vil sige Salighed). — De kan godt høre til den Flok, som Herren kalder sine og kan godt bygge paa den rigtige Grundvold.

Jeg kender ikke Pastor Anker-Møller. — Men at han

ikke er Rationalist, slutter jeg af disse Ord i hans Tale: „Guds levende Ord er det, der staar fast i alle Tider“.

„Ja“, siger den levende Menighed, „det er saandt“.

Men Guds levende Ord siger: Der kommer ingen til Faderen uden ved Jesus. Han er Vejen, Sandheden og Livet. Altsaa: uden Jesus ingen Fader i Himlen.

Guds levende Ord siger: De som ikke tror, at det er mig (Frelsen og Befrieren) skal I dø i eders Synder. Altsaa: uden Jesus ingen Salighed.

Her er det ikke et Menneske, som fælder Dom, men Guds levende Ord som siger: Hvo som ikke tro paa Jesus, er allerede dømt.

Saa gaar Frimenighedspræsten videre i Ligtalen og fortæller: Det, som skal give Dybde i en Sammenkomst som denne, er, at vi ledsager Sjælen med vor alvorlige og hjertelige Forbøn, det har sikkert Betydning for den, som er kaldet bort herfra.

Hvor staar det i Guds levende Ord, at en Sjæl der er gaaet ind i Evigheden, kan nyde Velsignelse af de efterlevendes Forbøn? — Ingen Steder! Det er Menneskeord og Menneskemening; men de forgaar en Gang. Kun Guds levende Ord bestaar.

Og de siger os klart i Lucas 16, at den fattige efter Døden blev henbaaret af Englene i Abrahams Skød — men den rige opslog sine Øjne i Helvede, i Pinestedet. Og af det efterfølgende kan jeg forstaa, at der kunde han ikke komme fra, hvor mange alvorlige og hjertelige Bønner, der end blev bedt for ham.

M. Westrup.

Paa dette Indlæg svarede Pastor S. A. Møller:

SVAR TIL HR. WESTRUP

Jeg maa tilstaa, at jeg ikke har læst Referatet af min Ligtale, da jeg ikke var hjemme de Dage, Avisen var her

i Huset; men som De gengiver dens Tanker, kan jeg ikke vedkende mig dem. Jeg har ikke karakteriseret den afdødes Standpunkt paa den af Dem angivne Maade, men derimod Unitarernes Standpunkt; i hvilken Grad han havde tilegnet sig dette, har jeg ikke udtalt mig om, men jeg har sagt, at han regnede sig til den Retning. Jeg har ikke sagt, at Unitarismen var en Vej til Frelse ved Siden af Vejen i Menighedens Tro; men jeg har sagt i Tilslutning til Herrens Ord om ikke at dømme, at vi heller ikke skulde dømme denne Mand, og jeg har sagt, at det kan opleves, at Mennesker i deres Hjærte er bedre end i deres Tankegang; at et Menneske i sin Tankegang kan være vildfaren og dog i sit Hjærte holde sig saaledes til Vor Herre Jesus Kristus, at han kan meddele ham af sin Naade; men jeg har intet sagt om, at den afdøde var saaledes stillet, for det hører til de skjulte Ting.

Jeg har fremhævet Apostelens Ord: „Grundvolden staa fast og har den Indskrift: „Herren kender sine“, og udtalt, at det var givet os at kunne tro paa og bevidne den ene faste Grundvold, men ikke at afgøre, hvem der bygger paa denne Grundvold, og hvem der ikke gør det; for der kan jo være mange, der ingen Indvendinger har mod Troens Sandhed, som dog slet ikke bygger paa Grundvolden; Herren kender sine, han kan afgøre det. Paa det her omhandlede Punkt tror jeg ikke, at der er nogen Uenighed mellem mig og Dem; derimod bliver vi ikke enige i den sidste Del af Deres Angreb, og det er vist haabløst at skrive derom, da de Meninger, De der fremsætter, jo er fastslaaet som meget væsentlige Sandheder indenfor den Retning, jeg antager, De tilhører. For det første tror jeg ikke, at Lignelsen om den rige og fattige kun skal sige os, at ved Døden er alt afgjort for et Menneske. Det er to Mennesker under den gamle Pagt, der skildres, og det Svælg, der omtales i Lignelsen, gik Vor

Herre jo over, da han nedfor til de Dødes Rige og prædikede for Aanderne, der var i Fængslet (netop det Sted, hvor den rige Mand var), ogsaa for dem, der var genstridige i Noas Dage. Det er den aandelige og ikke den legemlige Død, der danner Grænsen for Frelsens Mulighed, og den kan komme, mens et Menneske lever her paa Jorden, og den kan komme, efter at han er gaaet bort herfra, som Herren taler om det i Matth. 12. 31.—33. At vi maa bede for de døde, og at det er en Kærlighed, vi er dem skyldige. ligger i Ordene „dømmer ikke“, for det vil sige: „Slip ikke Haabet“, men et Haab udeu Bøn er et dødt Haab; og hvis det lægges os paa Sinde i alle Ting at komme frem for Gud som hans Børn i Bøn, saa er vel ikke de kære afdødes evige Vel udelukket som noget, vi ikke kan tale med Gud om. Men naar vi følger vort Hjertes Trang, saa er det et sikkert Vidnesbyrd om, at Bønnen er paa sin rette Plads, hvis vi selv har Velsignelse deraf, det vil sige knyttes nærmere til Gud og den, vi beder for. Skønner man, at man ikke har Velsignelse deraf, er det Tiden at lade være, men indtil det sker, kan vi være visse paa, at Bønnen har Guds Velbehag.

Klim, 23. December 1916.

Søren Anker-Møller.

Ude paa Klim Kirkegaard hviler han nu, den gamle, ejendommelige Husmandsfører. Engang rejser de danske Husmænd et smukt Mindesmærke paa hans Grav. For han var i Sandhed den moderne Husmandsbevægelses Fader. Han kunde synge med Ret det gamle Kvæde:

Harver først, hvad jeg har pløjet,
da du ved, hvad jeg har døjet,
over Stok og Sten man færdes,
sagtens maa da Huden hærdes.

For en Husmand gælder det først og fremmest om at være vaagen. Det var gamle Jens Clausen. Han hørte til de faa af de mange. Men en Gang skal de mange blive som den lille, frejdige Flok, der var med til at rejse Landbostandens Underklasse for at føre den op mod Lyset.

Naar et Samfund skal frem i Udvikling, da maa det ske lagvis. Derfor saa Jens Clausen som den gode Samfundsreformatør altid nedad til de Lag, der laa under Husmændene, Landarbejdernes store Klasse.

Det er ogsaa den Klasse i vort Land, der lider mest, men sikkert ogsaa tier mest med det. Det ér jo bleven saadan i de senere Aar, at de unge Arbejdere fra Landet er draget ind til Storbyerne i Tusindtal. Men Storbyerne har suget mere til sig, end de i Længden havde Brug for. Spekulationen løb fra Efterspørgslen, og da Spekulationen vendte sig om og saa det, gjorde den, hvad Spekulationen altid gør, den smed Arbejderne fra sig, saa mange af dem nu staar uden Arbejde i den bitreste Nød. Her er det Samfundet skal træde til, ikke ved at give Almiser, men ved at skabe en hel ny Arbejdsmark paa Husmandsbevægelsens Grund. Det saa gamle Jens Clausen før og bedre end de fleste af hans Samtid, og derfor siger vi nu, da han er borte: „Ære være hans Minde!“

BØGER OM MÆND

ANDERS NIELSEN

ET LIVSBILLEDE
AF
R. K. BERTHELTSEN

Pris Kr. 2.50

GENERALKONSUL

HENDRIK PONTOPPIDAN

BIDRAG TIL ET LIVSBILLEDE
AF
A. CHRISTENSEN

Pris Kr. 1.25

HÆDREDE HUSMÆND

BILLEDER OG BIOGRAPIER
AF
A. CHRISTENSEN

Pris Kr. 1.00

SØREN AUGUST FJELSTRUP

TIL SINDINGGAARD
BIOGRAFISKE OPTEGNELSER
SAMLEDE AF
AUGUST FJELSTRUP

Pris Kr. 0.90

VILH. BECK

ET BILLEDE
TEONET AF
C. A. ÆGIDIUS

Pris Kr. 1.25

OTTO von BISMARCK

EN KORT LEVNEDS-
SKILDNING FOR FOLKET
AF

FRANDS HOLM

Pris Kr. 2.25

SIGNALFEJDEN

BJØRNSEN OG DANMARK
OMKRING 1870
AF

PETER AUGUSTINUS

Pris Kr. 1.25

PRÆSTEN RASMUS LUND

OG
FRIMENIGHEDEN PAA MORS
AF

JENS DAMSGAARD
KLIM

Pris Kr. 2.25

P. A. HEIBERG
OG HANS HSTRU

AF
JOHANNES GRØNBORG

Pris Kr. 2.25

MÆND

LÆSNING FOR DANSK UNGDOM
AF

C. A. ÆGIDIUS

Pris 85 Øre